ΙΛΙΣΟΣ

ΕΡΕΥΝΑ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΤΕΧΝΗ

ΕΤΟΣ 12ον ΤΕΥΧΟΣ 51ον

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ

ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 1967

ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΠΩΛΟΥΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΙΛΙΣΟΥ (Δραγατσανίου 5)

(Δευτέρα καὶ Παρασκευὴ 11 — 1)

		Δρχ.
H. P. Blavatsky	Τὸ Κλειδὶ τῆς Θεοσοφίας ἄδ. 50 δεμ.	60
»	Στὴ χώρα τῶν Γαλάζιων Βουνῶν	20
Annie Besant	Μελέτη ἐπὶ τῆς Συνειδήσεως ἄδ. 50 δεμ.	60
»	Μετενσάρκωση	10
»	Κάρμα	10
C. Leadbeater	Σ' ἐκείνους ποὺ πενθοῦν	10
Besant-Leadbeater	Ὁ Ἀστρικὸς Κόσμος	10
N. Sri Ram	Προσέγγισις πρὸς τὴν Πραγματικότητα	30
Ed. Arnold	Τὸ Φῶς τῆς Ἀσίας	30
⁂	Φῶς στὴν Ἀτραπὸ	15
Krishnamurti	Στὰ πόδια τοῦ Διδασκάλου (ἔκδ. 1966)	15
»	10 Ὁμιλίαι εἰς Ὀχάϊ 1944	30
»	Ἐλευθερία, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος ἄδ.60 δεμ.	75
»	Στοχασμοὶ πάνω στὴ ζωὴ (Β΄ σειρὰ)	60
»	Ἐκπαίδευσι καὶ σημασία ζωῆς ἄδ. 40 δεμ.	60
Ἰωάν. Βασιλῆς	Τὸ σημειωματάριο ἑνὸς Μύστου	50
Γεώργ. Μαλτέζος	Τὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια	50
Κ. Μελισσαρόπουλος	Ἀποκρυφισμὸς καὶ Μυστικισμὸς ἄδ.25 δ.	40
»	Μ ε λ ε τ ή μ α τ α ἄδ. 40 δεμ.	60
»	Εἰσαγωγὴ στὴ Θεοσοφία ἄδ. 50 δεμ.	70
»	Ὁ Κομήτης (Θέατρο ἰδεῶν)	20
»	«Ἀγνώστῳ Θεῷ»	10
Ἰφιγ. Φράγκου	Τ. συναίσθημα μειονεκτικότητος φύλου	20

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ «ΙΛΙΣΟΣ», Τόμοι 1956, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 66 χαρτοδεμένοι ἕκαστος δραχ. 50.

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΙΛΙΣΟΥ ΔΡΑΧ. 10

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΧΕΙΜΑΡΑΣ

ΙΛΙΣΟΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΑΣ ΣΚΕΨΕΩΣ
Δραγατσανίου 6 (Πλ. Κλαυθμῶνος), ὄροφος 6ος, ΑΘΗΝΑΙ - 122

Διευθυντὴς ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ
Ἐπιμελητὴς ὕλης ΧΡΙΣΤΟΣ ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΤΟΣ 12ον ✶ Μάϊος - Ἰούνιος 1967 ✶ ΤΕΥΧΟΣ 51

ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Τὰ αἴτια τῆς Δημιουργίας

(Κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας φιλοσόφους)

Ὑπὸ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Α. ΙΩΑΝΝΙΔΗ

Τὸ θέμα τοῦτο ἠμπορεῖ νὰ χωρισθῇ σὲ δύο μέρη. Τὸ ἕνα εἶναι ἂν ἡ αἰτία τῆς Δημιουργίας εἶναι μία ἢ πολλές, καὶ τὸ ἄλλο ἂν ἡ αἰτία αὐτὴ εὑρίσκεται μέσα ἢ ἔξω ἀπὸ τὸ Σύμπαν.

Θὰ πάρωμε λοιπὸν καὶ ἐμεῖς τὸ θέμα χωρισμένο. Καὶ πρῶτα θὰ ἐξετάσωμε ἂν τὰ αἴτια τῆς Δημιουργίας τοῦ Κόσμου εἶναι ἕνα ἢ πολλά.

Οἱ δογματικὲς ἀντιλήψεις καὶ οἱ γνῶμες πολλῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν, ποὺ εἶναι ἐπηρεασμένες ἀπὸ τὶς πρῶτες, εἶναι μοναρχικές. Δηλαδὴ δέχονται μία μόνον αἰτία τῆς Δημιουργίας. Οἱ ἐπιστημονικὲς ἀπόψεις εἶναι μᾶλλον δυαρχικές. Ὁμιλοῦν γιὰ τὴν ὕλη καὶ γιὰ τὴν ἐνέργεια, ἂν καὶ τὸν τελευταῖο καιρὸ θεωροῦν τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα τῆς Δημιουργίας ἀντιστρεπτά. Ἡ ἐσωτερικὴ παράδοσις εἶναι δυαρχική. Ἐδέχετο ὅτι αἱ Ἀρχαὶ τῆς Δημιουργίας εἶναι δύο καὶ τὶς ὠνόμαζε θεῖες, γιατὶ τὶς θεωροῦσε αὐθύπαρκτες

καὶ αὐτενεργούς. Τοῦτο φαίνεται καθαρὰ στὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ ἔργα τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων συγγραφέων. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ θὰ δοῦμε παρακάτω σὲ διάφορα τέτοια ἀποσπάσματα, τὰ ὁποῖα θὰ παραθέσωμε, εἶναι ὅτι οἱ διάφοροι συγγραφεῖς χρησιμοποιοῦν διαφόρους ὅρους γιὰ νὰ ἐκφράσουν τὶς δύο αὐτὲς Ἀρχὲς τῆς Δημιουργίας, τὴν συνεχῆ καὶ τὴν ἀτομικὴ (τὴν Μονάδα καὶ τὴν Δυάδα τῶν Πυθαγορείων). Ἔτσι λοιπὸν ὁ Πυθαγόρειος Φιλόλαος, σὲ ἀπόσπασμά του ποὺ διεσώθη, λέγει: «Εἷς Κόσμος ὑπάρχει συνηρμοσμένος ἐκ περαινόντων τε καὶ ἀπείρων». Ὁ ἴδιος πάλι σὲ ἄλλο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο του «περὶ Φύσεως» γράφει: «Ἡ Φύσις ἐν τῷ κόσμῳ ἁρμόχθη ἐξ ἀπείρων καὶ περαινόντων καὶ ὅλος κόσμος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα», δηλαδὴ ὅτι ἡ Φύσις εἰς τὴν κοσμικήν της τάξιν συνηρμόσθη ἀπὸ ἄπειρα καὶ περατοῦντα καὶ τὸ κοσμικὸν σύστημα ὡς σύνολον καὶ πάντα τὰ ἐντὸς αὐτοῦ ὑπάρχοντα πράγματα. Ἄπειρα ὀνομάζει τὴ μία Ἀρχὴ τῆς Δημιουργίας, την ἀτομική, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄπειρα στὸ πλῆθος ἄτομα, περατοῦντα δὲ τὴν ἄλλη Ἀρχή, τὴν συνεχῆ, ποὺ δίδει στὶς μορφὲς πέρας.

Ἄλλος Πυθαγόρειος, ὁ Τίμαιος ὁ Λοκρός, σὲ βιβλίο ποὺ ἀποδίδεται σ' αὐτὸν καὶ ἐπιγράφεται «περὶ ψυχᾶς κόσμου καὶ φυσιος» γράφει σχετικά: «Δύο ὦν ἦνδε ἀρχαὶ ἐναντίαν, ὧν τὸ μὲν εἶδος λόγον ἔχει ἄρρενός τε καὶ πατρός, ἃ δ' ὕλα θήλεός τε καὶ ματέρος. Τρίτα δὲ ἦμεν τὰ ἐκ τούτων ἔκγονα». (Δύο εἶναι αἱ ἀρχαὶ τῆς Φύσεως, ἀντίθετοι ὡς πρὸς τὰς ἰδιότητας αὐτῶν, ἐξ ὧν ἡ τοῦ εἴδους παίζει τὸν ρόλον τοῦ πατρός, ἡ δὲ ὕλη τὸν τῆς μητρός. Ἐκ τῆς ἑνώσεως δὲ αὐτῶν προκύπτει ἡ τρίτη φάσις τῆς δημιουργίας, δηλαδὴ τὰ ἔκγονα αὐτῶν ,τὰ ἐν τῇ Φύσει πράγματα, ὁ Κόσμος).

Ὁ Πλάτων στὸ βιβλίο του «Φίληβος» ἀναφέρει σὰν γνῶσι ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ Παράδοσι ὅτι ἡ δημιουργία τοῦ Κόσμου ὀφείλεται σὲ δύο Ἀρχὲς (16 —C).

«Εἶναι ἕνα δῶρον τῶν θεῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως καταλήγω νὰ πιστεύσω καὶ ἐρρίφθη ἀπὸ κανένα θεόν, διὰ μέσου κάποιου Προμηθέως, μαζὶ μὲ ἐκθαμβωτικὴ φλόγα· καὶ οἱ μὲν παλαιότεροι ποὺ ἦσαν καλύτεροί μας καὶ ζοῦσαν πλησιέστερα πρὸς τοὺς θεούς, μᾶς παρέδωσαν αὐτὴν τὴν φήμην, ὅτι ὅλα δι' ὅσα λέγομεν ἑκάστοτε ὅτι ὑπάρχουν, ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἕνα καὶ ἀπὸ πολλά, περιέχουν δὲ μέσα τους ἡνωμένα μαζὶ τὸ πέρας καὶ τὴν ἀπειρίαν». Τὸ «ἕνα» καὶ τὸ «πέρας» εἶναι ἡ συνεχὴς Ἀρχή, τὰ δὲ «πολλὰ» καὶ ἡ «ἀπειρία» εἶναι ἡ ἄλλη Ἀρχή, ἡ ἀτομική, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄπειρα στὸ πλῆθος ἄτομα.

Καὶ ὁ Παρμενίδης στὸ ποιητικό του ἔργο «περὶ Φύσεως», ποὺ γράφει στὸν πρόλογό του, ὅτι τοῦτο ὑπηγόρευσε ἡ Δαίμων Ἡμέρα, γιὰ νὰ δείξῃ ὅτι μεταφέρει ἀλήθειες ἐσωτερικές, δύο παρουσιάζει Ἀρχὲς ποὺ δημιούργη-

σαν καὶ συντηροῦν τὸν Κόσμο: Τὸ ὂν θεωρεῖ ἀραιόν, πῦρ, φῶς, τὸ δὲ μὴ ὂν πυκνόν, βαρύ, νύκτα. Τὸ ὂν θεωρεῖ συνεχές, ἄναρχον καὶ ἄπαυστον. «Δὲν εἶναι τὸ ὂν διαιρετόν, διότι ὅλα του τὰ μέρη ἔχουν διανεμηθῆ ἐξ ἴσου, οὐδὲ εἶναι εἰς αὐτὸ τὸ μέρος κάπως περισσότερον καὶ εἰς ἐκεῖνο κάπως ὀλιγώτερον, πρᾶγμα ποὺ θὰ ἠμπόδιζε τὴν συνοχήν του, εἶναι δὲ ἐξ ὁλοκλήρου τὸ ὂν γεμάτο ἀπὸ ὂν καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου συνεχές». Καὶ σὲ ἄλλο ἀπόσπασμα:

«Ἐπειδὴ δὲν ἔχει γένεσιν τὸ ὂν δὲν ἔχει ἐξολοθρευμόν, ὑπάρχει ὡς ὁλότης, χωρὶς νὰ διασπᾶται εἰς γένη, χωρὶς νὰ συνταράσσεται καὶ χωρὶς νὰ παραχθῆ κατόπιν κατασκευῆς». Σὲ ἄλλα ἀποσπάσματα ὁ ἴδιος ὁ Παρμενίδης ἀλλάσσει τοὺς ὅρους τῶν δύο Ἀρχῶν: «Αἴτια ἐκρίναντο δέμας καὶ σήματ' ἔθεντο χωρὶς ἀπ' ἀλλήλων ,τῷ μὲν φλογὸς αἰθέριον πῦρ, λεπτόν, ἀραιόν, ἑωυτοῦ πάντοτε τωὐτόν, τῷ δ' ἑτέρῳ μὴ τωὐτόν». «Ἔκριναν ὡς αἴτια δομῆς (τοῦ κόσμου) καὶ διεχώρισαν (διέκριναν) ἀπ' ἀλλήλων, τὸ μὲν αἰθέριον ὡς ἡ φλὸξ τοῦ πυρός, τὸ δὲ ἕτερον οὐχὶ τὸ αὐτὸ (τὸ ἴδιον).

Καὶ ἀλλοῦ: «Κατὰ δόξαν δὲ τῶν πολλῶν εἰς τὸ γένεσιν ἀποδοῦναι τῶν φαινομένων δύο ποιῶν τὰς ἀρχάς, πῦρ καὶ γῆν, τὸ μὲν ὡς ὕλην, τὸ δὲ ὡς αἴτιον καὶ ποιοῦν». (Κατὰ τὴν γνώμην δὲ τῶν πολλῶν, ἡ γένεσις τῶν φαινομένων ἀποδίδεται εἰς ἀρχὰς δύο ποιοτήτων, τὸ πῦρ καὶ τὴν γῆν, δηλαδὴ τὴν ὕλην καὶ τὸ ποιητικὸν αἴτιον).

Ὁ Δημόκριτος, ἐπίσης, δύο ἐδέχετο κοσμικὰς ἀρχάς. Τὸ «πλῆρες» καὶ τὸ «κενόν». Τὸ πλῆρες θεωροῦσε ὅτι εἶναι διηρημένο σὲ ἄπειρα τὸ πλῆθος, πολὺ μικρὰ σωματίδια, τοὺς «ἀτόμους» ἢ «ναστὰ» (πυκνά), ποὺ εἶναι χωρισμένα μεταξύ τους ἀπὸ τὸ κενό. Τὰ ἄτομα εἶναι ἀγέννητα, ἀδιαίρετα καὶ δὲν καταστρέφονται ποτέ. Στὰ ἄτομα ἔδιδε τρεῖς βασικὲς ἰδιότητες: «ρυσμόν, τροπὴν καὶ διαθιγήν», δηλαδὴ ἔκτασι, κίνησι καὶ τὴν δύναμι νὰ ἐπιδροῦν τὸ ἕνα τὸ ἄλλο (διαθιγή, ἀπὸ τὸ διαθιγγάνω, ποὺ σημαίνει ἐπιδρῶ). Κενὸν θεωροῦσε τὸν χῶρο, ἄπειρον σὲ ἔκτασι, ποὺ περιέχει τὰ ἄτομα καὶ τὰ χωρίζει μεταξύ τους.

Τὸ κενὸν καὶ τὰ ἄτομα ὑπάρχουν μέσα σὲ ὅλα τὰ πράγματα. Τὰ πράγματα ἀπὸ τὰ ἄτομα καὶ ἀπὸ τὸ κενὸ ἀποτελοῦνται. Τὸ κενὸν καὶ τὰ ἄτομα εἶναι πραγματικά, ἐνῶ αἱ ἰδιότητες τῶν πραγμάτων, ὅπως εἶναι τὸ χρῶμα καὶ ἡ γεῦσις, εἶναι φαινομενικά. «Νόμῳ χροιή, νόμῳ γλυκύ, νόμῳ πικρόν· ἐτεῇ δὲ ἄτομα καὶ κενόν». Καὶ ἕνα σχετικὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν Σέξτον τὸν Ἐμπειρικὸν φιλόσοφον τοῦ 3ου αἰῶνος μ. Χ., ποὺ ἔγραψε ἱστορία τῆς φιλοσοφίας: «Λεύκιππος καὶ ὁ ἑταῖρος αὐτοῦ Δημόκριτος, στοιχεῖα μὲν τὸ πλῆρες καὶ τὸ κενὸν εἶναι φασί, λέγοντες οἷον τὸ μὲν ὄν, τὸ δὲ μὴ ὄν, τούτων τὸ μὲν πλῆρες καὶ στερεὸν τὸ ὄν, τὸ δὲ κενόν γε καὶ μανὸν (ἀραιὸν) τὸ

μὴ ὄν ,αἴτια δὲ τῶν ὄντων ταῦτα ὡς ὕλην».

Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθῆ, γιὰ νὰ μὴ γίνη σύγχυσι, ὅτι οἱ ὁρολογίες τοῦ Παρμενίδου καὶ τοῦ Δημοκρίτου γιὰ τὸ ὂν καὶ τὸ μὴ ὂν εἶναι ἀντίστροφοι. Ὁ Παρμενίδης, ὂν ὀνομάζει τὴν συνεχῆ Ἀρχήν, ἐνῶ ἀντίθετα ὁ Δημόκριτος τὴν Ἀτομικὴν Ἀρχήν. Μὴ ὂν δέ, ὁ Παρμενίδης τὴν ἀτομικὴν Ἀρχή, ἐνῶ ὁ Δημόκριτος τὴν συνεχῆ Ἀρχήν.

Δύο ἐδέχετο Ἀρχὰς τῆς Δημιουργίας καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς. Τὰ «ριζώματα πάντων» (τὶς βάσεις ποὺ κάνουν ὅλα τὰ πράγματα) καὶ τὴν «φιλότητα καὶ νεῖκος».

Τὰ ριζώματα τὰ χώριζε σὲ τέσσαρα εἴδη, ἀπὸ τὰ ἀδρανῆ στὰ ἐνεργότερα, καὶ τὰ ὠνόμαζε: γῆ, ὕδωρ, ἀὴρ καὶ πῦρ. Οἱ ὅροι αὐτοὶ δὲν ἔχουν βέβαια καμμία σχέσι μὲ ἐκεῖνα ποὺ λέγουμε γῆ, νερό, ἀέρα καὶ φωτιά. Εἶναι εἰκόνες οἱ ὁποῖες συμβολίζουν τὶς δυνάμεις ποὺ ἔχει κάθε μία ἀπὸ τὶς τέσσαρες αὐτὲς καταστάσεις τῶν ἀτόμων, οἱ ὁποῖες ὅλες μαζὶ συνθέτουν τὴν ἀτομικὴ Ἀρχὴ τοῦ Κόσμου. Τὴν ἄλλη Ἀρχή, τὴν συνεχῆ, τὴν ὠνόμαζε φιλότητα καὶ νεῖκος, ἀπὸ τὶς δύο ἰδιότητες ποὺ ἔχει ἡ Ἀρχὴ αὐτὴ νὰ συνθέτη καὶ νὰ ἀποσυνθέτη τὶς ὑλικὲς μορφές, ποὺ τὶς ἀποτελοῦν τὰ ριζώματα ,δηλαδὴ τὰ διάφορα ἄτομα. Καθὼς δὲ ἔλεγε ὁ φιλόσοφος αὐτὸς «ἡ ἁρμονία ἐκ νείκους καὶ φιλίας γίνεται», δηλαδὴ ὁ Κόσμος λειτουργεῖ μὲ τὶς διαδοχικὲς συνθέσεις καὶ ἀποσυνθέσεις τῶν μορφῶν. Ἀλλοῦ πάλι ἔχει γράψει πῶς αἱ δύο κοσμικαὶ Ἀρχαὶ εἶναι ἄφθαρτες καὶ αἰώνιες. Ἡ γέννησις καὶ ἡ φθορὰ γίνεται στὰ ὑλικὰ πράγματα καὶ ὄχι στὶς κοσμικὲς Ἀρχές. Δηλαδὴ οἱ σύνθετες μορφὲς τοῦ Κόσμου ἔχουν ἀρχὴ καὶ τέλος καὶ ὄχι οἱ δύο Ἀρχὲς ποὺ συγκροτοῦν τὸν Κόσμο. Ὁ Πλούταρχος στὸ βιβλίο του «περὶ τοῦ μὴ χρᾶν ἔμμετρα τὴν Πυθίαν» γράφει ὅτι ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἔλεγε γιὰ τὰ ριζώματα: «ἐκ τούτων γὰρ πάνθ' ὅσα τ' ἦν, ὅσα τ' ἐστὶ καὶ ἔσται» (Γιατὶ ἀπὸ αὐτὰ προέρχονται ὅλα ὅσα ὑπῆρξαν, ὑπάρχουν καὶ θὰ ὑπάρχουν).

Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης παραδέχεται δύο Ἀρχὰς τῆς Δημιουργίας, χρησιμοποιεῖ δὲ τοὺς ὅρους τοῦ Τιμαίου τοῦ Λοκροῦ, τοῦ Ἀρχύτα τοῦ Πυθαγορείου καὶ ἄλλων, δηλαδὴ «εἶδος» καὶ «ὕλη». Τὶς δύο αὐτὲς Ἀρχὲς ὁ Ἀριστοτέλης τὶς θεωρεῖ ὅτι εὑρίσκονται σὲ ὅλα τὰ πράγματα. Τὴν ὕλη τὴ δέχεται σὰν οὐσία ἀδρανῆ, τὸ δὲ εἶδος οὐσία πλαστικὴ ποὺ δίδει στὰ πράγματα τὴ μορφὴ καὶ προσδιορίζει τὴ λειτουργία τους.

Οἱ Στωικοὶ φιλόσοφοι παρουσιάζουν τὰς δύο Ἀρχὰς τοῦ Κόσμου μὲ τοὺς ὅρους «ποιοῦν» καὶ «πάσχον»: «Τὸ μὲν οὖν πάσχον εἶναι τὴν ἄποιον οὐσίαν, τὴν ὕλην ,τὸ δὲ ποιοῦν τὸν ἐν αὐτῇ λόγον, τὸν θεόν. Τοῦτον γὰρ ἀΐδιον ὄντα διὰ πάσης αὐτῆς δημιουργεῖ ἕκαστα». Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι οἱ Στωικοὶ τὴν ἐνεργητικὴ Ἀρχή, τὴν ἄρρενα, τὴν ὠνόμαζαν καὶ «λόγον» ,δηλαδὴ αἰτία, ποὺ δημιούργησε καὶ συγ-

κροτεῖ τὸν Κόσμο. Τὸν ὅρο αὐτό, τὸν ἴδιο, χρησιμοποιοῦσε ἀπὸ πρὶν ὁ Ἡράκλειτος γιὰ νὰ δηλώση τὸ αἴτιο τῆς Δημιουργίας. Τὸν ἴδιον ὅρο χρησιμοποίησε καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης. Ἀλλὰ καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἐχρησιμοποίησαν καὶ ἄλλα νεώτερα φιλοσοφικὰ συστήματα.

Τὴν λέξι λόγος τὴν χρησιμοποιοῦν στὴν φιλοσοφία μὲ τὴν σημασία «αἴτιον», αἰτία. Τὴν χρησιμοποιοῦν ὅμως πολλὲς φορὲς σὰν παράγωγο τοῦ ρήματος «λέγω», ἐπειδὴ ἡ Ἀρχὴ αὐτὴ λέγει, συλλέγει, πλάθει τὰ ἄτομα τῆς ἄλλης Ἀρχῆς σὲ μορφές.

Καθὼς λοιπὸν καὶ στὴν ἀρχὴ ἀναφέρουμε, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ διάφορα ἀποσπάσματα ποὺ παραθέτουμε φαίνεται καθαρά, ἡ ἐσωτερικὴ Παράδοσις δύο ἐδέχετο Ἀρχὰς κοσμογονικὰς καὶ κοσμικάς. Τὰς θεωροῦσε δὲ Ἀρχὰς Θείας, Γονεῖς τοῦ Κόσμου. Τὴν ἄρρενα Ἀρχήν, τὴν γονιμοποιό, τὸν Πατέρα, τὴ συνεχῆ, τὸν Πλάστη ποὺ πλάθει τὰ ἄτομα τῆς ἄλλης Ἀρχῆς σὲ μορφές. Καὶ τὴν Θηλεία Ἀρχή, τὴν γονιμοποιουμένη, τὴν Μητέρα, τὴν ἀτομική. Ἀναρχικὴ λοιπὸν εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ Παράδοσις.

★

Τώρα καὶ γιὰ τὸ ἄλλο ζήτημα, ποὺ ξεχωρίσαμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ εἶναι σχετικὸ μ' αὐτὸ ποὺ ἐξετάσαμε, ἀφοῦ ἀναφέρεται καὶ αὐτὸ στὰ αἴτια τῆς Δημιουργίας: Τὰ αἴτια ἢ τὸ αἴτιο τῆς δημιουργίας εἶναι μέσα ἢ ἔξω ἀπὸ τὸν Κόσμο; Δύο ὑπάρχουν κι' ἐδῶ ἀπόψεις: ἡ ἐξωκοσμικὴ καὶ ἡ ἀντίθετη σ' αὐτή, ἡ ἐνδοκοσμική.

Δογματικὲς καὶ φιλοσοφικὲς ἀπόψεις εἶναι συνήθως ἐξωκοσμικές, δηλαδὴ θεωροῦν τὸ αἴτιο τῆς Δημιουργίας ἐκτὸς τοῦ Κόσμου. Ἀντίθετα ἡ ἐσωτερικὴ Παράδοσις, δυαρχικὴ καθὼς εἴδαμε, δέχεται ὅτι τὰ αἴτια τῆς δημιουργίας εὑρίσκονται μέσα στὸν Κόσμο. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ φιλόσοφοι, ποὺ παραθέσαμε ἀποσπάσματά τους, τὶς δυὸ κοσμογονικὲς Ἀρχὲς τὶς θεωροῦν καὶ σὰν κοσμικές, δηλαδὴ δέχονται ὅτι αὐτὲς οἱ ἴδιες ὑπάρχουν καὶ δροῦν μέσα στὸν Κόσμο ποὺ δημιούργησαν. Τοῦτο φαίνεται καθαρὰ ἀπὸ τ' ἀποσπάσματά τους αὐτά. Ἡ Φύσις, λέγει ὁ Φιλόλαος, ἔγινε ἀπὸ ἄπειρα καὶ περατοῦντα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται ὅλα τὰ πράγματα τοῦ Κόσμου. Ἀπὸ τὴν ἕνωσι τῶν δύο κοσμογονικῶν Ἀρχῶν ἀποτελοῦνται ὅλα τὰ πράγματα τῆς Φύσεως, λέγει Τίμαιος ὁ Λοκρός, καθὼς εἴδαμε. Καὶ ὁ Πλάτων τὰ ἴδια λέγει ὅταν γράφει πὼς ὅ,τι ὑπάρχει μέσα στὸν Κόσμο ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἕνα καὶ ἀπὸ τὰ πολλὰ ποὺ τὸν δημιούργησαν. Κατὰ τὸν ἴδιο δὲ τρόπο ἐκφράζονται ὅλοι οἱ φιλόσοφοι ποὺ ἀναφέραμε. Καὶ σὰν γενικὸ συμπέρασμα ἠμποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι κατὰ τὴν ἐσωτερικὴ Παράδοσι, ποὺ κατὰ καιροὺς διετύπωσαν ὅλοι οἱ «ὀρθῶς φιλοσοφήσαντες» κατὰ Πλάτωνα, τοποθετοῦνται μέσα στὴ Φύσι. Γιατί, ὡς ἔλεγαν, ἐὰν τὰ αἴτια αὐτὰ ἦσαν ἔξω ἀπὸ τὴ Φύσι δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὰ ἐρευνήση ὁ ἄνθρωπος. Ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο θὰ συνέβαινε: τὰ αἴτια τῆς Δημι-

ουργίας θὰ ἦσαν ἔτσι χωρισμένα καὶ ξένα ἀπὸ τὰ δημιουργήματά τους.

★

Καὶ γιὰ νὰ συνοψίσωμε: κατὰ τὶς ἐσωτερικὲς ἀντιλήψεις, ποὺ ἐκθέσαμε, τὰ αἴτια τῆς Δημιουργίας εἶναι δυό, εὑρίσκονται δὲ μέσα στὴν Φύσι καὶ τὴν κυβερνοῦν.

ΔΗΜ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Ἀπὸ τὸν Ἐπίκτητον

Ἔχεις μέσα σου ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸ Θεό.

Γιατὶ λοιπὸν ἀγνοεῖς αὐτὴν τὴν συγγένεια;

Τὸν ἔχεις μέσα σου καὶ δὲν αἰσθάνεσαι ὅτι Τὸν μολύνεις μὲ ἀκάθαρτα διανοήματα καὶ μὲ ρυπαρὲς πράξεις;

Ἂν ἦταν μπροστά σου ἕνα ἄγαλμα τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ τολμοῦσες νὰ κάνης τίποτα ἀπ' ὅσα κάνεις τώρα.

Καὶ ἐνῶ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς παρὼν μέσα σου καὶ τὰ βλέπει ὅλα καὶ τ' ἀκούει, δὲν ντρέπεσαι νὰ κάνης τὸ κακό, μὴν ἔχοντας συναίσθηση τοῦ τί εἶναι ἡ φύσις σου!

Ἐσύ, ποὺ εἶσαι τὸ κατασκεύασμα αὐτοῦ τοῦ Δημιουργοῦ, θέλεις νὰ τὸ καταισχύνης; Καὶ ὅμως ὁ Θεὸς ὄχι μόνον σὲ κατεσκεύασε, ἀλλὰ καὶ ἐμπιστεύτηκε καὶ παρέδωσε σὲ σένα τὸν ἑαυτό σου. Καὶ ἐσὺ δὲν θὰ τὸ θυμηθῆς αὐτό, ἀλλὰ θὰ ντροπιάσης τὴν κηδεμονία σου;

Ἂν ὁ Θεὸς σοῦ παρέδιδε ἕνα ὀρφανό, ἔτσι θὰ τὸ παραμελοῦσες;

Ἐκεῖνος σοῦ παρέδωσε τὸν ἑαυτό σου καὶ εἶπε: «Δεν εἶχα ἄλλον, ποὺ νὰ τὸν ἐμπιστευόμουν περισσότερο ἀπὸ σένα· φύλαγέ μου αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο, ὅπως εἶναι ἡ φύσις του:

Ταπεινόν, πιστόν, ὑψηλόφρονα, ἀτρόμητον, χωρὶς πάθη, ἀτάραχον».

Καὶ ἐσὺ δὲν θὰ Τοῦ τὸν φυλάξης;

ΓΝΩΡΙΣΙΜΟΣ Ο ΘΕΟΣ;

ΣΤ. Α. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

Την 15ην Μαΐου ἀνηγγέλθη ὁ θάνατος τοῦ Στ. Α. Νικολαΐδη, πρώην Ὑπουργοῦ, ἐξαιρετικοῦ στοχαστοῦ, γνωστοῦ εἰς τοὺς παλαιοτέρους ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ «Ἰλισοῦ» ἐκ δημοσιευθεισῶν ἐργασιῶν του. Εἰς μνήμην αὐτοῦ προσφέρομεν τὴν ἀκολουθοῦσαν περιεκτικὴν καὶ βαθείας πνευματικότητος μελέτην του.

Ἕνα παιδάκι ἔπαιζε στὴν ἀκρογιαλιά. Μὰ ἦταν πολὺ σοβαρὸ τὸ παιχνίδι του: Γιόμιζε συνεχῶς τὸ κουβαδάκι του καὶ τὸ ἄδειαζε στὴν ἀμμουδιά. Κάποτε κουράσθηκε, καὶ κάθισε ἀγναντεύοντας μὲ ἀπελπισιὰ τὴ θάλασσα. Κάτι, φαινότανε, τὸν βασάνιζε.

— Τί ἔχεις παιδάκι μου;

— Θέλω, μαμά, νὰ κουβαλήσω ὅλο τὸ νερό. Θέλω ν' ἀδειάσω τὴ θάλασσα. Δὲν μπορῶ. Κουράστηκα. Ἡ θάλασσα ἔχει πολὺ νερό.

— Ναί, μωρό μου, δὲν μπορεῖς οὔτε ἐσύ, οὔτε κανένας ἄλλος. Ἡ θάλασσα εἶναι πολὺ μεγάλη, πάρα πολὺ μεγάλη...

Τί διαφέρει ἀπὸ τὸ παιδάκι αὐτὸ ὁ Ἄνθρωπος, ὅταν ἐπιχειρῇ ν' ἀδειάσῃ τὸν Ἀπέραντον Ὠκεανὸ — νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεό; Κι' ὅμως! Ἀπὸ τὴ στιγμή, ποὺ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ δεχθῇ τὴν ὕπαρξί του, γιατὶ δὲν μπορεῖ ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀνυπαρξία της καὶ γιατὶ δὲν μπορεῖ ν' ἀρνηθῇ τὴν μυστηριώδη Πρώτη Αἰτία τῆς Ζωῆς, προβάλλει μπροστά του καταθλιπτικὸ τὸ ἐρώτημα: Μπορῶ νὰ γνωρίσω τὸν Θεό; Ἔχω δηλαδὴ ἔμφυτη αὐτὴ τὴν ἱκανότητα, ἢ ὄχι;

— Μπορῶ — εἶπε ἡ ἑλληνικὴ σοφία — νὰ γνωρίσω τὸν Θεό, γιατὶ εἶμαι «συγγενής» του: Ὁ ἐπίγειος ἄνθρωπος, κατὰ τὸν Ἑρμῆ τὸν Τρισμέγιστον, εἶναι θνητὸς θεός, καὶ ὁ οὐράνιος θεὸς εἶναι ἀθάνατος ἄνθρωπος. Μιὰ ἰδέα εἶναι, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ὁ ἄνθρωπος. Καὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἡ Ἰδέα τῶν ἰδεῶν. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐπρόσθεσε: ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ νόηση, καὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἡ νόηση τῆς νοήσεως. Ἀρχέτυπο τῆς διανοίας εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ἔκτυπό της ὁ ἄνθρωπος. Γι' αὐτὸ τὸ κλειδὶ τῆς Θεογνωσίας εἶναι ἡ αὐτογνωσία: ὅταν ὁ ἄνθρωπος μπορέσῃ νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτό του, τότε θὰ μπορέσῃ νὰ γνωρίσῃ καὶ τὸν Θεό.

Πῶς μπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτὴ ἡ γνωριμία μὲ τὸν Θεό; Ὅπως γίνεται ἡ γνωριμία τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν ἥλιο. Τὸ εἶπε πρῶτος ὁ Πλωτῖνος καὶ τὸ ἔκαμε στίχους ὁ Γκαῖτε:

Ἂν δεν ἦταν το μάτι ἡλιογέννητο,
δεν θἄβλεπε ποτε τον ἥλιο.
Ἂν τοῦ Θεοῦ ἡ δύναμη ἐντός μας
(δὲν ὑπῆρχε,
πῶς θἄναβε στο στῆθος μας θεία
(φωτιά;

Ὁ Θεὸς εἶναι «τὸ πλήρωμα πάσης τελειότητος». Ἑπομένως κατέχει ὅλες τὶς ἀγαθὲς ἰδιότητες τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου σε βαθμὸν ἀπόλυτο καὶ ἀπεριόριστο. Κάθε τι, ποὺ ἔχει ἡ φύση σε σῶμα ὑλικό, το κατέχει καὶ ὁ Θεὸς σὲ πνεῦμα ἀσύγκριτο. Ὅλες οἱ τελειότητες τοῦ Σύμπαντος — εἶπεν ὁ Σίλλερ — εἶναι ἑνωμενες στὸ Θεο. Ὅλο τὸ ἄθροισμα τῆς ἁρμονικότητος στὴ φύση εἶναι μιὰ εἰκόνα ἀμυδρὰ τῆς ἀνέκφραστης ἁρμονίας τοῦ Θεοῦ σὲ ἀπείρους βαθμούς».

Ὑπάρχουν βέβαια ἀντιθέσεις φυσικὲς στὸν κόσμο: ἡμέρα καὶ νύχτα, χειμῶνας καὶ θέρος, πόλεμος καὶ εἰρήνη, πεῖνα καὶ κόρος, ἀλλὰ καὶ ἀντιθέσεις ἠθικές: κακία καὶ ἀρετή, σωφροσύνη καὶ ἀφροσύνη, πίστις καὶ ἀπιστία. Θ' ἀποδώσωμε καὶ τὶς ἀντιθέσεις τοῦ φυσικοῦ κόσμου καὶ τὶς ἀντινομίες τοῦ ἠθικοῦ κόσμου στὸν Θεό; Ναί! — εἶπαν — καὶ διεμόρφωσαν τὴν θεωρία τῆς «συμπτώσεως τῶν ἐναντίων»: Στὸ Θεὸ συμπίπτουν ὅλες οἱ ἀντιθέσεις, χωρὶς νὰ θίγουν τὴν «θείαν ἁπλότητα».

Ἡ θεωρία ὅμως αὐτή, συνέπεια τῆς ἀρχῆς, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τὰ πάντα σὲ ἄπειρο βαθμό, δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἀρχή, ὅτι πλήρωμα τῆς τελειότητος εἶναι ὁ Ὕψιστος, γιατὶ τὸ φυσικὸ καὶ ἠθικὸ κακὸ εἶναι ἀτέλεια καὶ ὄχι τελειότης.

Εἶπαν ἀκόμα, ὅτι μπορεῖ ὁ Ἄνθρωπος νὰ γνωρίσῃ κατὰ βάθος τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ. Μὰ ὁ μεγαλόστομος αὐτὸς ἰσχυρισμὸς τῶν Γνωστικῶν ξεπερνᾶ καὶ τὴν κραυγὴ τοῦ Ἑωσφόρου: «Ἐπάνω τῶν ἄστρων θήσομαι τὸν θρόνον μου».

Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ ἀντίθετη ὄψη τοῦ νομίσματος: Ὁ Θεὸς εἶναι ἀκατάληπτος καὶ ἀνερμήνευτος. Δεν εἶναι μονάχα οἱ Ἀγνωστικιστὲς καὶ οἱ Ὀνοματοκράτες, ποὺ τὸ εἶπαν. Οἱ πρῶτοι, γιατὶ ἀποκλείουν κάθε γνώση: «Ὅταν δὲν μποροῦμε — εἶπαν — νὰ μάθωμε τὴν οὐσία τῶν φαινομένων καὶ τῶν σχετικῶν, πῶς μποροῦμε νὰ ἐμβαθύνωμε στην οὐσία τοῦ Ἀοράτου καὶ τοῦ Ἀπολύτου; Εὐτυχὴς ὁ Σωκράτης, ποὺ εἶπε: «Ἓν οἶδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα». Ἐμεῖς δὲν μποροῦμε μήτε τὴν ἄγνοιά μας νὰ ὁμολογήσωμε. Πῶς τότε νὰ τολμήσωμε νὰ κτυπήσωμε τὶς ἀφανεῖς πύλες τοῦ Ἀδιαγνώστου;»

Οἱ Ὀνοματοκράτες εἶπαν, ὅτι ὅλα τὰ ὄντα εἶναι ὀνόματα, ὄνομα εἶναι καὶ ὁ Θεός. Καὶ ὅπως ὅλες οἱ γενικὲς ἀρχὲς καὶ ἔννοιες εἶναι καθαρὲς ὑποκειμενικὲς ἀντιλήψεις, χωρὶς καμμιὰ ἀντικειμενικὴ ὑπόσταση, ἔτσι καὶ κάθε ἐξωκοσμικὴ καὶ ὑπερ-

βατική ἔννοια, ἄρα καὶ ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἕνα ἁπλὸ ὄνομα χωρὶς ν' ἀνταποκρίνεται σὲ κανένα πρᾶγμα, σὲ καμμιὰ οὐσία.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀρνητικὴ Θεολογία ὑπεστήριξε, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀκατάληπτος καὶ ἀνέκφραστος καὶ κατέληξε στὰ ἑξῆς τρία πορίσματα:

Τὸ ΠΡΩΤΟΝ, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἡ Σοφὴ Ἄγνοια. Τὴν ἔψαλλαν πολὺ παλαιὰ οἱ Ἰνδοὶ μύστες στὶς Οὐπανισάδες τους: «Μόνον ὅποιος δὲν Τὸν γνωρίζει, Τὸν γνωρίζει, καὶ ὅποιος Τὸν γνωρίζει, δὲν Τὸν γνωρίζει». Γιατί; ὅσο βαθύτερη εἶναι ἡ πεποίθηση γιὰ τὴν ἄγνοιά μας, τόσο καὶ περισσότερο πλησιάζομε στὴν Ἀλήθεια, στὸν Θεό. «Μέγιστον ἀγαθὸν — γράφει καὶ ὁ Φίλων — εἶναι νὰ καταλάβη κανείς, ὅτι εἶναι ἀκατάληπτος στὴν οὐσία του ὁ Θεός». «Ἡ ὁμολογία τῆς εὐσεβοῦς ἀγνοίας εἶναι προτιμότερη ἀπὸ τὴν αὐθάδη γνώση» — ἐπρόσθεσε καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος.

Ὅμως ἡ ἄγνοια αὐτὴ ὁδηγεῖ στὴ γνώση τοῦ Ἀγνώστου. Εἶναι τὸ μυστικὸ μονοπάτι, ποὺ φέρει στὸν ναὸ τοῦ Ἀκαταλήπτου.

Τὸ ΔΕΥΤΕΡΟ πόρισμα εἶναι, ὅτι ὁ Ἀκατάληπτος εἶναι καὶ Ἀνέκφραστος. Πῶς νὰ ἐκφράση κανεὶς ἐκεῖνο, ποὺ δὲν κατέχει; Τὸ λέγει ὁ Πλάτων στὸν Σοφιστή του: «Πῶς λοιπὸν νὰ διατυπώση κανεὶς μὲ τὸ στόμα του ἢ νὰ καταλάβη μὲ τὸ μυαλό του κάτι, ποὺ δὲν εἶναι Ὄν, δὲν εἶναι ἀντιληπτόν;» Καὶ ὁ Γνωστικὸς Βασιλείδης ἐπρόσθεσεν, ὅτι «δὲν εἶναι ἁπλῶς ἄρρητος ὁ Θεός, ἀλλ' εἶναι πολὺ πάνω ἀπ' ὅ,τι ἔχει ὄνομα — εἶναι ἀνώνυμος».

Ἑπομένως ὁ Θεὸς εἶναι «ὑπὲρ πᾶν ὄνομα». Καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ προσεύχεται κανεὶς μὲ τὴ σιωπή, μὲ ὕμνο σιγηλό, μολονότι καὶ αὐτὸς ἀκόμα, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφράση τὸν Θεό, ἴσως εἶναι «ὕβρις» ἢ τοὐλάχιστον κάποιος «κενὸς τραυλισμός». Ἔτσι ὁ Θεὸς εἶναι τελείως «ἄρρητος».

Καὶ τὸ ΤΡΙΤΟ πόρισμα εἶναι, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τὸ ἀπόλυτα Ἕτερον, κάτι ποὺ δὲν ἀνήκει στὸν κύκλο τῆς γνωστῆς πραγματικότητος, ἀλλὸ σὲ μιὰ τελείως διάφορη πραγματικότητα, ἄγνωστη καὶ ἀπροσδιόριστη. Ἀνάμεσα στὸν κόσμο καὶ στὸ Θεὸ ὑπάρχει ἀπόλυτη καὶ ἀγεφύρωτη ἄβυσσος. Ἕνα μονάχα μποροῦμε νὰ λέμε: Θεὸς ἴσον Θεός. Καὶ ὁ Ἴδιος γιὰ τὸν Ἑαυτό του μιὰ ἀπάντηση ἔδωσε: «Ἐγώ εἰμὶ ὁ Ὤν». Δηλαδή: «Ἐγὼ εἶμαι Αὐτός, ποὺ εἶμαι». Τίποτε ἄλλο!

Ἀλλὰ τί σημαίνουν τὰ τρία αὐτὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Θεοῦ: Ἀκατάληπτος, Ἄρρητος καὶ ἀπόλυτα Ἕτερος; Σημαίνουν ἄρνησή Του; Κάθε ἄλλο! Ἐκφράζουν τὴν αἰωνία ἀγωνία τῆς Σκέψης νὰ συναντήση τὸν Θεό. Ἡ ὁμολογία τῆς «σοφῆς ἀγνοίας» εἶναι ἀληθινὴ σοφία, τῆς «εὐλαβικῆς σιγῆς» εἶναι θεία εὐγλωττία, καὶ τῆς ἀπόλυτης ἑτερότητος εἶναι δρόμος, ποὺ ὁδηγεῖ πρὸς τὸν Ξένο Συγγενῆ μας.

ΣΤ. Α. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Στὶς μητέρες ὅλου τοῦ κόσμου

Ἄστρινοι ποταμοὶ τῆς σκέψης
ἂς πλημμυρίσουν τὴν ἀνθρωπότητα
ἂς πάψουν τ' ἄλυκα στιλέτα τῆς θλίψης
νὰ τρυποῦν τὶς σάρκες μας,
νὰ σκορποῦν τὴ φρίκη,
τὸν ἀφανισμό......

Ἄουσβιτς, Νταχάου, Χιροσίμα
Κατύν, Βιετνάμ, Κογκό,
Μαῦρες κηλίδες
Χόρτασε τὸ χῶμα νὰ ρουφᾶ αἷμα
σταυροὺς γέμισαν οἱ τόποι,
μουγγρητὰ ἀγριμιῶν ταράζουν τὶς μέρες.....
Κατρακυλᾶμε ἄσκοπα
στὸν Καιάδα τοῦ ἄπειρου
ἐνῶ λαμποκοποῦν ἐλπιδοφόροι φάροι
οἱ νέοι ὁρίζοντες π' ἄνοιξαν
οἱ Γκαγκάριν, Κάρπεντερ, Γιόχαν
Κοῦπερ Βαλεντίνη, Λεόνωφ.

Μητέρες ὅλου τοῦ Κόσμου
φωνάξετε ν' ἀκουστῆτε στὸ Ἄπειρο
δονήσετε τὰ δάση, τὰ βουνὰ
ἀνοίξετε τὴν ἀγκαλιά σας νὰ γίνουν
μήνυμα Εἰρήνης ὁ οὐρανὸς τῶν χεριῶν σας
Γίνετε μὲ τὴν προσφορὰ τῆς δημιουργίας
λευκὰ περιστέρια μὲ ἐλαιόκλαδα
στὴν πονεμένη ἀνθρωπότητα.
Χιτῶνες χαρᾶς ἂς καλύπτουν
τὴν δάκρυνη προσφορά σας
κι' ἂς ἀκουστοῦν Ὕμνοι Λύτρωσης
ἀγάπης, σύμπνοιας τῶν Λαῶν
στὴν φλογισμένη μας γῆ.

ΝΑΝΑ ΚΟΝΤΟΥ

ΚΡΙΣΝΑΜΟΥΡΤΙ

Φθόνος καὶ Μοναξιὰ

«ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΠΑΝΩ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ»
Β΄ τόμος, σελὶς 279-286

ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ ΤΟ δειλινὸ ἦταν πολὺ ἥσυχα. Μιὰ σαύρα ἀνεβοκατέβαινε σ᾽ ἕνα βράχο, ποὺ ἦταν ἀκόμα ζεστός. Ἡ νύχτα θὰ ἦταν κρύα, κι᾽ ὁ ἥλιος θα ἔκανε πολλες ὧρες για ν᾽ ἀνατείλει πάλι. Τα γελάδια ἦταν ἀποκαμωμένα κι᾽ ἀργοπερπατώντας γύριζαν ἀπὸ τα μακρινὰ χωράφια ὅπου ὥργωναν μὲ τους ἀφέντες τους. Μια βαθύφωνη κουκουβάγια εκραζε ἀπὸ την κορφὴ τοῦ λόφου που ἦταν τὸ σπίτι της. Κάθε δεῖλι αυτὴν τὴν ὥρα περίπου ἄρχιζε, και καθως σκοτείνιαζε πιὸ πολυ τα κραξίματά της γίνονταν πιὸ αραιά. Μα πότε πότε, ἀργὰ μες τὴ νύχτα, τὰ ξανάκουγες. Ἡ μιὰ κουκουβάγια ἔκραζε τὴν ἄλλη πάνω ἀπὸ τὴν κοιλαδα, καὶ τὸ βαθύ τους κράξιμο ἦταν σαν νἄδινε μεγαλύτερη σιωπὴ και ὀμορφιὰ στὴ νύχτα. Ἦταν ενα ὄμορφο δειλινό, καὶ τὸ καινούργιο φεγγάρι ἔδυε πανω ἀπὸ τὸ σκοτεινο λοφο.

Ἡ συμπονια δεν εἶναι τόσο δύσκολο νἄρθει ὅταν ἡ καρδιὰ δεν ειναι γεμάτη ἀπὸ τα πανοῦργα πράγματα τοῦ νοῦ. Ὁ νοῦς εἶναι ἐκεῖνος που με τις ἀπαιτήσεις καὶ τοὺς φόβους του, τὶς προσκολλήσεις και τὶς ἀπαρνήσεις του, τὶς ἀποφάσεις και τις παρωθήσεις του, καταστρέφει τὴν ἀγάπη. Καὶ

πόσο δύσκολο εἶναι νὰ εἶσαι ἁπλὸς γύρω ἀπ᾽ ὅλ᾽ αὐτό! Δὲν χρειάζεσαι φιλοσοφίες καὶ διδαχὲς γιὰ νὰ εἶσαι πρᾶος καὶ καλός. Οἱ ἱκανοὶ καὶ οἱ δυνατοὶ τῆς γῆς θὰ ὀργανώνουν τὴ διατροφὴ καὶ τὸ ντύσιμο τῶν λαῶν, καὶ θὰ τοὺς παρέχουν στέγη καὶ ἰατρικὴ περίθαλψι. Τοῦτο εἶναι ἀναπόφευκτο μὲ τὴν ταχεία ἀνάπτυξι τῆς παραγωγῆς· εἶναι ἡ λειτουργία μιᾶς καλὰ ὠργανωμένης κυβερνήσεως καὶ μιᾶς ἰσορροπημένης κοινωνίας. Ἀλλὰ ἡ ὀργάνωσι δὲν προσφέρει τὴ γενναιοδωρία τῆς καρδιᾶς καὶ τοῦ χεριοῦ. Ἡ γενναιοδωρία ἔρχεται ἀπὸ μιὰν ὁλότελα διαφορετικὴ πηγή, μιὰν πηγὴ πέρ᾽ ἀπὸ κάθε μέτρο. Ἡ φιλοδοξία κι᾽ ὁ φθόνος τὴν καταστρέφουν μὲ τόση σιγουριὰ ὅσο κι᾽ ἡ φωτιὰ ποὺ καίει. Πρέπει κανεὶς νὰ τὴν ἀγγίξει αὐτὴν τὴν πηγή, ἀλλὰ πρέπει νὰ πάει σ᾽ αὐτὴν μὲ ἄδεια χέρια, χωρὶς προσευχή, χωρὶς θυσία. Τὰ βιβλία δὲν μποροῦν νὰ τὴν διδάξουν, μήτε μπορεῖ ὁποιοσδήποτε πνευματικὸς διδάσκαλος νὰ ὁδηγήσει σ᾽ αὐτήν. Δὲν μπορεῖ νὰ τὴν φτάσει κανεὶς μὲ τὴν καλλιέργεια τῆς ἀρετῆς, μολονότι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἀπαραίτητη, μήτε μὲ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ὑπακοή. Ὅταν ὁ νοῦς εἶναι γαλήνιος, χωρὶς καμμιὰν κίνησι, τότε ὑπάρχει αὐτὴ ἡ σιωπή. Στὴ γαλήνη δὲν ὑπάρχει κίνητρο, δὲν ὑπάρχει ἡ παρώθησι γιὰ τὸ περισσότερο.

Ἦταν μιὰ νέα γυναῖκα, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποκαμωμένη ἀπὸ τὸν πόνο. Δὲν ἦταν ὁ φυσικὸς πόνος ποὺ τὴν ἐνοχλοῦσε τόσο πολύ, ἀλλὰ πόνος ἑνὸς διαφορετικοῦ εἴδους. Τὸ σωματικὸ πόνο μποροῦσε νὰ τὸν ἐλέγξει μὲ τὰ φάρμακα, ἀλλὰ τὴν ἀγωνία τῆς ζήλειας ποτὲ δὲν μπόρεσε νὰ τὴν καταπραΰνει. Τὴν εἶχε, ἐξήγησε, ἀπὸ τὴν παιδική της ἡλικία. Σ᾽ ἐκείνην τὴν ἡλικία ἦταν κάτι τὸ παιδιάστικο, ποὺ κανεὶς τὸ ἀνεχόταν καὶ γελοῦσε μ᾽ αὐτό, ἀλλὰ τώρα εἶχε γίνει ἀρρώστεια. Ἦταν παντρεμένη κι᾽ εἶχε δυὸ παιδιά, καὶ ἡ ζήλεια κατέστρεφε κάθε σχέσι της.

«Φαίνεται νὰ ζηλεύω, ὄχι μόνο τὸ σύζυγο καὶ τὰ παιδιά μου, ἀλλὰ σχεδὸν τὸν καθέναν ποὺ ἔχει περισσότερα ἀπ᾽ ὅ,τι ἐγώ, καλύτερο κῆπο ἢ πιὸ ὄμορφο φόρεμα. Ὅλ᾽ αὐτὰ μπορεῖ νὰ φαίνουνται ἀνόητα, ἀλλὰ ἐγὼ βασανίζομαι ἀπ᾽ αὐτά. Πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ πῆγα σ᾽ ἕναν ψυχαναλυτή, καὶ γιὰ λίγο ἔνοιωσα κάποια γαλήνη, ἀλλὰ γρήγορα ξανάρχισε. Ὁ πολιτισμὸς στὸν ὁποῖο ζοῦμε δὲν ἐνθαρρύνει τὸ φθόνο; Οἱ διαφημίσεις, ὁ συναγωνισμός, ἡ σύγκρισι, ἡ λατρεία τῆς ἐπιτυχίας μὲ τὶς πολλὲς δραστηριότητές της — ὅλ᾽ αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν διατηροῦν τὸ φθόνο; Ἡ ἀπαίτησι γιὰ περισσότερο εἶναι ζήλεια, δὲν εἶναι;

«Ἀλλά...»

Ἂς ἐξετάσουμε τὸ φθόνο αὐτὸν καθ᾽ ἑαυτὸν γιὰ λίγα λεπτά, κι᾽ ὄχι τοὺς προσωπικούς σας ἀγῶνες μαζί του· θὰ ἐπανέλθουμε σ᾽ αὐτὸ ἀργότερα. Συμφωνεῖτε;

«Βεβαιότατα.»

Τὸ φθόνο τὸν ἐνθαρρύνουμε καὶ τὸν σεβόμαστε, ἔτσι δὲν εἶναι; Τὸ πνεῦμα τοῦ συναγωνισμοῦ ἐνισχύ-

εται ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία. Τὴν ἰδέα ὅτι πρέπει νὰ εἶσαι καλύτερος καὶ νὰ κάνεις κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸν ἄλλον μᾶς τὴν ἐπαναλαμβάνουν συνεχῶς μὲ διαφορετικοὺς τρόπους. Τὸ παράδειγμα τῆς ἐπιτυχίας, ὁ ἥρωας καὶ ἡ γενναία του πρᾶξι, ἀκατάπαυστα ἀντηχοῦν μέσα στὸ νοῦ. Ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς βασίζεται στὸ φθόνο, στὴν κτητικότητα. Ἂν δὲν εἶσαστε κτητικὸς γιὰ τὰ ἐγκόσμια πράγματα, κι' ἀντὶ γι' αὐτὸ ἀκολουθεῖτε κάποιον θρησκευτικὸ δάσκαλο, σᾶς ὑπόσχονται τὴν κατάλληλη θέσι στὸν ἄλλον κόσμο. Ἀνατρεφόμαστε μ' αὐτά, κι' ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐπιτυχίας εἶναι βαθιὰ ριζωμένη σχεδὸν στὸν καθένα μας. Τὴν ἐπιτυχία τὴν ἐπιδιώκουμε μὲ διάφορους τρόπους, ἐπιτυχία σὰν καλλιτέχνης, σὰν ἐπιχειρηματίας, σὰν ἄνθρωπος τῆς θρησκείας. Ὅλ' αὐτὰ εἶναι μιὰ μορφὴ φθόνου, ἀλλὰ μόνον ὅταν ὁ φθόνος γίνεται καταθλιπτικός, ὀδυνηρός, προσπαθεῖ κανεὶς νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπ' αὐτόν. Ὅσο ἀποδίδει καὶ εἶναι εὐχάριστος, ὁ φθόνος εἶναι ἕνα παραδεκτὸ κομμάτι τῆς φύσεώς μας. Δὲν βλέπουμε ὅτι σ' αὐτὴν τὴν εὐχαρίστησι ὑπάρχει πόνος. Ἡ προσκόλλησι δίνει εὐχαρίστησι, ἀλλὰ ἐπίσης γεννάει τὴ ζήλεια καὶ τὸν πόνο, καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἀγάπη. Σ' αὐτὴν τὴ σφαίρα τῆς δραστηριότητος ζεῖ κανείς, ὑποφέρει καὶ πεθαίνει. Καὶ μόνον ὅταν ὁ πόνος αὐτῆς τῆς αὐτοπεριοριστικῆς δράσεως γίνεται ἀνυπόφορος προσπαθοῦμε νὰ βροῦμε διέξοδο ἀπ' αὐτόν.

«Νομίζω πὼς ἀμυδρὰ τὸ καταλαβαίνω ὅλ' αὐτό, μὰ τί νὰ κάνω;»

Πρὶν ἐξετάσουμε τὸ τί νὰ κάνετε, ἂς δοῦμε ποιὸ εἶναι τὸ πρόβλημα. Ποιὸ εἶναι τὸ πρόβλημα;

«Βασανίζομαι ἀπὸ τὴ ζήλεια καὶ θέλω ν' ἀπελευθερωθῶ ἀπ' αὐτήν».

Θέλετε νὰ ἐλευθερωθεῖτε ἀπὸ τὸν πόνο της, ἀλλὰ δὲν θέλετε νὰ κρατήσετε ἐκείνην τὴν ἰδιάζουσα εὐχαρίστησι ποὺ ὑπάρχει στὴν κατοχὴ καὶ τὴν προσκόλλησι;

«Φυσικὰ θέλω. Δὲν περιμένετε ν' ἀπαρνηθῶ ὅλα ὅσα κατέχω, ἔτσι δὲν εἶναι;»

Δὲν μᾶς ἀπασχολεῖ ἡ ἀπάρνησι, ἀλλὰ ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ κατέχεις. Θέλουμε νὰ κατέχουμε ἀνθρώπους ὅπως καὶ πράγματα, προσκολλιόμαστε στὶς πίστεις ὅπως καὶ στὶς ἐλπίδες. Γιατὶ ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία νὰ κατέχουμε πράγματα κι' ἀνθρώπους, αὐτὴ ἡ προσκόλλησι ποὺ καίει;

«Δὲν ξέρω, ποτὲ δὲν τὸ σκέφτηκα αὐτό. Φαίνεται νὰ εἶναι φυσικὸ τὸ νὰ εἶσαι φθονερός, ἀλλὰ ἔχει γίνει δηλητήριο, ἕνας βίαιος ἐνοχλητικὸς παράγων στὴ ζωή μου».

Χρειαζόμαστε ὡρισμένα πράγματα, τροφή, ροῦχα, στέγη, καὶ τὰ λοιπά, ἀλλὰ αὐτὰ τὰ χρησιμοποιοῦμε γιὰ ψυχολογικὴ εὐχαρίστησι, πρᾶγμα ποὺ δημιουργεῖ πολλὰ ἄλλα προβλήματα. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἡ ψυχολογικὴ ἐξάρτησις ἀπὸ ἄλλους ἀνθρώπους γεννάει τὴν ἀνησυχία, τὴ ζήλεια καὶ τὸ φόβο.

«Ὑποθέτω, μ' αὐτὴν τὴν ἔννοια, ὅτι ἐξαρτιέμαι ἀπ' ὡρισμένους ἀνθρώπους. Αὐτοὶ μοῦ εἶναι τώρα ἀναγκαστικὰ ἀπαραίτητοι, καὶ χωρὶς αὐτοὺς θὰ ἤμουν τελείως χαμένη. Ἂν δὲν εἶχα τὸ σύζυγό μου καὶ τὰ παιδιά μου σιγὰ-σιγὰ θὰ τρελαινόμουν, ἢ θὰ προσκολλιόμουν σὲ κάποιον ἄλλον. Ὅμως, δὲν βλέπω τί τὸ κακὸ ὑπάρχει στὴν προσκόλλησι».

Δὲν λέμε ὅτι αὐτὴ εἶναι καλὴ ἢ κακὴ ἀλλὰ ἐξετάζουμε τὴν αἰτία καὶ τὸ ἀποτέλεσμά της, ἔτσι δὲν εἶναι; Δὲν καταδικάζουμε οὔτε καὶ δικαιολογοῦμε τὴν ἐξάρτησι. Ἀλλὰ γιατί νὰ ἐξαρτᾶται κανεὶς ψυχολογικὰ ἀπὸ κάποιον ἄλλον; Αὐτὸ δὲν εἶναι τὸ πρόβλημα, κι' ὄχι τὸ πῶς νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ τὰ μαρτύρια τῆς ζήλειας; Ἡ ζήλεια εἶναι ἁπλῶς τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ σύμπτωμα, καὶ θὰ ἦταν ἄχρηστο ν' ἀσχοληθοῦμε μόνο μὲ τὸ σύμπτωμα. Γιατί ἐξαρτᾶται κανεὶς ψυχολογικὰ ἀπὸ κάποιον ἄλλον;

«Ξέρω ὅτι ἐξαρτιέμαι ἀπὸ κάποιον ἄλλον, ἀλλὰ δὲν τὸ ἔχω σκεφτεῖ πραγματικὰ αὐτό. Τὸ πῆρα σὰν δεδομένο ὅτι ὁ καθένας ἐξαρτᾶται ἀπὸ κάποιον ἄλλον».

Βέβαια στὸ φυσικὸ ἐπίπεδο ἐξαρτᾶται ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ πάντα θὰ συμβαίνει ἔτσι, ποὺ εἶναι φυσικὸ κι' ἀναπόφευκτο. Ἀλλὰ ἐφ' ὅσον δὲν κατανοοῦμε τὴν ψυχολογική μας ἐξάρτησι ἀπὸ κάποιον ἄλλον, δὲν νομίζετε ὅτι ὁ πόνος τῆς ζήλειας θὰ συνεχίζεται; Λοιπόν, γιατί ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ψυχολογικὴ ἀνάγκη ἑνὸς ἄλλου;

«Χρειάζομαι τὴν οἰκογένειά μου γιατί τοὺς ἀγαπῶ. Ἂν δὲν τοὺς ἀγαποῦσα δὲν θὰ μ' ἔνοιαζε».

Λέτε ὅτι ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ζήλεια πᾶνε μαζί;

«Ἔτσι φαίνεται. Ἂν δὲν τοὺς ἀγαποῦσα, ἀσφαλῶς δὲν θὰ τοὺς ζήλευα.»

Ἑπομένως, ὅταν ἀπαλλαγεῖτε ἀπὸ τὴ ζήλεια ἔχετε ἐπίσης ἀπαλλαγεῖ κι' ἀπὸ τὴν ἀγάπη, ἔτσι δὲν εἶναι; Τότε γιατί θέλετε ν' ἀπελευθερωθεῖτε ἀπὸ τὴ ζήλεια; Θέλετε νὰ κρατήσετε τὴν εὐχαρίστησι τῆς προσκολλήσεως καὶ νὰ διώξετε τὸν πόνο της. Μπορεῖ νὰ γίνη αὐτό;

«Γιατί ὄχι;»

Ἡ προσκόλλησι συνεπάγεται φόβο, ἔτσι δὲν εἶναι; Φοβᾶστε τὸ τί εἶσαστε, ἢ τὸ τί θὰ γίνετε ἂν ὁ ἄλλος σᾶς ἀφήσει ἢ πεθάνει, καὶ προσκολλιέστε λόγω αὐτοῦ τοῦ φόβου. Ὅσο εἶσαστε ἀπασχολημένη μὲ τὴν εὐχαρίστησι τῆς προσκολλήσεως, ὁ φόβος εἶναι κρυμμένος, κλεισμένος σὲ μιὰν ἄκρη, ἀλλὰ δυστυχῶς βρίσκεται πάντα ἐκεῖ. Καὶ ἕως ὅτου ἀπελευθερωθεῖτε ἀπ' αὐτὸν τὸ φόβο, τὰ μαρτύρια τῆς ζήλειας θὰ συνεχίζονται.

«Τί πρᾶγμα φοβᾶμαι;»

Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ φοβᾶστε, ἀλλὰ ἔχετε ἐπίγνωσι ὅτι φοβᾶστε;

«Τώρα ποὺ τόσο ἐπίμονα κάνετε αὐτὴν τὴν ἐρώτησι, ὑποθέτω ὅτι φοβᾶμαι. Ἐν τάξει, φοβᾶμαι».

Τί πρᾶγμα;

«Τὸ νὰ αἰσθάνουμαι χαμένη, ἀβέβαιη· τὸ νὰ μὴ μ' ἀγαποῦν, νὰ μὴ νοιάζουνται γιὰ μένα· τὸ νὰ βρίσκουμαι σὲ μοναξιά, μονάχη. Νομίζω ὅτι αὐτὸ εἶναι. Φο-

βᾶμαι νὰ εἶμαι σὲ μοναξιά, μήπως δὲν μπορέσω ν' ἀντιμετωπίσω τὴ ζωὴ μόνη μου, ἔτσι ἐξαρτιέμαι ἀπὸ τὸ σύζυγο καὶ τὰ παιδιά μου, ἀπεγνωσμένα κρατιέμαι πάνω τους. Ὑπάρχει διαρκῶς μέσα μου ὁ φόβος μήπως τοὺς συμβεῖ τίποτα. Μερικὲς φορὲς ἡ ἀπόγνωσί μου παίρνει τὴ μορφὴ τῆς ζήλειας, τῆς ἀκράτητης μανίας, καὶ τὰ λοιπά. Φοβᾶμαι μήπως ὁ σύζυγός μου στραφεῖ πρὸς μιὰν ἄλλην. Μὲ κατατρώγει ἡ ἀγωνία. Σᾶς διαβεβαιώνω, πὼς πολλὲς εἶναι οἱ ὧρες ποὺ περνῶ κλαίγοντας. Ὅλη αὐτὴ ἡ ἀντίφασι κι' ἡ ταραχὴ εἶναι αὐτὸ ποὺ τὸ ἀποκαλοῦμε ἀγάπη, καὶ σεῖς μὲ ρωτᾶτε ἂν αὐτὰ εἶναι ἀγάπη. Εἶναι αὐτὸ ἀγάπη ὅταν ὑπάρχει προσκόλλησι; Βλέπω ὅτι δὲν εἶναι. Εἶναι ἄσχημο, τελείως ἐγωϊστικό· σκέπτομαι τὸν ἑαυτό μου διαρκῶς. Ἀλλὰ τί νὰ κάνω;»

Κατακρίνοντας τὸν ἑαυτό σας, ἀποκαλώντας τον μισερό, ἄσχημο, ἐγωϊστή, δὲν ἀπαλύνει διόλου τὸ πρόβλημα. Τοὐναντίον, τὸ κάνει πιὸ μεγάλο. Εἶναι σπουδαῖο νὰ τὸ κατανοήσετε αὐτό. Ἡ κατάκρισις ἢ ἡ δικαιολόγησι σᾶς ἐμποδίζει ν' ἀτενίσετε ἐκεῖνο ποὺ ὑπάρχει πίσω ἀπὸ τὸ φόβο, εἶναι μιὰ ἐνεργὸς ἀπόσπασις ἀπὸ τὴν ἀντιμετώπισι τοῦ γεγονότος τοῦ τί πραγματικὰ συμβαίνει. Ὅταν λέτε: «Εἶμαι ἄσχημη, ἐγωΐστρια, οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι φορτωμένες μὲ κατάκρισι, καὶ δυναμώνετε τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς κατακρίσεως ποὺ εἶναι μέρος τοῦ ἑαυτοῦ.

«Δὲν εἶμαι βέβαιη ὅτι τὸ καταλαβαίνω αὐτό.»

Κατακρίνοντας ἢ δικαιολογώντας μιὰ πρᾶξι τοῦ παιδιοῦ σας, τὸ καταλαβαίνετε; Δὲν ἔχετε τὸν καιρὸ ἢ τὴ διάθεσι νὰ τοῦ ἐξηγήσετε, ἑπομένως γιὰ νὰ ἐπιτύχετε ἕνα ἄμεσο ἀποτέλεσμα λέτε «κάνε» ἢ «μὴ κάνεις», ὅμως δὲν ἔχετε κατανοήσει τὶς περιπλοκὲς τοῦ παιδιοῦ. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ἡ κατάκρισι, ἡ δικαιολόγησι, ἢ ἡ σύγκρισις ἐμποδίζει τὴν κατανόησι τοῦ ἑαυτοῦ σας. Πρέπει νὰ κατανοήσετε τὴν περίπλοκη ὀντότητα ποὺ εἶσθε ἐσεῖς.

«Ναί, ναί, τὸ ἀντιλαμβάνομαι αὐτό.»

Τότε μπεῖτε στὸ θέμα σιγά, χωρὶς νὰ κατακρίνετε ἢ νὰ δικαιολογεῖτε. Θὰ τὸ βρεῖτε πολὺ δύσκολο νὰ μὴν κατακρίνετε ἢ νὰ δικαιολογεῖτε, γιατὶ ἀπὸ αἰῶνες ἡ ἄρνησι κι' ἡ βεβαίωσις ἔχουν γίνει συνήθεια. Παρατηρεῖτε τὶς ἀντιδράσεις σας καθὼς μιλᾶμε μαζί.

Τὸ πρόβλημα λοιπόν, δὲν εἶναι ἡ ζήλεια καὶ πῶς νὰ ἐλευθερωθεῖτε ἀπ' αὐτήν, ἀλλὰ ὁ φόβος. Τί εἶναι φόβος; Πῶς γεννιέται;

«Ὅτι ὑπάρχει εἶναι γεγονός, ἀλλὰ δὲν ξέρω τί εἶναι.»

Ὁ φόβος δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ἀφ' ἑαυτοῦ του. ὑπάρχει μόνο σὲ σχέσι πρὸς κάτι, ἔτσι δὲν εἶναι; Ὑπάρχει μιὰ κατάστασι ποὺ τὴν ἀποκαλεῖτε μοναξιά, κι' ὅταν ἔχετε συνείδησι αὐτῆς τῆς καταστάσεως, ξεπηδάει ὁ φόβος. Ἑπομένως ὁ φόβος δὲν ὑπάρχει ἀφ' ἑαυτοῦ του. Τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ πραγματικὰ φοβᾶστε;

«Ὑποθέτω τὴ μοναξιά μου, ὅπως λέτε καὶ σεῖς.»

Γιατί ὑποθέτετε; Δὲν εἶσαστε βέβαιη;

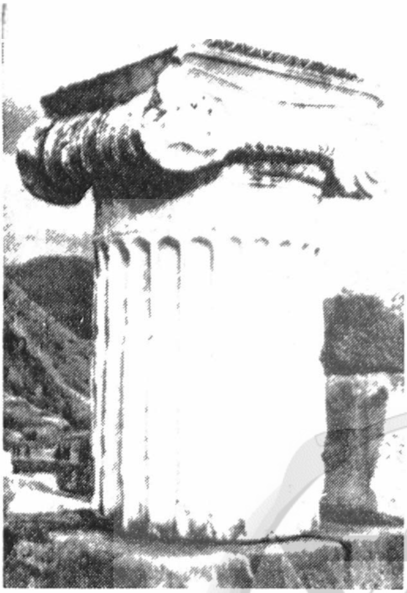
«Διστάζω νὰ εἶμαι βέβαιη γιὰ ὁτιδήποτε, ἀλλὰ ἡ μοναξιὰ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ βαθιὰ προβλήματά μου. Ὑπῆρχε πάντα στὸ βάθος, ἀλλὰ εἶναι μόνο τώρα, σ' αὐτὴν τὴ συζήτησι, ποὺ ἀναγκάζομαι νὰ τὴν ἀτενίσω ἄμεσα, νὰ δῶ ὅτι ὑπάρχει. Εἶναι ἕνα ἀπέραντο κενό, τρομακτικὸ καὶ ποὺ δὲν μπορεῖς νὰ τὸ ἀποφύγεις.»

Εἶναι δυνατὸ νὰ βλέπουμε αὐτὸ τὸ κενὸ χωρὶς νὰ τοῦ δίνουμε ἕνα ὄνομα, χωρὶς ὁποιασδήποτε μορφῆς περιγραφή; Μὲ τὸ νὰ βάζουμε μιὰν ἐτικέττα σὲ μιὰν κατάστασι δὲν σημαίνει ὅτι τὴν κατανοοῦμε· τοὐναντίον, αὐτὸ εἶναι ἕνα ἐμπόδιο γιὰ τὴν κατανόησι.

«Καταλαβαίνω τί ἐννοεῖτε, ἀλλὰ δὲν μπορῶ ν' ἀποφύγω νὰ τὸ κατονομάσω· οὐσιαστικὰ εἶναι μιὰ αὐτόματη ἀντίδρασι.»

Τὸ αἴσθημα κι' ἡ κατονομασία του εἶναι σχεδὸν ταὐτόχρονα, δὲν εἶναι; Μποροῦν νὰ χωρισθοῦν; Μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἕνα κενὸ διάστημα ἀνάμεσα σ' ἕνα αἴσθημα καὶ στὴν κατονομασία του; Ἂν ζήσει κανεὶς πραγματικὰ αὐτὸ τὸ κενὸ διάστημα, θ' ἀνακαλύψει ὅτι ὁ σκεπτόμενος παύει νὰ ὑπάρχει σὰν μιὰ ὀντότης χωριστὴ καὶ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ σκέψι. Ἡ λειτουργία τῆς λεκτικοποιήσεως εἶναι μέρος τοῦ ἑαυτοῦ, τοῦ «ἐγώ», τῆς ὀντότητος ποὺ ζηλεύει καὶ ποὺ προσπαθεῖ νὰ ξεπεράσει τὴ ζήλεια της. Ὅταν κατανοήσετε πραγματικὰ τὴν ἀλήθεια αὐτοῦ, τότε ὁ φόβος σταματάει. Ἡ κατονομασία ἔχει καὶ φυσιολογικὴ καὶ ψυχολογικὴ ἐπίδρασι. Ὅταν δὲν κατονομάζει κανείς, τότε μόνον εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχει πλήρη ἐπίγνωσι ἐκείνου ποὺ ἀποκαλοῦμε τὸ κενὸ τῆς μοναξιᾶς. Τότε ὁ νοῦς δὲν ξεχωρίζει τὸν ἑαυτόν του ἀπ' αὐτὸ ποὺ εἶναι.

«Τὸ βρίσκω ἐξαιρετικὰ δύσκολο νὰ τὰ παρακολουθήσω ὅλ' αὐτά, ἀλλὰ αἰσθάνομαι πὼς ἔχω κατανοήσει τοὐλάχιστον κάτι ἀπ' αὐτά, καὶ θ' ἀφήσω αὐτὴν τὴν κατανόησι νὰ ξετυλιχθεῖ.»

Κ. ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁμιλία στὸν «Παρνασσὸν»
14 Μαρτίου 1967

Οἱ πρῶτοι Σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος

Ἡ ἀρχὴ τῆς σοφίας τῶν Ἑλλήνων χάνεται στὰ βάθη τῶν αἰώνων. Χάνεται στὴν ἀχλὺ τῆς Ἑλληνικῆς Μυθολογίας.

Ἡ ἐπιστήμη τοποθετεῖ στὴν ἀρχὴ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας τὸν Θαλῆ τὸν Μιλήσιο, μὲ τοὺς διαδόχους του Ἀναξίμανδρο καὶ Ἀναξιμένη. Εἶναι οἱ τρεῖς Μιλήσιοι τῆς Ἰωνικῆς Σχολῆς, οἱ ὀνομαζόμενοι καὶ Φυσικοί. Ἀπ' αὐτοὺς περνάει στὸν Πυθαγόρα καὶ τὴ Σχολή του, στὸν Ἡράκλειτο, τοὺς Ἐλεᾶτες, τὸν Ἐμπεδοκλῆ, τὸν Ἀναξαγόρα, τοὺς Ἀτομικούς. Αὐτοὶ εἶναι οἱ πρῶτοι Ἕλληνες σοφοί. Σοφοί, ἢ μᾶλλον φιλόσοφοι, ὅπως τοὺς προτιμάει ἡ ἑλληνικὴ σεμνότης.

Ἡ α΄ περίοδος τῆς φιλοσοφίας ὀνομάζεται καὶ «κοσμογονική», διότι ἀντικείμενο τῆς μελέτης της εἶναι κυρίως ἡ σύσταση τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων. Ἀπὸ τοὺς σοφιστὰς καὶ τὸν Σωκράτη ἀρχίζει ἡ ἀνθρωπολογικὴ περίοδος τῆς φιλοσοφίας, μὲ ἀντικείμενο ἐξετάσεως τὸν ἄνθρωπο καὶ τὶς ἠθικὲς ἀξίες, τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ζωή. Αὐτὴ ὅμως ἡ περίοδος δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήση. Θὰ περιορισθοῦμε στοὺς

πρώτους, πού — όπως είπαμε — αρχίζουν από τον Θαλή τον Μιλήσιο.

Εν τούτοις, φρονώ ότι δικαιούμεθα και μπορούμε να αναζητήσωμε την αρχή της Ελληνικής Φιλοσοφίας πολύ πριν από τον Θαλή και την Ιωνική Σχολή, στους θεολόγους ποιητάς και στα Αρχαία Μυστήρια.

Θεολόγοι ποιηταί ονομάζονται οι μυθικοί Ορφεύς, Λίνος, Εύμολπος, Μουσαίος. Κατ' επέκτασιν ο Όμηρος και ο Ησίοδος, καθώς και οι νεώτεροί τους και σύγχρονοι των Μιλησίων Θέογνις και Φωκυλίδης.

Των Μυστηρίων η αρχή χάνεται στα βάθη της αρχαιότητος. Στον ελληνικό χώρο, εκτός από τα Ορφικά και τα Ελευσίνια, των οποίων η απήχηση ανευρίσκεται στον Ηράκλειτο και στον Πυθαγόρα, υπήρχαν αρχαιότερα τα Μινωϊκά, τα Καβείρια, τα Μυστήρια των Λυκομηδών. Ο Θείος Πλάτων, αναφερόμενος στα Μυστήρια, λέγει ότι εκείνοι πού τα ίδρυσαν δεν ήσαν άνδρες τυχαίοι, και ότι οι μεμυημένοι δεν ήσαν άλλοι, παρά εκείνοι πού φιλοσοφούσαν με τον σωστό τρόπο, οι «ορθώς πεφιλοσοφηκότες».

Η πρώτη, λοιπόν, φιλοσοφία εδιδάχθηκε στα Αρχαία Μυστήρια και δεν ήταν γνωστή στους αμύητους, δεν περιελήφθη σε συγγράμματα. Απήχηση αυτής της διδασκαλίας βρίσκεται στην Ελληνική Μυθολογία, όταν επιμελώς απαλλαγή από τα παρείσακτα (όπως τονίζει ο κ. Δημ. Ιωαννίδης) και όταν σωστά ερμηνεύεται, καθώς και στα αποφθέγματα των επτά σοφών της Ελλάδος, οι οποίοι — όπως ξέρομε — δεν ήσαν μόνον επτά, αλλά πολύ περισσότεροι, μεταξύ αυτών και ο Θαλής ο Μιλήσιος.

Άλλοι από τους επτά σοφούς ήσαν ο Πιττακός ο Μυτιληναίος, ο Βίας ο Πριηνεύς, Μύσων ο Χηνεύς, Σόλων ο Αθηναίος, Χίλων ο Λακεδαιμόνιος, Περίανδρος ο Κορίνθιος, Κλεόβουλος ο Λίνδιος, Πυθαγόρας ο Σάμιος, ο από τη Φαιστό της Κρήτης «σοφός περί τα θεία» Επιμενίδης, Ανάχαρσις ο Σκύθης, Έλλην και αυτός, όχι εκ καταγωγής, αλλά εκ παιδείας.

Όλοι αυτοί ωνομάζονταν περιληπτικώς οι επτά σοφοί της Ελλάδος ή Επτάς η σοφωτάτη. Και ήσαν γνωστοί από τα σοφώτατα λακωνικά αποφθέγματά τους ή γνωμικά.

Θα αναφέρωμε ενδεικτικώς μερικά:

Πρώτα-πρώτα τα γνωστότατα και σοφώτατα Δελφικά γνωμικά:

Γνώθι σαυτόν.
Μηδέν άγαν.

Του Πιττακού:
Αρχή άνδρα δείκνυσι.
Συγγνώμη τιμωρίας κρείσσων.

Του Βία:
Οι αγαθοί ευαπάτητοι.
Άκουε πολλά. Λάλει καίρια.
Πλούτον άδικον φεύγε.

Του Σόλωνος:
Μηδένα πρό του τέλους μακά-(ριζε
Τα σπουδαία μελέτα.
Γηράσκω αεί πολλά διδασκό-(μενος

Τοῦ Περιάνδρου:
Αἱ μὲν ἡδοναὶ θνηταί, αἱ δὲ (ἀρεταὶ ἀθάνατοι.
Μηδὲν χρημάτων ἕνεκα πράτ(τειν.

Τοῦ Κλεόβουλου:
Βία μηδὲν πράττειν.
Μέτρον ἄριστον.
Ἀδικίαν φεύγειν.

Τοῦ Χίλωνος:
Χρόνου φείδου.
Πρεσβύτερον σέβου.
Μὴ ἐπιθύμει ἀδύνατα.

Τοῦ Ἀνάχαρσι:
Πολέμιον ἀνθρώποις αὐτοὶ ἐ(αυτοῖς.

Τοῦ Πυθαγόρα:
Οὐ τὰ πάντα τοῖς πᾶσι ρητά.
Μὴ ἐν πολλοῖς ὀλίγα λέγε, (ἀλλ' ἐν ὀλίγοις πολλά.
Σιγᾶν τὴν ἀλήθειαν, χρυσόν ἐ(στι θάπτειν.

Ὅπως βλέπομε, ἡ ἀποφθεγματικὴ αὐτὴ φιλοσοφία ἔχει βαθύτατο ἠθικὸ καὶ κοινωνικὸ περιεχόμενο, καὶ ἔχει προηγηθῆ τῆς κοσμολογικῆς περιόδου τῆς φιλοσοφίας. Ἀλλὰ δὲν εἶναι εὔκολο νὰ σπάση κανεὶς τὸ ταμποὺ τῶν παραδεδεγμένων.

Ἔτσι, παραμερίζοντας τὴ σοφία τῶν Μυστηρίων, τῶν θεολόγων ποιητῶν καὶ τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος, σημειώνουν σὰν ἀφετηρία τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας τὸν Θαλῆ τὸν Μιλήσιο, τὸν ἐπονομαζόμενον Πατέρα τῆς φιλοσοφίας, τὸν ἀρχηγέτη τῆς Ἰωνικῆς Σχολῆς.

Ἡ φιλοσοφία τῶν Ἰώνων εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴ φυσικὴ Ἐπιστήμη. Ἐξετάζει τὸ πρόβλημα τῆς συστάσεως τῆς ὕλης καὶ τοῦ κόσμου, καθὼς καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων. Ἡ φιλοσοφία τῆς Ἰωνικῆς Σχολῆς ἐσφαλμένως νομίζεται ὑλιστική. Οἱ Ἴωνες θεωροῦν τὴ φύση ἔμψυχη.

Θὰ ἐξετάσωμε τοὺς τρεῖς Μιλησίους, ποὺ ἀποτελοῦν τὴ Σχολὴ τῶν Ἰώνων ἢ Φυσικῶν. Εἶναι ὁ Θαλῆς, ὁ Ἀναξίμανδρος καὶ ὁ Ἀναξιμένης.

ΘΑΛΗΣ Ο ΜΙΛΗΣΙΟΣ (624-546)

Εἶναι περιττὸ νὰ ἐπιμείνωμε σὲ χρονολογίες, οἱ ὁποῖες ἀμφισβητοῦνται. Ἔζησε περίπου τὸ 600 πρὸ Χριστοῦ, δηλαδὴ 100 χρόνια πρὶν ἀπὸ τοὺς Μηδικοὺς πολέμους. Ὁ Θαλῆς ἦταν πρωτοπόρος γιὰ τὴν ἐποχή του φυσικὸς ἐπιστήμων καὶ συγχρόνως φιλόσοφος. Πρῶτος αὐτὸς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ὑπελόγισε καὶ προεῖπε ἔκλειψη τοῦ Ἡλίου, ποὺ ἔγινε τὸν Μάϊο τοῦ 585 π. Χ., κατὰ τὴ διάρκεια μάχης μεταξὺ Λυδῶν καὶ Περσῶν. Κατεσκεύασε διαστημόμετρο, γιὰ νὰ ὑπολογίζη τὴν ἀπόσταση τῶν πλοίων ἀπὸ τὴν παραλία. Ἐδίδαξε τὸν νυκτερινὸ προσανατολισμὸ ἀπὸ τὸν ἀστερισμὸ τῆς Μικρᾶς Ἄρκτου. Σὰν πρωταρχικὴ οὐσία θεωροῦσε τὸ Ὕδωρ, ἀπὸ τὸ ὁποῖο τὰ πάντα προέρχονται. Ἡ Γῆ πλέει ἐπάνω στὰ ὕδατα τοῦ ὠκεανοῦ. Ἡ ὕλη δὲν εἶναι ἄψυχη καὶ νεκρή, ἀλλὰ ζωντανὴ καὶ ἔμψυχη. Ὁ κόσμος εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ θεούς. «Τὸν κόσμον ἔμψυχον καὶ δαιμόνων πλήρη» γράφει ὁ Διογένης Λαέρτιος, ἀναφερόμενος στὶς διδασκαλίες τοῦ Θαλῆ. Ὁ ἴδιος ὁ Θαλῆς δὲν ἔγραψε τίποτα. Κάθε πληροφορία τὴν ἔχομε ἀπὸ τοὺς μεταγενέστερους. Ὁ Θαλῆς ἀπέφευγε τὴν κρεοφαγία, τὴν

πολυφαγία καὶ τὴν οἰνοποσία, καθὼς καὶ κάθε ἀπώλεια χρόνου. Συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν Ἑπτὰ σοφῶν. Σ' αὐτὸν ἀποδίδονται τὰ γνωμικὰ «Χαλεπὸν ἑαυτὸν γνῶναι», «Μὴ πᾶσι πίστευε», «Εἰρήνην ἀγάπα», «Οὐδὲν τὸν θάνατον διαφέρειν τοῦ ζῆν». Ἔλεγε ὅτι θεωροῦσε τὸν ἑαυτό του εὐτυχῆ, διότι γεννήθηκε ἄνθρωπος καὶ ὄχι θηρίο, ἄνδρας καὶ ὄχι γυναῖκα, Ἕλληνας καὶ ὄχι βάρβαρος.

ΑΝΑΞΙΜΑΝΔΡΟΣ (610-545)

Σύγχρονος μὲ τὸν Θαλῆ, ἂν καὶ κάπως νεώτερος, ἦταν ὁ συμπολίτης του Ἀναξίμανδρος, ποὺ καταγόταν ἀπὸ μεγάλη οἰκογένεια τῆς Μιλήτου. Ὁ Ἀναξίμανδρος σὰν πρωταρχικὴ οὐσία θεωροῦσε τὸ Ἄπειρο, ποὺ εἶναι στοιχεῖο ἄφθαρτο καὶ ἀθάνατο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο τὰ πάντα προέρχονται, γιὰ νὰ ξαναγυρίσουν καὶ πάλι σ' αὐτὸ κατὰ τὸ τέλος τῆς μορφικῆς τους ὑπάρξεως. Δεχόταν, δηλαδή, τὴν ἀνακύκληση, ποὺ ἀποτελοῦσε διδασκαλία τῶν Ὀρφικῶν. Τὸ Ἄπειρο εἶναι ἄμορφο, δὲν ἔχει σχῆμα, οὔτε μορφή. Εἶναι ἀνώλεθρο καὶ αἰώνιο. Ἀπ' αὐτό, μὲ μιὰ διαρκῆ κίνηση, σχηματίζονται οἱ μορφές, τὰ ὄντα, κάθε τὶ ποὺ ὑπάρχει. Ἀλλὰ κάθε μορφικὸ φθείρεται καὶ μὲ τὴ διάλυση τῆς μορφῆς, ἡ οὐσία ξαναγυρίζει στὸ ἄμορφο καὶ αἰώνιο Ἄπειρο.

Ὁ Ἀναξίμανδρος ἔγραψε σύγγραμμα περὶ Φύσεως, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐσώθηκε μιὰ μόνο φράση, ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἀνακύκληση τῶν πάντων καὶ τὴν ἐπαναφορά τους στὴν πηγὴ τῆς ἐκπορεύσεώς τους. Ἐδίδασκε, δηλαδή, περιοδικὴ δημιουργία καὶ καταστροφὴ τοῦ κόσμου, ἄναρχη καὶ ἀτελεύτητη διαδοχὴ κόσμων. Ὁ Ἀναξίμανδρος ἔλεγε ὅτι στὸν ἀτελεύτητο χῶρο τοῦ σύμπαντος ὑπάρχουν ἀναρίθμητα κοσμικὰ συστήματα, καὶ πρῶτος στὴν Ἑλλάδα, 20 αἰῶνες πρὶν ἀπὸ τὸν Κοπέρνικο, ἐξέφρασε τὴν τολμηρὴ ἰδέα ὅτι ἡ Γῆ αἰωρεῖται στὸ διάστημα. Στὴ Γῆ ἀπέδιδε σχῆμα κυλίνδρου, μὲ διάμετρο τριπλασία τοῦ ὕψους. Ἐπίστευε ὅτι παλαιότερα ἡ Γῆ βρισκόταν σὲ ὑγρὴ κατάσταση καὶ ἔπειτα παρουσιάστηκε ἡ ξηρά. Οἱ ἄνθρωποι στὴν ἀρχὴ ζοῦσαν μέσα στὸ νερό, ἀργότερα βγῆκαν στὴν ξηρά. Ὁ Ἀναξίμανδρος λέγεται ὅτι κατεσκεύασε τὸ πρῶτο ἡλιακὸ ὡρολόγιο καὶ ὅτι ἐσχεδίασε χάρτη τῆς Γῆς καὶ τοῦ Οὐρανοῦ. Λέγεται ὅμως ἐπίσης ὅτι τὸ πρῶτο ἡλιακὸ ὡρολόγιο τὸ κατεσκεύασε στὴ Σῦρο ὁ Φερεκύδης, ὁ διδάσκαλος τοῦ Πυθαγόρα.

ΑΝΑΞΙΜΕΝΗΣ (585-528)

Ὁ Ἀναξιμένης, νεώτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους δύο Μιλησίους, ἦταν μαθητὴς τοῦ Ἀναξιμάνδρου. Θεωροῦσε σὰν πρωταρχικὴ οὐσία τὸν Ἀέρα, ὁ ὁποῖος βρίσκεται σὲ ἀέναο κίνηση καὶ μεταβολή. «Μανόμενος», δηλαδὴ ἀερούμενος, θερμαίνεται καὶ μεταβάλλεται σὲ πῦρ. Πυκνούμενος ψυχραίνεται, συστέλλεται καὶ μεταβάλλεται σὲ ὕδωρ καὶ περαιτέρω σὲ γῆ. Ὁ Ἀναξιμένης ἐδίδασκε ὅτι ἡ ἀρχὴ ποὺ ἐμψυχώνει ὑπάρ-

χει μέσα στὴν ὕλη. Ὅτι ἡ Γῆ εἶναι ἐπίπεδη σὰν δίσκος καὶ αἰωρεῖται στὸν ἀέρα. Ὅτι τὸ φῶς τῆς Σελήνης ὀφείλεται σὲ ἀντανάκλαση ἀπὸ τὸν Ἥλιο. Ὅτι οἱ ἐκλείψεις τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης προέρχονται ἀπὸ τὴν παρεμβολὴ οὐρανίων σωμάτων, παρομοίων μὲ τὴ Γῆ, τὰ ὁποῖα περιφέρονται στὸ σύμπαν.

Ὁ Ἀναξιμένης παραδεχόταν, καθὼς καὶ ὁ Ἀναξίμανδρος, περιοδικὴ δημιουργία καὶ καταστροφὴ τῶν κόσμων. Καὶ ἀπὸ τὸν Ἀναξιμένη μία μόνον περικοπὴ σώζεται.

Ο ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΚΑΙ Η ΣΧΟΛΗ ΤΟΥ

Ὁ Πυθαγόρας ὁ Σάμιος εἶναι ἴσως ἡ μεγαλύτερη μορφὴ τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος. Μολονότι ἔχουν γραφῆ τόσα πολλὰ γι' αὐτόν, τίποτα δὲν εἶναι ἐξακριβωμένο. Οἱ νεοπλανωτικοὶ Πορφύριος καὶ Ἰάμβλιχος ἔγραψαν βιογραφίες τους, ἀλλὰ 8 αἰῶνες μετὰ τὸν θάνατό του. Θεωρεῖται βέβαιον ὅτι ὁ Πυθαγόρας γεννήθηκε στὴ Σάμο, τὴν ὁποία ἐγκατέλειψε ἐξ αἰτίας τῆς τυραννίδος τοῦ Πολυκράτη. Ἄλλοι τὸν παρουσιάζουν μαθητὴ τοῦ Φερεκύδη καὶ ἄλλοι τοῦ Ἀναξιμάνδρου καὶ ἄλλων. Ἀφοῦ ταξίδεψε στὴν Αἴγυπτο καὶ στὴν Ἑλλάδα ἐγκαταστάθηκε στὴν Κρότωνα τῆς Κάτω Ἰταλίας. Λέγεται ὅτι στὴν Αἴγυπτο ἐμυήθη στὰ Αἰγυπτιακὰ Μυστήρια καὶ ὅτι στὴν Ἑλλάδα ἔγινε δεκτὸς μὲ μεγάλες τιμὲς ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἐλευσῖνος (ὅπου ὁ Ἱεροφάντης τοῦ παρεχώρησε τὴ θέση του στὰ Μυστήρια) καὶ τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν (τὸ ὁποῖον ἀνεμόρφωσε). Στὴν Κρότωνα ἵδρυσε τὸν Πυθαγόρειο Δεσμὸ ἢ Σχολή, τὸ περίφημον «Ὁμακοεῖον», ὅπου δεχόταν μαθητάς, ἀφοῦ τοὺς ὑπέβαλε σὲ αὐστηρὴ ἐξέταση. Οἱ μαθηταὶ ἀποτελοῦσαν τρεῖς τάξεις ἢ μᾶλλον τρεῖς διαδοχικοὺς βαθμοὺς μυήσεως καὶ ζοῦσαν ὅλοι κοινοβιακῶς, σύμφωνα μὲ τὰ δωρικὰ ἔθιμα, ὑποχρεωμένοι ν' ἀκολουθοῦν ὡρισμένους κανόνες αὐστηρῆς ζωῆς καὶ πειθαρχίας. «Πυθαγόρειος τρόπος τοῦ βίου». Ἦταν μιὰ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῆς διδασκαλίας τῶν Ὀρφικῶν.

Ὁ Πυθαγόρας δὲν ἔγραψε κανένα ἔργο. Τὰ ἀποφθέγματά του τὰ ἐχάραζαν στὴ μνήμη τους οἱ μαθηταί του, ποὺ εἶχαν ἀπέραντο θαυμασμὸ καὶ σεβασμὸ γιὰ τὸν Διδάσκαλο, λέγοντας «Αὐτὸς ἔφα». Βάση τῆς διδασκαλίας του λέγεται ὅτι ἦταν ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς, ποὺ περνάει ἀπὸ ἀλλεπάλληλες ἐνσαρκώσεις σὲ διάφορα ἀνθρώπινα σώματα, ἀναλόγως τοῦ τρόπου ζωῆς κατὰ τὸν προηγούμενο βίο. Ἀνώτερες βαθμίδες ἐξελίξεως ἐθεωροῦντο οἱ βίοι τοῦ ραψωδοῦ, τοῦ ἰατροῦ, τοῦ βασιλέως. Γιὰ τὸν Πυθαγόρα ἔλεγαν ὅτι θυμόταν 10 ἢ 20 προηγούμενες ἐνσαρκώσεις του σὲ μεγάλους ἥρωες καὶ σοφοὺς τῆς παλαιᾶς ἀρχαιότητος καὶ ἔτσι ἐξηγοῦσαν τὴν καταπληκτικὴ πολυμάθειά του καὶ τὴν ὑπερανθρώπινη σοφία του. Τὸν θεωροῦσαν υἱὸ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἔλεγαν ὅτι εἶχε τὴ δύναμη νὰ κάνη θαύ-

ματα, νὰ θεραπεύῃ ἀσθενεῖς, νὰ προλέγῃ τὰ μέλλοντα.

Κατὰ τὸν Πυθαγόρα οὐσία τῶν ὄντων εἶναι ὁ ἀριθμός. Τὰ πάντα «ἐγένοντο κατ' ἀριθμόν», δηλαδὴ σύμφωνα μὲ ἀριθμητικὲς ἀναλογίες. Καὶ οἱ νεώτερες ἀνακαλύψεις τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Χημείας ἐπιβεβαιώνουν τὴν ἀποκρυφιστικὴ διδασκαλία τοῦ Πυθαγόρα, κατὰ τὴν ὁποία τὰ πάντα εἶναι διατεταγμένα μὲ τάξη καὶ ἁρμονία. Ἡ ἀπόκρυφη ἀριθμολογία ἢ ἀριθμοσοφία ἀποτελεῖ μέρος τῆς διδασκαλίας τοῦ Πυθαγόρα, ὁ ὁποῖος διετύπωσε τὸ περίφημο «Πυθαγόρειο θεώρημα» καὶ εἶχε ἀναγράψει στὴν εἴσοδο τοῦ Ὁμακοείου «Μηδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίτω».

Ἡ μουσικὴ κατέχει ἐπίσης σημαντικὴ θέση στὴν Πυθαγόρεια Σχολή. Ἡ μουσικὴ ἁρμονία βασίζεται σὲ μαθηματικὲς ἀναλογίες. Γιὰ τὸν Πυθαγόρα ἔλεγαν ὅτι ἄκουγε τὴ μουσικὴ ποὺ ἔκαναν, καθὼς διέτρεχαν τὸ διάστημα, τὰ οὐράνια σώματα. Οἱ Πυθαγόρειοι ἐγνώριζαν ὅτι ἡ Γῆ καὶ οἱ ἄλλοι πλανῆτες κινοῦνται στὸ διάστημα, σύμφωνα μὲ νόμους ποὺ βασίζονται ὅλοι σὲ ἀριθμητικὲς σχέσεις.

Οἱ Πυθαγόρειοι ἄρχιζαν τὴν ἡμέρα τους μὲ μουσική, ξυπνώντας πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, ἀφοῦ πρῶτα ἔπαιρναν τὸ λουτρό τους καὶ γυμνάζονταν. Ἔτσι ἐπεδίωκαν τὸν καθαρμὸ σώματος καὶ ψυχῆς. Καὶ κάθε βράδυ, πρὶν κοιμηθοῦν, ἔκαναν αὐστηρὸ αὐτοέλεγχο στὶς πράξεις τους τῆς ἡμέρας. «Πῆ παρέβην; Τὶ δ' ἔρεξα; Τὶ δὲ μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;». Ἐτηροῦσαν αὐστηροὺς κανόνες ζωῆς. Οἱ κανόνες αὐτοὶ ρυθμίζονταν ἀπὸ ἠθικὲς ἀρχὲς ἀνωτέρας πνοῆς. Οἱ νεοφώτιστοι ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ τηροῦν αὐστηρὴ καὶ ἀπόλυτη σιγή. Ἦταν οἱ «ἀκουσματικοί», διότι μόνον ν' ἀκοῦν εἶχαν δικαίωμα, ὄχι ὅμως καὶ νὰ μιλοῦν. Κανένας δὲν ἔτρωγε κρέας ἢ κουκιά. «Κρέας καὶ κυάμους μὴ τρώγειν».

Ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἦταν ἀδιακρίτως δεκτοὶ στὸ Ὁμακοεῖον καὶ ἰσότιμοι. Πολὺ φυσικό, ἀφοῦ κατὰ τὶς διδασκαλίες τοῦ Πυθαγόρα οἱ ψυχὲς ἐνσαρκώνονται πότε σὲ σώματα ἀνδρῶν, πότε σὲ σώματα γυναικῶν. Οἱ Πυθαγόρειοι συνδέονταν μεταξύ τους μὲ ἄρρηκτους δεσμοὺς ἀδελφότητος καὶ εἶχαν μυστικὰ σημεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζονταν μεταξύ τους.

Γιὰ τὸν θάνατο τοῦ Πυθαγόρα δὲν ὑπάρχει βεβαιωμένη πληροφορία. Λέγεται ὅτι κάποιος ὑποψήφιος μαθητής, ποὺ δὲν ἔγινε δεκτὸς στὸ Ὁμακοεῖον, ξεσήκωσε τὸν ὄχλο ἐναντίον τοῦ Πυθαγόρα καὶ ἐπυρπόλησε τὴ Σχολή, μαζὶ μὲ τὸν διδάσκαλο καὶ τοὺς μαθητάς. Ἀλλὰ τὸ πιθανώτερο εἶναι ὅτι ὁ Πυθαγόρας ἔφυγε ἀπὸ τὴν Κρότωνα, θῦμα τῆς ὀχλοκρατίας τῶν δημοκρατικῶν, ὅπως εἶχε φύγει νέος ἀπὸ τὴ Σάμο ἐξ αἰτίας τῆς τυραννίδος τοῦ Πολυκράτη, καὶ πῆγε στὸ Μεταπόντιον, ὅπου ἐπέθανε. Ἡ πυρπόληση τῆς Σχολῆς ἔγινε 80 χρόνια ἀργότερα, διότι ἀναφέρεται ὅτι ἀπὸ τὴν πυρπόληση ἐσώθηκαν ὁ Φιλόλαος καὶ ὁ Λῦσις, ποὺ ξέρομε

ὅτι ἦταν μεταγενέστεροι.

Ἡ ἐπίδραση τοῦ Πυθαγόρα δὲν ἐσταμάτησε μὲ τὸν θάνατό του. Ἐπὶ μακροὺς αἰῶνες οἱ Πυθαγόρειοι ξεχωριζαν ἀπὸ τὸ ἦθος τους καὶ τὴν ἀρετή τους. Αὐτὸ δείχνει ὅτι ὁ Πυθαγόρειος Δεσμὸς θεμελιώθηκε πάνω σὲ σοφὲς βάσεις. Οἱ Πυθαγόρειες διδασκαλίες ἐπέδρασαν ἐπάνω στὸν Πλάτωνα καὶ στοὺς Στωϊκούς. Οἱ Νεοπυθαγόρειοι ξεχώριζαν ἀπὸ τὸ ἦθος τους αὐτὲς ἐστήριξαν τὴ μυστικιστικὴ ροπή τους. Οἱ Πυθαγόρειοι διακρίθηκαν ὄχι μόνον σὰν φιλόσοφοι, ἀλλὰ καὶ σὰν ἰατροί, θεμελιώνοντας τὴ φυσικὴ ὑγεία ἐπάνω στὴν ἀρετὴ καὶ στὴν ἁρμονία τοῦ σώματος. Ἐπίσης διακρίθηκαν γιὰ τὸν λιτὸ τρόπο τῆς ζωῆς τους. Στὶς μαθηματικὲς καὶ ἀστρονομικὲς μελέτες τῶν Πυθαγορείων στηρίχτηκαν ὁ Ἀρίσταρχος καὶ ὁ Σέλευκος γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὸ ἡλιοκεντρικὸ σύστημα, ἀντὶ τοῦ γεωκεντρικοῦ, κατὰ τὸν Γ´ καὶ Β´ αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ.

Μετὰ 18 αἰῶνες ὁ Γαλιλαῖος, ἀποδεχόμενος τὴ θωρία του Κοπέρνικου ὅτι ἡ Γῆ κινεῖται γύρω ἀπὸ τὸν Ἥλιο, ἀναγκάστηκε νὰ δηλώσῃ ὅτι ἐπλανήθηκε, γιὰ νὰ μὴν καῆ ζωντανὸς ἀπὸ τὴν Ἱερὴ Ἐξέταση.

ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ (544-484)

Ὁ Ἡράκλειτος γεννήθηκε στὴν Ἔφεσο, ἀπὸ ἀρχοντικὴ οἰκογένεια ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὸν Κόδρο καὶ ἦταν συνδεδεμένη μὲ τὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια. Ἀντίπαλος —ὅπως καὶ ὁ Πυθαγόρας — τῆς τυραννίδος, καθὼς καὶ τῆς ὀχλοκρατίας, ἀποσύρθηκε στὴ μόνωση τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος, ἀηδιασμένος ἀπὸ τὴν παρακμὴ τῆς ἐποχῆς του καὶ τὴ χαλάρωση τῶν ἠθῶν, ποὺ ἔφερε ὁ πλοῦτος καὶ ἡ κατάκτηση τῆς Ἐφέσου ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Ὁ Ἡράκλειτος ἀνεζήτησε τὴν Ἀλήθεια στὴν αὐτοσυγκέντρωση καὶ ἔγραψε ἔργο «περὶ φύσεως» στὸ ὁποῖο μεταχειρίζεται χτυπητὲς ἱερατικὲς φράσεις, πλούσιες σὲ εἰκόνες, ἀλλὰ βραχύλογες καὶ σκοτεινές, σὰν χρησμοὺς Μαντείου. Γι᾽ αὐτὸ ὀνομάστηκε «Ἡράκλειτος ὁ σκοτεινός». Λέγεται ὅτι ὁ Σωκράτης, στὸν ὁποῖον ὁ Εὐριπίδης ἐδάνεισε τὸ βιβλίο τοῦ Ἡρακλείτου, ἐπιστρέφοντάς το ἀφοῦ τὸ ἐδιάβασε, εἶπε γι᾽ αὐτό: «Ὅσα ἐννόησα εἶναι ἐξαίρετα. Ὑποθέτω νὰ συμβαίνῃ τὸ ἴδιο καὶ γιὰ ὅσα δὲν ἐννόησα».

Ὁ Ἡράκλειτος φρονεῖ ὅτι οἱ αἰσθήσεις δὲν μποροῦν νὰ δώσουν ἀσφαλῆ γνώση, καὶ γι᾽ αὐτὸ στηρίζεται στὴ νόηση καὶ στὸν λόγο. Θεωρεῖ τὸν κόσμο σὰν ἑνιαῖον Ὅλον, τὸ ὁποῖον οὔτε γεννήθηκε, οὔτε θὰ πεθάνῃ. Τὸ ἑνιαῖον Ὅλον ἀποτελεῖ τὴ θεότητα, τὸ πάνσοφον Ἕν. Ἀλλὰ βρίσκεται σὲ διαρκῆ ροή, σὲ ἀδιάκοπη ἐναλλαγή. Ἐμφανίζεται συνεχῶς μὲ νέες μορφές. Τὸ κάθε τὶ ἀλλάζει, περνάει ἀπὸ διαφορετικὲς καταστάσεις, μεταβάλλεται. «Πάντα ρεῖ». Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μπῆ κανεὶς δυὸ φορὲς στὸ ἴδιο ποτάμι, διότι τὰ νερά του συνεχῶς ἀλλάζουν. «Πάντα χωρεῖ καὶ οὐδὲν μένει». Ὑπάρχει, λοιπόν, ἕνα αἰώνιο Γίγνεσθαι, σὲ διαρκῆ ροὴ καὶ κίνηση. Πίσω ὅμως ἀπὸ

τὴ μεταβολὴ ὑπάρχει ὁ θεῖος Λόγος. «Θεός ἐστιν ἡμέρα καὶ νύξ, θέρος καὶ χειμών, πόλεμος καὶ εἰρήνη, κόρος καὶ λιμός». Ἡ οὐσία ὅμως ὅλων τῶν ὄντων εἶναι τὸ πῦρ. «Κόσμον τόνδε, τὸν αὐτὸν ἁπάντων, οὔτε τις θεῶν, οὔτε ἀνθρώπων ἐποίησεν ἀλλ' ἦν ἀεὶ καὶ ἔστι καὶ ἔσται, πῦρ ἀείζωον». Ἀπὸ τὸ πῦρ προέρχονται τὰ πάντα καὶ στὸ πῦρ ξαναγυρίζουν. Ἡ λειτουργία τῆς μεταλλαγῆς δὲν σταματάει οὔτε στιγμή. Τὰ πάντα βρίσκονται ἀδιάκοπα σὲ ἕνα σημεῖο μεταβάσεως ἀπὸ τὴ μιὰ κατάσταση σὲ ἄλλη καὶ μάλιστα στὴν ἀντίθετή της. Τοῦτο σημαίνει τὸ ἀπόφθεγμα τοῦ Ἡρακλείτου «Πατὴρ πάντων πόλεμος».

Ὁ Ἡράκλειτος δεχόταν κι' αὐτὸς τὴν ἀνακύκληση καὶ δίδασκε ὅτι, ὅπως ὁ σημερινὸς κόσμος ἔγινε ἀπὸ τὸ πῦρ, ἔτσι στὸ τέλος τῆς κοσμικῆς περιόδου θὰ ξαναγυρίση στὴν ἐκπύρωση, γιὰ νὰ ξανασχηματισθῆ καὶ πάλι—ἔπειτα ἀπὸ μακρὰ χρονικὴ περίοδο—ἕνας νέος κόσμος, σὲ ἀτελεύτητη ἐναλλαγὴ «χρησμοσύνης καὶ κόρου», δηλαδὴ ὑπάρξεως χωριστῶν ὄντων καὶ ἑνώσεως τῶν πάντων στὸ ἀρχέγονο Πῦρ. Ἕνα τμῆμα τοῦ θείου Πυρὸς εἶναι ἡ ἀνθρώπινη ψυχή, ποὺ ἐκδηλώνεται στὸν ἄνθρωπο σὰν λόγος—νόηση. Ὅταν μὲ τὸν θάνατο βγαίνει ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, γυρίζει στὸ κοσμικὸ πῦρ, ἀπὸ τὸ ὁποῖο προῆλθε. Ὕψιστο ἀγαθὸ εἶναι ἡ ἐναρμόνιση μὲ τὴ θεία διάταξη τοῦ κόσμου. Εὐδαιμονία τῆς πολιτείας εἶναι ἡ συμμόρφωση ὅλων μὲ τοὺς νόμους τῆς πόλεως. Στὶς θρησκευτικὲς δοξασίες ὁ Ἡράκλειτος ἀπέδιδε συμβολικὴ σημασία καὶ ἦταν ἀντίθετος μὲ τὴ λατρεία τῶν ἀγαλμάτων καὶ τὶς αἱματηρὲς θυσίες πρὸς τοὺς θεοὺς τῆς ἐποχῆς του.

Ὁ Ἡράκλειτος θεωρεῖται ὁ βαθύτερος μεταξὺ τῶν προσωκρατικῶν φιλοσόφων. Λέγεται ὅτι τὶς φιλοσοφικές του ἰδέες τὶς πῆρε ἀπὸ τὶς διδασκαλίες τῶν Ὀρφικῶν. Προσφιλεῖς του ἰδέες εἶναι ἡ ἑνότης τοῦ Ὅλου, ἡ διηνεκὴς ἐναλλαγὴ καὶ ἡ νομοτέλεια τῆς κοσμικῆς τάξεως. Ἀείζωον Πῦρ, αἰώνιον Γίγνεσθαι, ἀκατάπαυστη ἀνακυκλικὴ δημιουργία.

ΟΙ ΕΛΕΑΤΑΙ

Σύμφωνα μὲ τὴ Σχολὴ τῆς Ἐλέας, ὁ κόσμος εἶναι μεταβλητός, ἀλλὰ τὸ «Εἶναι» παραμένει ἀναλλοίωτο καὶ ἑνιαῖο. Γι' αὐτό, τὸ ἔμβλημά της εἶναι «Ἓν τὸ πᾶν». Ἱδρυτὴς τῆς Ἐλεατικῆς Σχολῆς εἶναι ὁ Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος.

Ξ ε ν ο φ ά ν η ς (570-475)

Ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἴωνες, ὁ Ξενοφάνης δὲν καταγόταν ἀπὸ μεγάλη οἰκογένεια. Ἐγκατέλειψε νέος τὴν πατρίδα του Κολοφῶνα, ὅταν ἐκυριεύθηκε ἀπὸ τοὺς Πέρσας, καὶ ἀφοῦ περιπλανήθηκε σὰν ραψωδὸς σὲ διάφορες χῶρες, ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἐλέα τῆς Κάτω Ἰταλίας. Ἐκεῖ ἔγραψε δύο ἐπικὰ ποιήματα, καθὼς καὶ σατιρικὰ ποιήματα στὰ ὁποῖα ἐσατίριζε τὴν παρακμὴ τῶν Ἰώνων, ποὺ τοὺς διέφθειρε ὁ πλοῦτος καὶ ἡ χλιδή, καθὼς καὶ

τὸν Ὅμηρο καὶ τὸν Ἡσίοδο, διότι παρουσιάζουν τοὺς θεοὺς ἀνθρωπομορφικοὺς καὶ μὲ ἀνθρώπινα πάθη. Ὁ Ξενοφάνης, ἀντίθετα ἀπὸ τὴ μόνωση τοῦ Ἡρακλείτου, ἀγαποῦσε τὴ στενὴ ἐπαφὴ μὲ τὸν λαό, ἀλλ' ἀντιπαθοῦσε τὶς πολυθεϊστικὲς ἀντιλήψεις τοῦ ὄχλου καὶ τὶς εἰρωνευόταν. Τὶς φιλοσοφικές του ἰδέες ἐξέθεσε σ' ἕνα ποίημα, ἐπιγραφόμενο «Περὶ φύσεως».

Ἡ βασικὴ ἰδέα τῆς φιλοσοφικῆς κοσμοθεωρίας του εἶναι ἡ ἑνότης τῶν ὄντων, τὸ περίφημο «Ἓν τὸ πᾶν» τῶν Ἐλεατῶν φιλοσόφων. «Ἓν τὸ πᾶν» εἶναι ἡ χωρὶς γέννηση καὶ φθορὰ θεότης, ὅμοια πάντοτε πρὸς τὸν ἑαυτό της, δηλαδὴ ἀμετάβλητη. Ὁ «Εἷς θεὸς» εἶναι σύμφυτος μὲ τὸν κόσμο, τελείως διαφορετικὸς ἀπὸ τοὺς θεούς, ὅπως τοὺς φαντάζεται ὁ λαὸς ἀπὸ τὶς περιγραφὲς τῶν ποιητῶν. Ἡ θεότης, κατὰ τὸν Ξενοφάνη, εἶναι αἰώνια, ἀναλλοίωτη, ἀκίνητη καὶ αὐτάρκης. «Εἷς θεὸς ἔν τε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισι μέγιστος». Δὲν μοιάζει μὲ τοὺς θνητούς, οὔτε στὴ μορφή, οὔτε στὴ νόηση. «Οὔτε δέμας θνητοῖσιν ὁμοίϊος, οὔτε νόημα». Ἄκοπα κινεῖ τὸ πᾶν, μὲ τὴ δύναμη τῆς νοήσεώς του. «Οὖλος ὁρᾶ, οὖλος δὲ νοεῖ, οὖλος δὲ τ' ἀκούει». Ὁ πολυθεϊσμὸς εἶναι κάτι ἀκατανόητο καὶ ἀπαράδεκτο γιὰ τὸν Ξενοφάνη, ὅπως εἶναι ἀπαράδεκτη ἡ βεβαία καὶ σαφὴς γνῶσις ὁποιουδήποτε πράγματος. Ὁ κόσμος εἶναι ἀγέννητος καὶ ἄφθαρτος. Ἡ Γῆ ἀναδύθηκε ἀπὸ τὴ θάλασσα, στὴν ὁποία σιγά—σιγὰ καὶ πάλι θὰ βυθισθῆ. Ὁ Ξενοφάνης ἀπέδιδε στοὺς ἀνθρώπους καὶ ὄχι πιὰ στοὺς θεοὺς τὶς διάφορες ἀνακαλύψεις καὶ προόδους τοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως τὴ γεωργία, τὴν ἀμπελουργία, τὴ χρήση τοῦ πυρός. Ἐπίσης στοὺς ἀνθρώπους ἀποδίδει τὴ γένεση τῆς θρησκείας καὶ διετύπωσε τὴν ἰδέα ὅτι στοὺς θεοὺς ὁ ἄνθρωπος ἀπεικονίζει τὸν ἑαυτό του. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἄθεος. Ἀπεναντίας, ἀπαλλάσει τὸ θεῖον ἀπὸ τὸν ἀνθρωπομορφισμὸ καὶ τὴ δεισιδαιμονία.

Π α ρ μ ε ν ί δ η ς: (540-470) Ὁ Ἐλεάτης Παρμενίδης καταγόταν ἀπὸ μεγάλη πολιτευόμενη οἰκογένεια. Ἀλλ' ὁ Πυθαγόρειος διδάσκαλός του Ἀμεινίας τὸν ἔπεισε νὰ προτιμήση τὴν ἠρεμία τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τὴν ταραχὴ τῆς πολιτικῆς. Στὶς Πυθαγόρειες διδασκαλίες ὀφείλει τὴ γνώση ὅτι ἡ Γῆ εἶναι σφαιρική, ὅτι τῆς Σελήνης τὸ φῶς προέρχεται ἀπὸ ἀντανάκλαση τοῦ Ἡλίου, ὅτι ὁ Ἀποσπερίτης καὶ ὁ Αὐγερινὸς (Ἕσπερος καὶ Ἑωσφόρος) εἶναι τὸ ἴδιο οὐράνιο σῶμα, δηλ. ἡ Ἀφροδίτη. Ἀργότερα ἀκολούθησε τὶς διδασκαλίες τοῦ Ξενοφάνη καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ διδασκάλου του ἐξέθεσε τὶς ἀπόψεις του σ' ἕνα ποίημα, στὴν ἀρχὴ τοῦ ὁποίου ταξιδεύει μ' ἕνα ἅρμα πρὸς τὴ θεά, ἡ ὁποία τοῦ ἀποκαλύπτει τὴν Ἀλήθεια καὶ τοῦ ὑποδεικνύει τὶς ψεύτικες δοξασίες τῶν ἀνθρώπων. Κατὰ τὸν Παρμενίδη μόνον τὸ Ὂν ὑπάρχει. Τὸ μὴ ὂν δὲν ὑπάρχει. Τὸ Ὂν δὲν ἔχει οὔτε ἀρχή, οὔτε τέλος. «Νῦν ἔστιν ὁμοῦ πᾶν ἓν ξυνεχές». Εἶναι αἰώνιο, ἀμετάβλητο, ἀκίνητο καὶ ἀδιαίρετο. Τὰ πάντα ἀπ' αὐτὸ

ἐκπορεύονται καὶ περιλαμβάνονται μέσα σ' αὐτό. Ὅλα τὰ πράγματα βρίσκονται σὲ διαρκῆ ροή. Πίσω ὅμως ἀπὸ τὴ φαινομενικὴ ἀλλαγὴ ὑπάρχει τὸ ὄντως Ὂν, τὸ ἀναλλοίωτον Εἶναι. Οἱ αἰσθήσεις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν ἀληθινὴ οὐσία. Ὁ κόσμος τῶν αἰσθήσεων εἶναι ἀπατηλός. Μᾶς δίνει «δόξαν» τῶν πραγμάτων καὶ ὄχι «γνῶσιν» βεβαίαν καὶ ἀσφαλῆ, τὴν ὁποία ζητεῖ ὁ φιλόσοφος. Τὸ ὄντως Ὂν δὲν μπορεῖ νὰ γίνη ἀντιληπτό, παρὰ μόνον μὲ τὴ νόηση.

Ζ ή ν ω ν κ α ὶ Μ έ λ ι σ σ ο ς. Ὁ Ζήνων καὶ ὁ Μέλισσος εἶναι οἱ διάδοχοι τοῦ Ξενοφάνη καὶ τοῦ Παρμενίδη στὴν Ἐλεατικὴ Σχολή. Ὁ Ἐλεάτης Ζήνων — ἄλλος εἶναι ὁ Ζήνων ὁ Κιτιεύς, ὁ ἱδρυτὴς τῆς Στωικῆς φιλοσοφίας — ἦταν ὁ ἀγαπημένος μαθητὴς τοῦ Παρμενίδη. Ὁ Σάμιος Μέλισσος, ἦταν ναύαρχος καὶ νίκησε τὸν στόλο τῶν Ἀθηναίων. Ἔγραψε σύγγραμμα «Περὶ φύσεως ἢ περὶ τοῦ ὄντος», ἀπευθυνόμενος στοὺς φιλοσόφους, καὶ ὑποστηρίζοντας τὸ ἑνιαῖο, τὴν ἀφθαρσία καὶ τὴν αἰωνιότητα τοῦ ὄντος «Ἀεὶ ἦν ὅ,τι ἦν καὶ ἀεὶ ἔσται».

Αὐτοὶ ἦταν οἱ σημαντικώτεροι φιλόσοφοι τῆς Ἐλεατικῆς Σχολῆς. Ἐκ πρώτης ὄψεως ὑπάρχει κάποια ταυτότης ἀντιλήψεων μεταξὺ τῶν Ἐλεατῶν καὶ τοῦ Ἡρακλείτου. Ἀλλὰ βαθύτερη μελέτη διαπιστώνει βασικὴ ἀντίθεση. Ὁ Ἡράκλειτος δέχεται σὰν πραγματικότητα τὴν αἰώνια μεταβολή, τὴ διαρκῆ ροή, τὸ αἰώνιο Γίγνεσθαι, ἐνῶ οἱ Ἐλεᾶτες θεωροῦν τὴν ἀλλαγὴ φαινομενική, ἀποβλέποντας στὸ ἀμετάβλητο Εἶναι.

Μετὰ τὸν Πυθαγόρα, τὸν Ἡράκλειτο καὶ τοὺς Ἐλεᾶτες ἐρχόμαστε στὸν Ἐμπεδοκλῆ, τὸν Ἀναξαγόρα, καὶ τοὺς Ἀτομικούς, μὲ τοὺς ὁποίους τελειώνουν οἱ παλαιότεροι ἀπὸ τὸν Σωκράτη καὶ τοὺς σοφιστὰς Ἕλληνες φιλόσοφοι.

ΕΜΠΕΔΟΚΛΗΣ (495 — 435)

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς καταγόταν ἀπὸ ἀρχοντικὴ οἰκογένεια τοῦ Ἀκράγαντα τῆς Σικελίας. Ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ πατέρα του Μέτωνα ἀνακατεύτηκε ἐνεργητικα στὴν πολιτικὴ καὶ κάποτε οἱ Ἀκραγαντῖνοι τοῦ προσέφεραν τὸ βασιλικὸ στέμμα, τὸ ὁποῖον ὅμως ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἀρνήθηκε, ὅπως παλαιότερα ὁ Σόλων εἶχε ἀρνηθῆ τὴν τυραννίδα τῶν Ἀθηνῶν. Ἀργότερα οἱ διαθέσεις τῶν συμπολιτῶν του μεταβλήθηκανε καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐξορίστηκε στὴν Πελοπόννησο, ὅπου ἐπέθανε. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ ἐκδοχὴ ὅτι ὁ θάνατός του ὑπῆρξε θρυλικός, διότι θέλοντας νὰ μάθη τί εἶναι τὸ ἡφαίστειο, ἔπεσε στὸν κρατῆρα τῆς Αἴτνας. Ἀπὸ τὰ συγγράμματά του ἐσώθηκαν μόνον ἀποσπάσματα ἀπὸ δύο ποιήματά του «Περὶ φύσεως» καὶ «Καθαρμοί», στὰ ὁποῖα εἶχε ἐκθέσει τὴ διδασκαλία του.

Ὅπως ὁ Πυθαγόρας, ἔτσι καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς εἶχε σχεδὸν θεοποιηθῆ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του. Τοῦ ἀπέδιδαν ὑπερανθρώπινες δυνάμεις, τὶς ὁποῖες καὶ ὁ ἴδιος ἰσχυριζόταν ὅτι εἶχε, λέγοντας ὅτι θυμόταν τὶς προγενέστερες ἐνσαρ-

κώσεις του, ὅτι ἐθεράπευε ἀσθενεῖς καὶ ἐπέβαλλε τὴ θέλησή του στὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως. Ἐδίδασκε ὅτι, μὲ τὴν κάθαρση καὶ τὴν ἁγνότητα τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ νοῦ, δύναται νὰ κυριαρχηθῆ ἡ φύσις. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ὅπως ὁ Πυθαγόρας καὶ οἱ Ὀρφικοί, ἐδίδασκε τὴν ἀκρεωφαγία.

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ἑρμηνεύοντας τὸν φυσικὸ κόσμο, προσπαθεῖ νὰ συμβιβάση τὶς ἀπόψεις τοῦ Ἡρακλείτου, δηλαδὴ τὴν ἀδιάκοπη μεταβολὴ καὶ ρευστότητα, τὸ αἰώνιον Γίγνεσθαι, μὲ τὶς ἀπόψεις τῶν Ἐλεατῶν, δηλαδὴ τὸ ἄφθαρτο καὶ ἀναλλοίωτο Εἶναι, καθὼς ἐπίσης καὶ μὲ τὶς διδασκαλίες τῶν Ἰώνων φυσικῶν περὶ ἀρχεγόνων στοιχείων.

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς εἶναι ὁ πατὴρ τῆς θεωρίας τῶν τεσσάρων στοιχείων (πῦρ, ἀήρ, ὕδωρ, γῆ) ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται ὁ κόσμος. Τὰ πάντα προέρχονται ἀπὸ τὴ διαφορετικὴ ἀνάμιξη τῶν ἀγέννητων, ἄφθαρτων καὶ ἀναλλοίωτων στοιχείων, τὰ ὁποῖα ὀνομάζει «ριζώματα πάντων». Τὰ στοιχεῖα ἀναμιγνύονται καὶ ἀποχωρίζονται, «μῖξις καὶ διάλλαξις», ἀπὸ δύο ἀντίρροπες δυνάμεις, τὴ «φιλότητα» καὶ τὸν «κότον». Φιλότης, στοργή, ἁρμονία, Ἀφροδίτη, εἶναι ἡ δύναμη ποὺ ἑνώνει τὰ στοιχεῖα. Καὶ κότος ἢ νεῖκος εἶναι ἡ δύναμη ποὺ ἀποχωρίζει καὶ διαιρεῖ τὰ στοιχεῖα.

Τοιουτοτρόπως, τὸ ὕδωρ τοῦ Θαλῆ, τὸ ἄπειρο τοῦ Ἀναξιμάνδρου, τὸν ἀέρα τοῦ Ἀναξιμένη, τὸν ἀριθμὸ τοῦ Πυθαγόρα, τὸ ἀείζωον πῦρ τοῦ Ἡρακλείτου, ἀντικαθιστᾶ στὸν Ἐμπεδοκλῆ ἡ φιλότης καὶ ὁ κότος, ποὺ προκαλοῦν τὴν ἕνωση καὶ τὸν χωρισμὸ τῶν στοιχείων, τὴ γένεση καὶ φθορὰ τῶν ὄντων. Ὅταν ἐπικρατεῖ ἡ φιλότης γεννιέται τὸ «Σφαῖρον», ὁ σφαιρόμορφος κόσμος ποὺ ζῆ σὰν μακάριος θεός. Ὅταν ἐπικρατεῖ ὁ κότος ἢ νεῖκος, ὁ κόσμος διαλύεται.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἐμπεδοκλῆ θεωρεῖται ὅτι ἐμπνέεται ἀπὸ τοὺς Ὀρφικοὺς καὶ τοὺς Πυθαγορείους. Ἀπαγορεύει τὶς αἱματηρὲς θυσίες καὶ τὴν κρεωφαγία καὶ ἀποδοκιμάζει τοὺς πολέμους σὰν γέννημα τοῦ κότου. Κατὰ τὸν μυθικὸ χρυσὸν αἰῶνα ὁ πόλεμος ἦταν ἄγνωστος, διότι τότε βασίλευε ἡ Κύπρις, δηλ. ἡ ἀγάπη. Γι' αὐτὸ ὁ Ἐμπεδοκλῆς συμβουλεύει τὴ συμφιλίωση τῶν πόλεων καὶ τὴ συναδέλφωση τῶν ἀνθρώπων. Ὅπως ὁ Ἡράκλειτος καὶ οἱ Ἐλεᾶτες, ἀποκρούει τὶς λαϊκὲς δοξασίες γιὰ τοὺς θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου ποὺ τὶς ὀνομάζει «σκοτόεσσαν δόξαν».

ΑΝΑΞΑΓΟΡΑΣ (500 428)

Ὁ Ἀναξαγόρας ὁ Κλαζομένιος καταγόταν κι' αὐτὸς ἀπὸ ἀρχοντικὴ καὶ πλούσια οἰκογένεια, ἀλλ' ἀδιαφόρησε γιὰ τὴν πολιτική, παραμέλησε τὴν περιουσία του, καὶ ἀφοσιώθηκε ἀποκλειστικὰ στὴ μελέτη. Ἀντίθετα ἀπὸ τὸν Ἐμπεδοκλῆ, δὲν εἶχε κανένα δεσμὸ μὲ τὶς Ὀρφικὲς διδασκαλίες καὶ τὴ μυστικιστικὴ ροπή, στηριζόμενος στὴ διανόηση καὶ στὸν ὀρθολογισμὸ γιὰ νὰ λύση τὸ πρόβλημα τῆς γνώσεως τοῦ κόσμου, κατὰ τὰ πρότυπα τῶν Ἰώνων φυσικῶν.

Ὁ Ἀναξαγόρας ἐγκατέλειψε τὰς Κλαζομενὰς καὶ ἦλθε στὰς Ἀθήνας, ὅπου ἔζησε 30 χρόνια σὲ στενὴ συναναστροφὴ μὲ τὸν Περικλῆ, τὴν Ἀσπασία ,τὸν Φειδία καὶ τὸν Εὐριπίδη. Ἀλλὰ ἡ δημαγωγία ἔκανε τὸν ὄχλο νὰ δυσπιστῇ πρὸς τὸν Ἴωνα φιλόσοφο, μὲ τὴν πρόφαση ὅτι οἱ διδασκαλίες του ἦταν ἀντιθρησκευτικές. Καὶ ὁ μάντις Διοπείθης ἔπεισε τὴν Ἐκκλησία τοῦ Δήμου νὰ καταδικάσῃ ἐκείνους ποὺ δὲν τιμοῦν τὴ θρησκεία, ἀλλὰ διδάσκουν «ἀστρονομικὲς θεωρίες». Ὁ Ἀναξαγόρας ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ πῆγε στὴ Λάμψακο, ὅπου μετὰ 3 - 4 χρόνια ἐπέθανε, θῦμα τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ. Ἔτσι ἔχομε Πυθαγόρα ,Ἐμπεδοκλῆ, Ἀναξαγόρα, ποὺ πέθαναν σὲ ἐξορία. Ἀπὸ τὸ σύγγραμμά του «Περὶ φύσεως», ποὺ εἶχε μεγάλη κυκλοφορία στὰς Ἀθήνας, ἐσώθηκαν ἀρκετὰ ἀποσπάσματα.

Ὁ Ἀναξαγόρας συμφωνεῖ μὲ τὸν Ἐμπεδοκλῆ ὅτι ἡ ἕνωση καὶ ὁ χωρισμὸς τῶν στοιχείων προκαλεῖ τὴ γένεση καὶ φθορὰ τῶν ὄντων, ἀλλὰ δὲν δέχεται ὅτι αὐτὸ ὀφείλεται στὴ φιλότητα καὶ στὸν κότον, ἀλλὰ ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς λογικῆς θελήσεως ἑνὸς παντογνώστη καὶ παντοδύναμου Νοῦ, διάχυτου σὲ ὁλόκληρη τὴ φύση καὶ ἀπαλλαγμένου ἀπὸ κάθε ὑλικὸ στοιχεῖο. Ὁ Νοῦς, ἄυλος, ἀπρόσωπος καὶ ἐνεργώντας μὲ λογική, εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου καὶ τῶν ὄντων. Καὶ εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ τὴν ὕλη. Ὁ Νοῦς εἶναι ἁπλὸς «ἁπλόος, μοῦνος ἀφ' ἑαυτοῦ, λεπτότατόν τε πάντων χρημάτων καὶ καθαρώτατον». Ἡ ὕλη, ἀντιθέτως, εἶναι σύνθετη. Ἀποτελεῖται ἀπὸ πολυάριθμα ἀόρατα σωματίδια, ἀγέννητα, ἄφθαρτα, καὶ ἀναλλοίωτα, ποὺ ὁ Ἀναξαγόρας τὰ ὀνομάζει «σπέρματα ἢ χρήματα».

Στὴν ἀρχὴ τῆς κοσμογονίας ὅλα τὰ σωματίδια τῆς ὕλης ἦταν ἀνάμικτα. «Ὁμοῦ πάντα χρήματα ἦν». Ὁ Νοῦς τὰ διαχώρισε προκαλῶντας σ' ἕνα σημεῖο μιὰ δίνη ,ποὺ περιέλαβε σιγὰ - σιγὰ τὰ πάντα καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ συνεχίζεται. Ἡ Γῆ εἶναι ἐπίπεδη, σύμφωνα μὲ τὶς ἀπόψεις τοῦ Ἀναξιμένη. Ἀπὸ ὀγκολίθους, ποὺ ξεπετάχτηκαν στὸν αἰθέρα, σχηματίστηκαν τὰ ἄστρα. Ἡ Σελήνη εἶναι ὅμοια μὲ τὴ Γῆ καὶ κατοικεῖται. Ὁ Ἥλιος εἶναι διάπυρος μύδρος, πολὺ μεγαλύτερος ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, καὶ φωτίζει τ' ἀστέρια. Μὲ τὴ θερμότητά του στέγνωσε τὴ Γῆ, ἡ ὁποία ἦταν λασπερή. Ἀπὸ τὴ λάσπη τῆς Γῆς γεννήθηκαν τὰ ἔμψυχα, ποὺ τὰ ζωογονεῖ ὁ Νοῦς. Οἱ αἰσθήσεις προσφέρουν ἐλλειπῆ γνώση. Ἀληθινὴ παρέχει μόνον τὸ λογικό. Ὅπως οἱ προηγούμενοι, ἔτσι καὶ ὁ Ἀναξαγόρας ἦταν ἀντίθετος πρὸς τὶς λαικὲς θρησκευτικὲς ἀντιλήψεις. Κατηγορήθηκε σὰν ἄθεος, διότι ἔλεγε τὸν Ἥλιο «μύδρον διάπυρον».

ΟΙ ΑΤΟΜΙΚΟΙ (ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ-ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ)

Ὁ Λεύκιππος θεωρεῖται ἱδρυτὴς τῆς Σχολῆς τῶν Ἀτομικῶν, σύγχρονος μὲ τὸν Ἐμπεδοκλῆ καὶ τὸν Ἀναξαγόρα, χωρὶς νὰ εἶναι γνωστὲς περισσότερες λεπτομέ-

ρειες γι' αὐτόν. Οἱ Ἐπικούρειοι ἀμφισβήτησαν καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ὕπαρξή του. Ἡ καταγωγή του ἦταν κατ' ἄλλους ἀπὸ τὴ Μίλητο, κατ' ἄλλους ἀπὸ τὰ Ἄβδηρα, κατ' ἄλλους ἀπὸ τὴν Ἐλέα. Ἐθεωρεῖτο μαθητὴς τοῦ Ἐλεάτη Παρμενίδη καὶ τοῦ ἀπέδιδαν δύο συγγράμματα «Ὁ μέγας διάκοσμος» καὶ «Περὶ νοῦ».

Ὁ Δημόκριτος (460—370) ἀνέπτυξε τὴν ἀτομικὴ θεωρία τοῦ Λευκίππου καὶ ἐπεσκίασε τὸν διδάσκαλο, μὲ τὴν ἰσχυρὴ προσωπικότητά του καὶ μὲ τὴν καθολικότητα τοῦ πνεύματός του, σὲ τρόπο ποὺ ὁ Δημόκριτος καὶ ὄχι ὁ Λεύκιππος νὰ εἶναι πλατύτερα γνωστὸς σὰν ἀρχηγὸς τῆς Σχολῆς τῶν Ἀτομικῶν. Καταγόταν ἀπὸ τὰ Ἄβδηρα. Ἡ φιλομάθειά του τὸν ἔφερε στὴ Μίλητο, στὴν Αἴγυπτο, στὴ Βαβυλῶνα, στὴν Περσία, στὰς Ἀθήνας. Κατὰ τὸ μακρὸ διάστημα τοῦ βίου του — λέγεται ὅτι ἔζησε 90—100 χρόνια — ἐγνώρισε πολλοὺς φιλοσόφους. Θεωρεῖται ὁ περιφημότερος φυσιοδίφης τῆς ἐποχῆς του. Ἀπὸ τὰ πολλὰ ἔργα του — διότι ἦταν πολυγραφότατος — ἐσώθηκαν ἀρκετὰ ἀποσπάσματα, ἀλλ' ἀμφισβητεῖται ἡ γνησιότης τους. Τὸ κύριο μεταφυσικὸ ἔργο του ἦταν «Ὁ μικρὸς διάκοσμος».

Ὁ Δημόκριτος θεωρεῖ ἀδύνατη τὴν ἀπόλυτη γένεση καὶ φθορά, δεχόμενος τὴν πολλαπλότητα τῶν ὄντων καὶ ἑπομένως τὴ γένεση καὶ φθορά τους μόνον σὰν συνθέτων ὄντων. Τὸ ὂν εἶναι τὸ «πλῆρες» καὶ τὸ μὴ-ὂν τὸ «κενόν». Τὸ πλῆρες διαιρεῖται σὲ ἀναρίθμητα σωματίδια, μὴ αἰσθητὰ ἐπειδὴ εἶναι πάρα πολὺ μικρά, ποὺ χωρίζονται ἀναμεταξύ τους ἀπὸ κενό. Εἶναι ἄτμητα. Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάστηκαν «ἄτομα» ἢ «ναστά», δηλαδὴ πυκνὰ σώματα. Εἶναι ἀγέννητα καὶ ἀνώλεθρα καὶ στὴν οὐσία τους ὁμοειδῆ καὶ ἀναλλοίωτα. Μεταβάλλουν μόνον θέση στὴ διάταξη ποὺ παίρνουν γιὰ νὰ σχηματίσουν ἕνα ὄν. Κάθε γένεση εἶναι σύνοδος τῶν χωριστῶν ἀτόμων καὶ κάθε φθορὰ διάλυση τῆς συνόδου.

Μὲ τὴ στροβιλοειδῆ κίνηση τῶν ἀτόμων ἐσχηματίστηκαν οἱ κόσμοι. Καὶ ἐπειδὴ ἡ κίνηση εἶναι ἄναρχη καὶ τὰ ἄτομα ἀναρίθμητα καὶ ὁ χῶρος χωρὶς τέρμα, οἱ κόσμοι ὑπῆρξαν πάντοτε ἀναρίθμητοι καὶ μεταξύ τους συγκαταλέγεται καὶ ὁ δικός μας κόσμος. Τίποτα δὲν γίνεται τυχαίως. Ὅλα ἔχουν τὴν αἰτία τους καὶ γίνονται ἀναγκαστικά. «Οὐδὲν χρῆμα μάτην γίγνεται, ἀλλὰ πάντα ἐκ λόγου τε καὶ ἐξ ἀνάγκης». Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀποτέλεσμα μακρᾶς ἐξελίξεως, καθὼς καὶ ὁ πολιτισμός. Ἡ κατασκευὴ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος εἶναι ἀξιοθαύμαστη. Ἡ ψυχή του ἀποτελεῖται καὶ αὐτὴ ἀπὸ ἄτομα, ποὺ διασκορπίζονται κατὰ τὸν θάνατο. Αἴσθηση εἶναι ἡ ἀλλοίωση ποὺ γεννοῦν στὴν ψυχὴ οἱ ἀπορροὲς τῶν πραγμάτων. Ἡ νόηση διακρίνεται ἀπὸ τὴν αἴσθηση καὶ δίνει τὴν «γνησίαν γνώμην», κατ' ἀντίθεση τῆς «σκοτίης γνώμης» ποὺ δίνουν οἱ αἰσθήσεις. Ἡ ἀξία τοῦ βίου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀνύψωση ἐπάνω ἀπὸ τὰ αἰσθητά. Ἡ εὐδαιμονία βρίσκεται στὴ φαιδρότητα καὶ στὴν ἠρεμία τῆς

ψυχῆς, ποὺ πραγματοποιοῦνται μὲ τὸν μετριασμὸ τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ μὲ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴ δουλεία τῶν παθῶν (φόβου, ἐλπίδος, ὀργῆς). Τίποτα δὲν πρέπει ν' ἀποφεύγη ὁ ἄνθρωπος, ὅσο μιὰ πράξη ποὺ θὰ τὸν κάνη νὰ ντρέπεται γιὰ τὸν ἑαυτό του. Τοὺς θεοὺς τῆς λαικῆς δοξασίας θεωρεῖ κι' αὐτὸς σὰν γεννήματα τῆς φαντασίας τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴν ἐξήγηση τῶν φυσικῶν φαινομένων. Ἡ ἀμάθεια καὶ ὁ φόβος εἶναι οἱ δημιουργοὶ τῶν θεῶν.

Ὁ Δημόκριτος εἶναι ὁ τελευταῖος ἀπὸ τοὺς λεγόμενους «προσωκρατικοὺς φιλοσόφους». Μ' αὐτὸν τερματίζεται ἡ κοσμολογικὴ περίοδος τῆς φιλοσοφίας.

☆

Μὲ τὰ σημερινὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα εἶναι εὔκολο νὰ γελάσωμε γιὰ μερικὲς ἀπόψεις τῶν πρώτων Ἑλλήνων σοφῶν, καὶ νὰ τὶς θεωρήσωμε παιδαριώδεις. Π.χ. ὅτι ἡ Γῆ εἶναι ἐπίπεδη σὰν δίσκος (Ἀναξιμένης) ἢ ὅτι ἔχει σχῆμα κυλινδρικὸ (Ἀναξίμανδρος) ἢ ὅτι ὁ Ἥλιος εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ τὴν... Πελοπόννησο (Ἀναξαγόρας).

Ἀλλ' ὅταν ἀναλογισθοῦμε ὅτι τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, χωρὶς ἐπιστημονικὰ ὄργανα, χωρὶς τὴ δυνατότητα διενεργείας πειράματος, μόνον μὲ τὴ σκέψη, ἔφθασαν σὲ τόσον ἀκριβῆ συμπεράσματα,

Ὅταν ὁ Θαλῆς προϋπολογίζει ἐπιτυχῶς ἔκλειψιν Ἡλίου.

Ὅταν ὁ Ἀναξιμένης διδάσκει ὅτι τὸ φῶς τῆς σελήνης ὀφείλεται σὲ ἀντανάκλαση ἀπὸ τὸν ἥλιο,

Ὅταν ὁ Ἀναξίμανδρος μᾶς λέγει ὅτι στὸν ἀτελεύτητο χῶρο τοῦ σύμπαντος ὑπάρχουν ἀναρίθμητα κοσμικὰ συστήματα,

Ὅταν ὁ Ἐμπεδοκλῆς συμβουλεύει τὴ συμφιλίωση τῶν πόλεων καὶ τὴ συναδέλφωση τῶν ἀνθρώπων,

Ὅταν ὁ Πυθαγόρας διδάσκει ὅτι τὰ πάντα ἐγένοντο κατ' ἀριθμόν,

Ὅταν οἱ Πυθαγόρειοι ἐγνώριζαν τὸ ἡλιοκεντρικὸ σύστημα, ἀπορρίπτοντας τὸ γεωκεντρικό, 20 αἰῶνες πρὶν ἀπὸ τὸν Κοπέρνικο καὶ τὸν Γαλιλαῖο,

Ὅταν ὁ Ξενοφάνης διδάσκει τὸν «Ἕνα Θεόν», τὸ «Ἓν τὸ πᾶν» καὶ εἰρωνεύεται τοὺς ἀνθρωπομορφικοὺς θεοὺς τῆς λαϊκῆς μυθολογίας,

Ὅταν ὁ Ἀναξαγόρας ὁμιλεῖ περὶ παντοδυνάμου Νοῦ, ἀπηλλαγμένου ἀπὸ κάθε ὑλικὸ στοιχεῖο, ποὺ εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου,

Ὅταν ὁ Δημόκριτος λέγει ὅτι ἡ ἀμάθεια καὶ ὁ φόβος εἶναι οἱ δημιουργοὶ τῶν θεῶν τοῦ Ὀλύμπου,

τότε δὲν μποροῦμε, παρὰ νὰ μείνωμε κατάπληκτοι ἀπὸ θαυμασμὸ γιὰ τὴ σοφία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, γιὰ τὴν ὁποία τοὺς θαυμάζει καὶ θὰ τοὺς θαυμάζει εἰς τοὺς αἰῶνες ὁλόκληρη ἡ σκεπτομένη ἀνθρωπότης.

Κ. ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΕΤΗΣΙΑ ΓΕΝ. ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΕΚΤΟΝΙΣΜΟΥ

Ο ΜΕΓΑΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΑΛ. ΤΖΑΖΟΠΟΥΛΟΣ Εἰς τὸ βῆμα τῆς Συνελεύσεως

Ἔργα καὶ Ἰδανικὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Τεκτονισμοῦ

Πῶς θὰ ἀξιοποιηθῇ τὸ νέον Μέγαρον

Τὴν ἑσπέραν τῆς 15ης Μαΐου συνῆλθεν εἰς τὸ Τεκτονικὸν Μέγαρον Ἀθηνῶν ἡ ἐτησία τακτικὴ γενικὴ συνέλευσις πρὸς ἔγκρισιν τοῦ διοικητικοῦ καὶ διαχειριστικοῦ ἀπολογισμοῦ τοῦ προηγουμένου ἔτους.

Κατ' αὐτήν, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐλευθεροτεκτονισμοῦ Μέγας Διδάσκαλος Ἀλεξ. Τζαζόπουλος, προσφωνῶν τους ἀντιπροσώπους — μέλη τῆς συνελεύσεως, ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως μὲ τὸ γεγονὸς τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ νέου μεγάρου, ὅπερ συμπίπτει με την συμπλήρωσιν 100 ἐτῶν ἀπο τῆς ἱδρύσεως τῆς Μεγαλης Στοᾶς τῆς Ἑλλάδος, ὡς αὐτοτελοῦς Τεκτονικῆς Δυναμεως. (Σημ. — Ὁ Τεκτονισμὸς εἰς την Ἑλλαδα εἰσήχθη προ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ σπουδαίως συνέβαλεν εἰς την ἐθνικην παλιγγενεσίαν).

Καὶ διὰ μὲν τὴν ἐπέτειον τοῦ πρώτου Αἰῶνος τῆς αὐτοτελοῦς

Μεγάλης Στοᾶς τῆς Ἑλλάδος εἶπεν ὅτι προβλέπεται πανηγυρικὸς ἑορτασμός, ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ ἐπιδιώκεται νὰ γίνῃ μὲ διεθνῆ συμμετοχήν, ἀπαιτοῦσαν προπαρασκευήν, θὰ προγραμματισθῇ διὰ τὸν εὔθετον χρόνον, ὥστε, ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἔχῃ τελείως ἀποπερατωθῆ τὸ Μέγαρον.

Διὸ δὲ τὸ Μέγαρον, εἶπε τὰ ἑξῆς:

«Εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Νέου Μεγάρου ἀπεβλέψαμεν, ὄχι μόνον διὰ τὴν ἀπόκτησιν στέγης, παρεχούσης ἄνεσιν εἰς τὴν διεξαγωγὴν ἐν αὐτῇ τῶν ἐργασιῶν τῶν αὐξηθεισῶν κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ ἐν προσδοκίᾳ περαιτέρω αὐξήσεως Στοῶν, εὐχάριστον δὲ διαμονὴν ἐν τῷ Μεγάρῳ τῶν εἰς αὐτὸ φοιτώντων φιλτάτων ἀδελφῶν, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν δημιουργίαν βοηθητικῶν μέσων, ἐξαιρετικῶς σπουδαίων καὶ λίαν πολυτίμων, τὰ ὁποῖα καταλλήλως χρησιμοποιούμενα θὰ συμβάλουν εἰς τὴν πληρεστέραν πραγμάτωσιν τῶν σκοπῶν καὶ ἐπιδιώξεων τοῦ Τάγματος ἐν τῇ κοινωνίᾳ, τοῦ ἔργου δηλαδὴ εἰς τὸ ὁποῖον ἐλευθέρως καὶ ἀβιάστως ἐτάξαμεν ἑαυτούς.

Τὸ ὀρθούμενον ἤδη πρὸ ἡμῶν, πρὸ ἑνὸς ἑκάστου ἐξ ἡμῶν, πρόβλημα ἐντοπίζεται εἰς τὸ κατὰ τίνα τρόπον θ' ἀξιοποιήσωμεν τὰ μέσα ταῦτα, ὥστε νὰ εἶναι πλέον ἀποδοτικά. Καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιβάλλεται νὰ συγκεντρώσωμεν τὴν σκέψιν καὶ τὴν δρᾶσιν μας.

Διετύπωσα καὶ ἄλλοτε τὴν ἀρχὴν ὅτι τὰ ἐμφανιζόμενα θέματα καὶ προβλήματα ἐν τῷ Τεκτονισμῷ δέον νὰ ἐρευνῶνται, μελετῶνται καὶ ἀντιμετωπίζωνται ἀπὸ μιᾶς καὶ μόνον σκοπιᾶς, ἐκείνης, δηλαδή, ἡ ὁποία διαλαμβάνει τοὺς σκοπούς, ὅπως οὗτοι χαράσσονται ὑπὸ τοῦ ἰδεολογικοῦ περιεχομένου τοῦ Τεκτονισμοῦ, τῶν θεμελιωδῶν αὐτοῦ ἀρχῶν καὶ ἐπιτάσσονται ὑπὸ τῶν ἐννοιῶν τῶν ἐνσαρκωμένων εἰς τὰ ἐν χρήσει παρ' αὐτοῦ σύμβολα καὶ ἀλληγορίας, τὰ ὁποῖα σοφία αἰώνων παρέδωσεν εἰς αὐτόν.

Οὕτω, καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεγέρσεως νέου Μεγάρου δὲν ἔπαυσε, ἰδίως μετὰ τοὺς ἀπαισίας μνήμης κατοχικοὺς χρόνους, νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ προσκήνιον τῆς ἐπικαιρότητος καὶ ἀντιμετωπίζεται ὑπὸ τῆς διοικούσης τὸν Τεκτονισμὸν ἀρχῆς ἀπὸ τῆς αὐτῆς σκοπιᾶς.

Ἐκρίνομεν ὅτι, διὰ τῆς θέσεως εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Μεγάλης Στοᾶς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ὑπὸ τὴν Αἰγίδα αὐτῆς ἐργαζομένων φιλτάτων ἀδελφῶν Μεγάρου, περιλαμβάνοντος Αἴθουσαν διαλέξεων προσιτὴν εἰς τὸ κοινόν, Μουσεῖον, περιέχον μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ ἀνεπιδέκτου ἀμφισβητήσεως στοιχεῖα ἀναφερόμενα εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ Τεκτονισμοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα ἀπελευθερώσεως καὶ τὴν τεκτονικὴν ἰδιότητα ἡγετικῶν στελεχῶν τοῦ ἀγῶνος ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος, ὡς καὶ προσωπικοτήτων καταλαβουσῶν ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν Πολιτείαν καὶ τὴν κοινωνίαν, Βιβλιοθήκην καὶ εὐπρόσωπον Ἐντευκτήριον, παρείχοντο εἰς αὐτὴν μέσα καὶ βοηθήματα πρὸς πληρεστέραν ἐπιτέλεσιν τοῦ προορισμοῦ, δι' ὃν

ὑφίσταται ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὁ Ἐλευθεροτεκτονσμός;

Ἡ κατάλληλος χρῆσις τῶν μέσων αὐτῶν θὰ διευκολύνῃ σπουδαίως τὴν ἐπιτασσομένην ὑπὸ τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν μας, «ἐργασίαν ἀδιάλειπτον ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀνορθώσεως τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τῆς εἰρηνικῆς καὶ βαθμιαίας ἀνυψώσεως τοῦ ἀτόμου». Δὲν νομίζω ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῇ ἐν ἀμφιβόλῳ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ νέον Μέγαρον διὰ τῆς Αἰθούσης διαλέξεων, τοῦ Μουσείου, τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τοῦ Ἐντευκτηρίου, θὰ προσφέρῃ εὐκαιρίας, ἵνα γίνῃ γνωστὸς ὁ Τεκτονισμὸς ἐν τῇ ἀληθεῖ αὐτοῦ ἐννοίᾳ εἰς εὐρυτέρους κύκλους ἵνα προσελκύσῃ περὶ ἑαυτὸν ὁλοὲν αὐξανόμενον ἀριθμὸν ἀνθρώπων καλῆς θελήσεως, μὲ πνεῦμα φωτισμένον καὶ πίστιν βαθεῖαν, ἀποβαίνων εὔρωστος «πυρὴν ἑνώσεως ἀγαθῶν καὶ ἐναρέτων ἀνδρῶν, ἐργαζομένων ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας τῆς ἀνθρωπότητος».

Παρέχονται οὕτως εἰς τὸν Τεκτονισμὸν πρόσθετα μέσα, πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ βασικοῦ αὐτοῦ προορισμοῦ ,ὡς τὸν χαράσσουν αἱ διέπουσαι αὐτὸν καταστατικαὶ διατάξεις, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐνσαρκωμέναι εἰς βασικὰ αὐτοῦ σύμβολα καὶ ἀλληγορίας ἐπιταγαί.

Ἡ ἕνωσις τῶν προσερχομένων εἰς τὸν Τεκτονισμὸν ἀνθρώπων θὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, θὰ ἀνακόψῃ τὴν σημερινὴν ἐξέλιξιν τοῦ κόσμου πρὸς τὴν αὐτοκαταστροφὴν καὶ θὰ ὁδηγήσῃ τὰ κλονιζόμενα βήματα τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς μίαν ὁριστικὴν εἰρήνην, ὁμόνοιαν καὶ ἀδελφοσύνην ὅλου τοῦ κόσμου, θὰ καταστήσῃ τέλος ἐφικτὴν τὴν δημιουργίαν μιᾶς εὐδαιμονούσης κοινωνίας, ἥτις εἶναι καὶ ἡ τελικὴ ἐπιδίωξις τοῦ Τεκτονισμοῦ.

Ἀποβαίνει οὕτω διὰ τὸν Τεκτονισμὸν ζήτημα ὑψίστης σημασίας, ὅπως ὅλα τὰ πεφωτισμένα στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπότητος, τὰ ὁποῖα ἔχουν συναίσθησιν τῆς ἀληθείας αὐτῆς, λάβουν τὰ ἀναγκαῖα μέτρα, διὰ νὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἕνωσίν των.

Προβάλλει ὡς ἐκ τούτου ζήτημα ὑψίστης σημασίας δι' ἡμᾶς, ὅπως ἐμφανίσωμεν εἰς τὴν σύγχρονον κοινωνίαν ἕνα ὁλοὲν αὐξανόμενον ἀριθμὸν ἀνθρώπων καλῆς θελήσεως, μὲ πλήρη συναίσθησιν τῆς οὐχὶ μόνον ἐξ ὕλης, ἀλλὰ καὶ ἐκ πνεύματος καὶ ψυχῆς ὑποστάσεώς των καὶ μὲ πίστιν βαθεῖαν εἰς ἓν ἠθικὸν ἰδεῶδες, δημιουργοῦντες μίαν κοινωνίαν ἐκλεκτῶν ἀνθρώπων, διατεθειμένων νὰ συνεργασθοῦν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἑνὸς νέου ἀνθρωπιστικοῦ πολιτισμοῦ, βασιζομένου ἐπὶ τῆς πλήρους καλωσύνης καὶ ἀλτρουϊσμοῦ συμπεριφορᾶς τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους.

Ἡ διαμόρφωσις ὅμως τῶν ἐκλεκτῶν αὐτῶν ἀνθρώπων εἰς εὐγενεῖς ἀγωνιστὰς διὰ τοὺς μεγάλους ἀγῶνας τῶν ἰδεῶν καὶ ἰδεωδῶν καὶ ἡ πραγμάτωσις καὶ ἐνίσχυσις τῆς ἑνώσεώς των εἰς ἑνιαίαν κοινωνίαν πνευμάτων διεπομένων ὑπὸ τῆς ἀγάπης εἶ-

ναι ἔργον μας, οὐχὶ δὲ εὐχερές.

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων, νομίζω ὅτι διαγράφεται ἐπαρκῶς καὶ σαφῶς τὸ καθῆκον καὶ ἡ ὑποχρέωσις ἑνὸς ἑκάστου ἐξ ἡμῶν καὶ ἰδιαίτατα τῆς διοικούσης τὸν Τεκτονισμὸν Ἀρχῆς, ὅπως συγκεντρώσωμεν ὁμόθυμον τὴν σκέψιν μας δια τὴν ἀξιοποίησιν τῶν τιθεμένων εἰς τὴν διάθεσίν μας μέσων, καθορίζοντες κανόνας δράσεως θετικοὺς καὶ σαφεῖς, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀνυψώσουν τὸν Τεκτονισμὸν εἰς τὴν ἀνήκουσαν εἰς αὐτὸν θεσιν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κοινωνίᾳ καὶ θὰ προσδώσουν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Τεκτονισμὸν τὴν προσήκουσαν εἰς αὐτὸν θέσιν ἐν τῷ παγκοσμίῳ Τεκτονισμῷ.

Τέλος, θὰ φέρουν πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἐλευθέρους καὶ χρηστῶν ἠθῶν ἀνθρώπους καὶ θὰ καταστήσουν πλέον ἀποτελεσματικὴν τὴν συμβολήν μας εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς σκέψεως τῶν συγχρόνων μας ,εἰς τὴν καθοδήγησίν των πρὸς ἀνακάλυψιν ἑνὸς νοήματος ἐν τῇ ζωῇ καὶ εἰς τὴν πρόοδον καὶ βελτίωσιν τῆς κοινωνίας, τῆς ὁποίας εἴμεθα μέλη καὶ ὑπηρέται.

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ἐπιβάλλεται εἰς ἡμᾶς νὰ προβάλωμεν τὸν Τεκτονισμὸν εἰς τὸν ἔξω κόσμον ἐν ὅλῃ του τῇ αἴγλῃ, τὴν ὁποίαν τοῦ προσδίδει ἡ παγκοσμιότης του, τὸ ἱστορικόν του παρελθὸν καὶ αἱ φυσιογνωμίαι, αἱ ὁποῖαι διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐθήτευσαν καὶ θητεύουν καὶ τώρα εἰς αὐτόν. Νὰ καταδείξωμεν ὅτι ἡ παγκοσμιότης τοῦ Τεκτονισμοῦ, ἡ ὁποία προκαλεῖ τὸν χρονον ,αμα δὲ ἡ φιλοσοφία του, οἱ παραδόσεις του καὶ τὰ σύμβολά του, προσφέρουν τὸ πρὸς ἕνωσιν μέσον. Τελικὸν σκοπὸν τῆς τοιαύτης προσπαθείας μας ἔχοντες, τὴν προβολὴν τοῦ τεκτονικοῦ ἰδανικοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ ἀνθρωπισμός, καὶ τῶν ἀξιῶν αἱ ὁποῖαι τὸ ἀπαρτίζουν καὶ ἐπικρατοῦν εἰς τὰ Ἐργαστήριά μας, ἔχουν δὲ τὴν ἱκανότητα νὰ προάγουν ἐξελικτικὴν κατεύθυνσιν δι' ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα.

Διὰ τῆς κοινῆς πίστεως εἰς τὸ ἰδεῶδες αὐτό, θὰ ἔχωμεν τὴν δυνατότητα νὰ ἑνώσωμεν τοὺς ἀνθρώπους καλῆς θελήσεως, ἵνα ὁμοῦ ἀντιμετωπίσωμεν τὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, συνδέοντες τὰ ἄτομα καὶ τοὺς λαοὺς εἰς μίαν ἑνιαίαν κοινωνίαν πνευματικοῦ βίου, εἰς μίαν ἀδελφικὴν συνεργασίαν πρὸς δημιουργίαν ἑνὸς ἀνθρωπιστικοῦ πολιτισμοῦ, ἑδραζομένου ἐπὶ τῆς πλήρους καλωσύνης καὶ ἀλτρουισμοῦ συμπεριφορᾶς τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους.

Ὑψηλὴ ἡ ἀποστολὴ αὕτη τοῦ Τεκτονισμοῦ καὶ τῶν θητευόντων εἰς αὐτόν. Ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν εἰς αὐτήν, ἀνάγκη εἷς ἕκαστος ἐξ ἡμῶν νὰ ἐφοδιασθῇ διὰ τοῦ ψυχικοῦ ἕρματος τῆς πίστεως εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀποστολὴν τοῦ Τεκτονισμοῦ καὶ εἰς τὸ τεκτονικὸν ἰδεῶδες, τὸν ὑπέρτατον αὐτὸν σκοπόν, ὡς πρώτιστον καὶ ἀπαραίτητον ἐφόδιον πρὸς δρᾶσιν. Νὰ ἀποκτήσωμεν οἱ ἐν τῷ Τεκτονισμῷ θητεύοντες πλήρη συναίσθησιν τῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἔχει

ἡ παγκοσμιότης τῆς ἀδελφότητός μας, ἀλλὰ καὶ ἐπίγνωσιν τοῦ καταλογισμοῦ, ὅστις βαρύνει ἕκαστον ἐξ ἡμῶν εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἑαυτοῦ του εἰς τὸν ἔξω κόσμον, διὰ τοῦ ἀτομικοῦ του παραδείγματος, ὡς στερεοῦ ἐν τῇ ἀρετῇ, κατόχου τῆς ἠθικῆς δυνάμεως τῆς βουλήσεώς του πρὸς ἐπιδίωξιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ὡς ἀξίου τῆς ἀποστολῆς του ὡς τέκτονος.

Δὲν πρέπει νὰ διαφεύγῃ οὐδενὸς τὴν προσοχὴν ὅτι ἡ κοινωνία ἔχει ἀνάγκην παραδειγμάτων. Ὅσα δὲ ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἐμφανίζει εἰς τὸν ἔξω κόσμον, ὅπου ἡ ἀταξία καὶ ἡ σύγχυσις δεσπόζουν, θὰ ἐπιδείξουν τὸ ἔξοχον τῆς Ὀργανώσεώς μας, τὸ υπέροχον τῶν επιδιώξεών μας, τὴν ὡραιότητα τῶν ἐλπίδων μας».

Ὁ Μέγας Διδάσκαλος, ἀφοῦ ἀνεφέρθη εἰς εἰδικὰ θέματα, σχετικὰ μὲ τὸν διοικητικὸν ἀπολογισμὸν τοῦ λήξαντος ἔτους, ἀπηύθυνε ,τέλος, συστάσεις διὰ τὴν ἐπιβαλλομένην δραστηριότητα τῶν Ἑλλήνων Τεκτόνων.

«Ἐπιθυμῶ — εἶπε — νὰ ἐπισύρω τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Μεγάλη Στοὰ τῆς Ἑλλάδος διανύει περίοδον, ἥτις ἀποτελεῖ σταθμὸν ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς ἐξελίξει καὶ ἀφετηρίαν πρὸς περαιτέρω προοδευτικὴν ἐξέλιξιν τοῦ Τεκτονισμοῦ ἐν Ἑλλάδι. Ἡ κατανόησις τοῦ γεγονότος τούτου παρ' ἑνὸς ἑκάστου τῶν θητευόντων εἰς τὴν Μεγάλην Στοάν, εἰς οἱονδήποτε βαθμὸν τῆς τεκτονικῆς ἐξελίξεώς του καὶ ἂν εὑρίσκεται, ἐπιβάλλει προσθέτους ὑποχρεώσεις, εἰς τὰς ὁποίας θ' ἀνταποκριθῶμεν, ἐὰν τονώσωμεν τὴν πίστιν μας εἰς τὸν Τεκτονισμόν, ὡς Ὀργανισμὸν καὶ εἰς τὰ ἰδεώδη αὐτοῦ, τὸν ὑπέρτατον αὐτοῦ σκοπόν. Τὰ ἰδεώδη αὐτὰ τῆς δημιουργίας μιᾶς κοινωνίας, ἡ ὁποία θὰ ζῇ καὶ θὰ προάγεται ἐν πνεύματι ἀδελφότητος, μιᾶς κοινωνίας, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ πάθη καὶ τὰ μίση θὰ δώσουν τόπον εἰς τὸν λόγον καὶ τὴν ἐλευθέραν σκέψιν, εἰς τὴν ἀνοχὴν καὶ τὴν ἀγάπην, μιᾶς κοινωνίας διεπομένης ἀπὸ τὸν ὕψιστον νόμον τῆς ἀνθρωπίνης ἀλληλεγγύης, τοῦ σεβασμοῦ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἄνθρωπον, μιᾶς εὐδαιμονούσης τέλος κοινωνίας.

Τὸ ὅτι εχομεν ἓν ἰδανικόν, τὸ ὁποῖον γνωρίζομεν νὰ τὸ ἐκφράζωμεν, ὑπὸ τινων μάλιστα καὶ μετ' εὐγλωττίας, θὰ εἶναι κάτι τὸ ἐλάχιστον καὶ μετρίας ἀξίας ἂν περιοριζώμεθα μόνον εἰς τὴν διακήρυξίν του. Δὲν θὰ ἱκανοποιούμεθα καὶ μὲ αὐτὰς ἀκόμη τὰς σκέψεις μας τὰς πλέον ὑψηλάς, ἐὰν δὲν τὰς μετατρέπωμεν εἰς πράξεις, ἐὰν δὲν τὰς θέτωμεν εἰς σταθερὰν ἐφαρμογήν, ὡς ἐπιβάλλουν αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ ἐπιδιώξεις τοῦ Τεκτονισμοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ ἀνθρωπότητι.

Περισσότερον ἀπὸ φιλόσοφοι, εὐχόμεθα νὰ εἴμεθα πνευματικοὶ ἡγέται, ἐργάται τῆς ἰδίας μας θεωρίας, ζῶντα παραδείγματα ἐκείνων, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ κάμωμεν διὰ τὴν προβολὴν καὶ ἐπίδειξιν τῆς ἀρετῆς μας».

Καταλήγων, εἶπεν:

«Ἐν ὀνόματι τῆς ἀνθρωπίνης

κοινωνίας, ἂς ὑποκλιθῶμεν πρὸ τοῦ βωμοῦ τῶν τεκτονικῶν ἰδεωδῶν. Παρ' ὅλους τοὺς ἀγῶνας, τὰς δυσχερείας καὶ διαμάχας, παρ' ὅλον τὸ πρόσκαιρον τῆς ζωῆς μας, ἂς τηρήσωμεν ἀναλλοίωτα τὰ ἰδανικά μας αὐτά, με ζωηρὰν τὴν ἐλπίδα τῆς ἐπικρατήσεώς των ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ.

Εὐελπιστοῦμεν, ὅτι ἡ ἐγκατάστασίς μας εἰς τὸ νέον Μέγαρον θὰ ἀποτελέσῃ ἀφετηρίαν σκοπιμωτέρας κατευθύνσεως τῆς τεκτονικῆς ἐργατικότητος καὶ διδασκαλίας καὶ θ' ἀποβῇ ὁρμητήριον θετικωτέρας πνευματικῆς προσπαθείας, διὰ τὴν ἀνέγερσιν ἐν τῷ μέσῳ τῆς δεινῶς χειμαζομένης ἀνθρωπίνης κοινωνίας, τοῦ μεγαλειώδους Ναοῦ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγάπης».

* * *

Διερωτηθῆτε
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΑ ΜΙΑΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΩΣ :

1.— Ἡ παρέμβασίς μου μήπως ὑπῆρξε πολὺ μακρά;

2.— Μήπως ἔλαβα πολλὲς φορὲς τὸν λόγο; Καὶ γιατί;

3.— Μήπως δὲν ἔλαβα ἀρκετὰ ἐνεργὸ μέρος; Καὶ γιατί;

4.— Μήπως ἀπομακρύνθηκα ἀπὸ τὸ θέμα;

5.— Ἔκαμα δογματικὲς δηλώσεις ἢ προσπάθησα ὁπωσδήποτε νὰ πείσω;

6.— Οἱ παρατηρήσεις μου ἀνεφέροντο πρὸς ὁλόκληρο τὸν ὅμιλο;

7.— Στὶς παρατηρήσεις μου μήπως ὑπῆρχε πνεῦμα ἐπικρίσεως;

8.— Προσεπάθησα ν' ἀποκρούσω τὰ λεγόμενα ἑνὸς ἄλλου ἢ ν' ἀνταποδώσω ζωηρὲς ἐκφράσεις;

9.— Ἄκουσα ὅλες τὶς ἄλλες παρεμβάσεις μὲ εὐμενῆ προδιάθεσι;

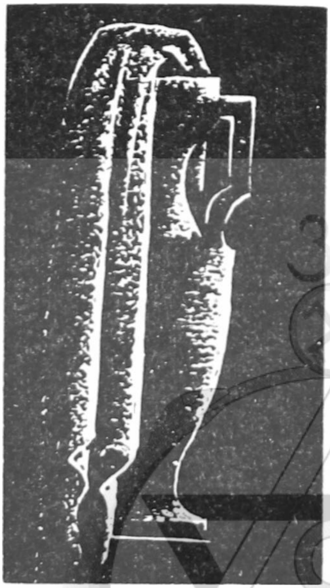
10.— Μέχρι ποίου σημείου ἔχω σχηματίσει συνείδησι ὁ μ ά δ ο ς ;

Ι. Ν. ΔΑΜΠΑΣΗ

ΟΙ ΔΕΛΦΙΚΟΙ ΜΥΣΤΑΙ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΑΙ

*

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ «ΙΛΙΣΟΣ»
ΤΕΥΧΟΣ 51 - 1967

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΔΑΜΠΑΣΗ

Ἡ παροῦσα μελέτη, ἥτις προωρίζετο δι' ὁμιλίαν εἰς τὸν «Παρνασσόν», ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν «Δελφικῶν Ἀμφικτυονιῶν», καὶ δὲν ἐπραγματοποιήθη, λόγῳ τοῦ ἀδοκήτως ἐπισυμβάντος θανάτου τοῦ υἱοῦ μου Νικολάου, δημοσιεύεται σήμερον εἰς τὰς φιλοξένους στήλας τοῦ «Ἰλισοῦ», εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ, τοῦ τόσον προώρως τὸν ὑλικὸν κόσμον καταλείψαντος. Ἡ συντετριμμένη πατρικὴ καρδία μου ἂς εὕρῃ τὴν παραμυθίαν εἰς τοὺς στίχους τοῦ Μενάνδρου: ὃν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν ἀποθνήσκει νέος.

ΟΙ ΔΕΛΦΙΚΟΙ ΜΥΣΤΑΙ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΑΙ

Ὁ Ἀπόλλων, μετὰ τὴν γέννησίν του ἐν Δήλῳ, ἐπέβη ἅρματος συρομένου ὑπὸ κύκνων καὶ μετέβη εἰς τὴν χώραν τῶν Ὑπερβορείων (1). Οὗτοι κατεῖχον τὰ μυστικὰ τῆς μαγείας καὶ τῆς θεραπευτικῆς τέχνης, ἠδύναντο, ὑπερνικῶντες τὴν βαρύτητα, νὰ περιΐπτανται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καί, ἀκόμη, εἶχον τὴν ἱκανότητα ν' ἀνευρίσκωσι κεκρυμμένους θησαυρούς. Παρ' αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐμαθήτευσε καὶ ἀπέκτησε γνώσεις μαντικῆς, ἰατρικῆς, νομοθετικῆς καὶ μουσικῆς τέχνης, ὑπερβὰς καὶ αὐτοὺς τοὺς διδασκάλους του (2), οἵτινες, ἐν τῷ μέσῳ τῆς πρωτευούσης των, ἵδρυσαν ναὸν πρὸς τιμήν του ,τὸν τοῦ Ὑπερβορείου Ἀπόλλωνος (3). Ἐπιστρέφων ὁ Θεὸς οἴκαδε, εἰσῆλθεν ἐπισήμως εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ ἵδρυσεν ἐκεῖ τὸ ἐπώνυμον μαντεῖον, παρὰ τὴν λαλέουσαν παγὰν καὶ τὴν μάντιδα δάφνην (4). Οἱ Δελφοί, ἐν Φωκίδι κείμενοι καὶ ἐκ τοῦ δελφὺς (=μήτρα) ἐτυμολογούμενοι, κατῳκοῦντο πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀπόλλωνος, ὡς ἐκ τῶν Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς εὑρημάτων τεκμαίρεται ,καὶ ἡ ἐκεῖ ἀνάμνησις τῆς Μεγάλης Μητρὸς τῆς Μινωικῆς Θρησκείας παρέμεινε ζῶσα ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Γῆς Μητρὸς καὶ τὴν ἰδιότητα τῆς πρώτης προφήτιδος (5), χρησμοδοτούσης διὰ τοῦ Πύθωνος, τοῦ δράκοντος υἱοῦ της (6). Ὁ οὐράνιος Ἀπόλλων, ἵνα ὡς κυρίαρχος Θεὸς ἐγκατασταθῇ ἐν Δελφοῖς, ἐπάλαισε κατὰ τοῦ χθονίου δράκοντος, τοῦ Πύθωνος, καὶ ἐφόνευσεν αὐτὸν (7). Μετεκάλεσε, κατόπιν, τὸν ἐκ Βοιωτίας ὀνομαστὸν ἀρχιτέκτονα καὶ μάντιν Τροφώνιον, ὅστις, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀγαμήδους, ἀνήγειρε τὸ λαμπρὸν ἱερὸν (8), ὅπου, διὰ τῆς ἱερείας

---

1) Λάμπαση; Ι. Ν.: Ἱστορικαί, Ἰατρικαὶ Μελέται, τόμ. Α', σελ. 35. Ἔκδ. Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν, Ἀθῆναι 1966. (Τὸ θαυμαστὸν τοῦτο ταξίδιον τοῦ θεοῦ ἐνέπνευσε τὸν Ἀλκαῖον, Στ' π.Χ. αἰών, τοῦ ὁποίου τὸ σχετικὸν ποίημα ἀπωλέσθη καὶ ἐγένετο γνωστὸν ἐκ παραφράσεως τοῦ ῥήτορος Ἱμερίου, Δ' π.Χ. αἰών).

2) Λάμπαση; Ι. Ν.: Αἱ Ἀρχαὶ τῆς Βαλκανικῆς Ἰατρικῆς Τέχνης. «Ἰατρικὰ Χρονικά», 6.12.1966. Ἡ μελέτη αὕτη, ὑπὸ τὸν τίτλον «Les Origines de l' Art Médical Balkanique», ἀνεκοινώθη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 9ης Ὀκτωβρίου 1966 τῆς VIIIe Semaine Medicale Balkanique.

3) Grimal, P : Dictionnaire de la Mythologie Grecque et Romaine, p. 217-218. Ed. Presses Universitaires de France, Paris 1963.

4) Λάμπαση; Ι. Ν.: Ἔνθ' ἀνωτέρω.

5) Devambez, P. et Collaborateurs. Dictionnaire de la Civilization Grecque, p. 147-151. Ed, Hazan, Paris, 1966.

6) Jayne W.: The Healing Gods of Ancient Civilization, p. 218. Ed. Yale University Press. New York, 1962.

7) Jayne, W.; Ibid., p. 243

8) Κουρέτας Δ.: Ἐκ Τροφωνίου Μεμάντευται. Ἡ Ἔκπλυσις τοῦ Ἐγκεφάλου καὶ τὸ Ἀρχαιοελληνικὸν Πρότυπον Αὐτῆς. «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίς», σελ. 21 καὶ 51 - 72. Ἀθῆναι 1966.

Πυθίας, ἔδιδε τοὺς περιφήμους χρησμούς, ὡς Πύθιος καὶ Λοξίας Ἀπόλλων. Χαρις εἰς τὸ μαντεῖον τοῦ Θεοῦ τούτου, οἱ Δελφοὶ ἀπέβησαν τὸ πνευματικὸν καὶ μυστηριακὸν-μυητικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος· ἐκεῖ προσήρχοντο ἐξ Ἑλλάδος καὶ τῶν βαρβάρων χωρῶν νὰ συμβουλευθῶσι τὸν Θεὸν ἐπὶ τῶν συμβησομένων· νὰ μελετήσωσι τ' ἀποστάγματα μυστηριακῆς σοφίας ρητά, «γνῶθι σαυτον», «μηδὲν ἄγαν», «ἐγγύα πάρα δ' ἄτα» καὶ τὸ «ΕΙ», διὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ὁποίου ὁ Πλούταρχος ἀφιέρωσε βιβλίον τῆς σειρᾶς τῶν «Ἠθικῶν» του νὰ ἐπιλύσωσι τὰς διαφοράς των οἱ Ἕλληνες (Δελφικαὶ Ἀμφικτιονίαι=ὁμοσπονδίαι γειτονικῶν πόλεων, καὶ Ἀμφικτυονίαι ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἥρωος Ἀμφικτύονος)· νὰ λάβωσι μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν Πυθίων (9). Ὁ Ἀπόλλων, Θεὸς τοῦ πνευματικοῦ φωτός, πλὴν τῆς μαντικῆς, ἐθεωρεῖτο, ὡς εἴδομεν, καὶ τῆς νομοθετικῆς, ἰατρικῆς καὶ μουσικῆς τέχνης εὑρέτης. Τὰ ἐπιτηδεύματα ταῦτα ἦσαν συνδεδυασμένα κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχήν· οὕτω, μάντεις ὑπῆρξαν καὶ ἰατροί, νομοθέται ἐθεράπευον, θεραπευταὶ ἐχρησιμοποίουν τὴν μουσικὴν ὡς ἴαμα, σοφοὶ τὴν ἀκεστορίαν ἐμελέτησαν. Ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐπώνυμον τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερὸν ὑπῆρξεν ἑστία φωτὸς τῶν νομοθετῶν, τῶν φιλοσοφων, τῶν ἰατρῶν καὶ τῶν πάσης σοφίας μυστῶν. Πρόσωπα σπουδαῖα, μυθικὰ καὶ ἱστορικά, ἔχουσι σχέσιν μὲ τὴν Δελφικὴν μύησιν, ἀνωτέραν πάσης ὑπονοίας, ἐφ' ὅσον ἐξέχουσαι τῆς ἀρχαιότητος φυσιογνωμίαι μετ' εὐλαβείας ἀναφέρονται εἰς τὴν Δελφικὴν Ἰδέαν. Εὐάριθμοι ὀλιγόπιστοι τὴν μαντικὴν τέχνην θεωροῦσιν ὕποπτον· ἐν τούτοις, ὑπῆρξεν ἡ θαυμασία ὑπάτης βαθμίδος ἐνορατικὴ τέχνη, ἥτις τὰ σημεῖα τῶν θυσιῶν καὶ τῶν οἰωνῶν ἡρμήνευε ,τὰ συμβησόμενα προέβλεπε καὶ προέλεγε καὶ ὑπὸ τῶν ὀλίγων ἐκλεκτῶν τῶν θεῶν ἠσκεῖτο, κατεχόντων καὶ τὰ μυστικὰ καὶ τῆς θεραπευτικῆς (10). Ὑπὸ τὴν ἰατρικὴν ἰδιότητά του ὁ Ἀπόλλων ἀπεκαλεῖτο: Παιών.

«Ἐσσὶ δ' ἰατὴρ ἐπικαιρότατος
Παιάν τέ σοι τιμᾷ φάος,
Χρὴ μαλακὰν χέρα προ-
βάλλοντα τρώμαν ἕλκεος ἀμφιπολεῖν (11),

9) Μελισσαρόπουλος Κ.: Δελφοὶ καὶ Ἀμφικτιονίες. «Ἴλισος», 11:45, 1966. (Τα συνέδρια τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Ἑλληνικῶν πολεων ἐγένοντο δὶς τοῦ ἔτους· το ἔαρ ἐν Δελφοῖς και το φθινοπωρον ἐν Ἀνθήλη, παρα τὰς Θερμοπύλας κειμένη καὶ Πυλαία ὀνομασθείση).

10) Δάωτασης Ι. Ν.: Ἡ Πυθαγόρειος Ψυχικὴ Ὑγιεινή. «Ἰατρικὰ Χρονικα», 5:3-4, 1965. Ἡ μελετη αὕτη ἐδοθη ὡς διάλεξις ἐν τῷ Παρνασσῷ, ὑπο την αἰγίδα τῆς Πανελληνίου Ἑνωσεως Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς, τὴν 29ην Ἰανουαρίου 1965.

11) Πίνδαρος: Πύθια, Ὠδη Δ΄. 480-483, Huntingford. Ed. Cadel et Davies. Londini, 1821

ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ παρ' Ὁμήρῳ ἰατροῦ τῶν θεῶν, θεραπεύσαντος τοὺς τραυματισθέντας Ἅιδην καὶ Ἄρην (12), καὶ μετ' αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων ἐτιμᾶτο ὡς πάτρων τῆς θεοδιδάκτου ταύτης τέχνης ,ἐφ' ὅσον ἡ ἰατρικὴ «τὸ σοφώτατον», διότι «εἶναι ταύτην ἐπιστήμην τὸν μὲν ἐξ ἀρχῆς Ἀπόλλωνός τε καὶ Παιῶνος, ὕστερον δὲ τῶν περὶ τὸν Ἀσκληπιὸν» (13) Ἰατρόμαντις, εὑρέτης τῆς ἰατρικῆς καὶ μαντικῆς.

«Τἀντεῦθεν ἤδη τῶνδε δεσπότῃ δόμων
αὐτῷ μελέσθω Λοξίᾳ μεγεσθενεῖ·
ἰατρόμαντις δ' ἐστὶ καὶ τερασκόπος
καὶ τοῖσιν ἄλλοις δωμάτων καθάρσιος» (14)·

Οὔλιος, προστάτης τῆς ὑγείας, «τὸ γὰρ οὔλειν ὑγιαίνειν» (15)· Ἀλεξίκακος, ἀπομακρύνων τὸ κακὸν καὶ διδάσκων τοὺς ἰατρούς,

«Φοίβῳ γὰρ καὶ τόξιον ἐπιτρέπεται καὶ ἀοιδή ,
κείνου δὲ θριαὶ καὶ μάντιες· ἐκ δέ νυ Φοίβου
ἰητροὶ δεδάασιν ἀνάβλησιν θανάτοιο» (16)·

Λοίμιος, πέμπων τοὺς λοιμούς, ὡς, ἐπὶ παραδείγματι, ὁ τῆς Ἰλιάδος,

«Λητοῦς καὶ Διὸς υἱός· ὁ γὰρ βασιλῆι χολωθεὶς
νοῦσον ἀνὰ στρατὸν ὦρσε κακήν, ὀλέκοντο δὲ λαοί,
οὕνεκα τὸν Χρύσην ἠτίμασεν ἀρητῆρα
Ἀτρεΐδης·» (17)·

Ὑδρόμαντις, ὁ παρέχων διὰ τῆς πόσεως τοῦ ὑπ' αὐτοῦ εὐλογηθέντος ὕδατος τὴν χάριν τοῦ χρησμοδοτεῖν, ὡς ἔπραττε τοῦτο ἡ Πυθία ἐν Δελφοῖς, «ταύτῃ δὲ τῆς Κασσοτίδος δύεσθαί τε κατὰ γῆς λέγουσι τὸ ὕδωρ καὶ ἐν τῷ ἀδύτῳ τοῦ Θεοῦ τὰς γυναῖκας μαντικας ποιεῖν» (18)· Ἰατρός, πρῶτος ἐν τῷ «Ὅρκῳ» τῆς Ἱπποκρατικῆς Συλλογῆς ἀνα-

12) Δάμπασης Ι. Ν.: Γυναῖκες Ἰατροι τῶν Ἡρωικῶν Χρόνων. (Μελέτη ἀνέκδοτος). Τ' ὄνομα Παιὼν προῆλθεν ἐκ τοῦ παίω καὶ σημαίνει τὸν δι' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν θεραπεύοντα, ἐξ οὗ καὶ ἡ προσωνυμία (τοῦ Ἀπόλλωνος) Ὑπερδεξιος, ὁ δι' ἐπιθέσεως τῆς δεξιᾶς χειρὸς θεραπεύων.

13) Ἰάμβλιχος: Περὶ τοῦ Πυθαγορικοῦ Βίου, 208. Ed. Firmin-Didot, Parisiis. 1839.

14) Αἰσχύλος: Εὐμενίδες, 60-63. Murray. Ed. Oxford University Press. 1960.

15) Στράβων: Βιβλίον ΙΔ', 1, 6. Kramer. Ed. Nicolai, Berolini, 1852.

16) Καλλίμαχος: Εἰς Ἀπόλλωνα, 44-47, Cahen, Ed. Les Belles Lettres, Paris, 1948.

17) Ὅμηρος: Α, 9-12, Mazon. Ed. Les Belles Lettres, Paris, 1955.

18) Παυσανίας: Βιβλίον Ι', 24, 7, Schubart. Ed. Teubneri, Lipsiae, 1875. Ἡ μὲν Κασσότις ἦτο ἡ μαντικὴ πηγὴ τοῦ ἱεροῦ, ἡ δὲ Κασταλία, ῥέουσα μεταξὺ τῶν ἀποκρήμνων Φαιδριαδων βράχων, ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς κάθαρσιν τῶν προσερχομένων.

φερόμενος, «Ὄμνυμι Ἀπόλλωνα ἰητρὸν ,καὶ θεοὺς πάντας τε καὶ πάσας, ἵστορας ποιεύμενος, ἐπιτελέα ποιήσειν κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν τὴν ἐμὴν ,ὅρκον τόνδε καὶ ξυγγραφὴν τήνδε...» (19). Ὁ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλων, ὡς μάντις-ἰατρος, ἐλατρεύετο μετ' ἄλλων ἰαματικῶν θεοτήτων καὶ ἐν Λίνδῳ, Τεγέᾳ, Σπάρτῃ, Ἀθήναις, Ὠρωπῷ, Σικυῶνι, Θράκῃ καὶ ἀλλαχοῦ (20).

Ἀρχαιότατοι μάντεις-ἰατροὶ ὑπῆρξαν οἱ κάτωθι. Ὁ Μελάμπους, ἀκμάσας κατὰ τὸ β´ ἥμισυ τοῦ ΙΔ´ π. Χ. αἰῶνος, κατενόει τὴν γλῶσσαν τῶν πτηνῶν, κατόπιν καθάρσεως τῶν ὤτων του ὑπὸ ὄφεων, καταστάντων ἔκτοτε συμβόλων τῆς θεραπευτικῆς τεχνης, καί, ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος τὴν ἰατρικὴν διδαχθείς, ἐθεράπευσε τὸν Ἴφικλον, υἱὸν τοῦ βασιλεως τῆς ἐν Θ σσαλίᾳ Φυλακης Φυλάκου, πάσχοντα ἐκ γενετησίου ἀνικανότητος, ὡς καὶ τὰς μανείσας θυγατέρας τοῦ βασιλέως τῆς Τίρυνθος Προίτου, τὰς Προιτίδας, καὶ τὰς Ἀργείας γυναῖκας (21). Ὁ Ἀρισταῖος, ἀκμάσας κατὰ τὸ α´ ἥμισυ τοῦ ΙΓ´ π. Χ. αἰῶνος, υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς ἰατρικῆς χαριτος τυχών, ἐδίδαξε την καλλιέργειαν τοῦ σιλφίου, περιζητήτου ἀρτύματος καὶ φαρμακου τῆς τότε ἐποχῆς, την κυνηγεσίαν, τὴν ἀμπελουργίαν, τὴν μελισσοκομίαν, την ἐλαιουργίαν καὶ κατέστη διάσημος, διότι κατέπαυσε τὸν ἐπεκταθέντα καὶ εἰς τὴν λοιπην Ἑλλάδα μεγάλον λοιμὸν τῶν Κυκλάδων (22). Ὁ Πολύειδος, ἀκμάσας κατὰ τὸ β´ ἥμισυ τοῦ ΙΓ´ π. Χ. αἰῶνος, ἐκ γενεᾶς Μελαμποδος καὶ τοῦ Ἀπολλωνείου πνεύματος κληρονομος, ἐδώρησεν εἰς τὸν Ὀδυσσέα τὸ περίφημον τόξον, δι' οὗ κατετοξευσε τοὺς μνηστῆρας τῆς Πηνελόπης, συνεβούλευσε τὸν Βελλεροφῶντα πῶς νὰ δαμάσῃ τὸν πτερωτὸν ἵππον Πήγασον καὶ ἀπέκτησε φήμην, ὅτε ἐπανέφερεν εἰς τὴν ζωὴν τὸν Γλαῦκον, υἱὸν τοῦ Μίνωος καὶ τῆς Πασιφάης (23). Τούτων συγχρονοῦσιν οἱ μυσταγωγοὶ καὶ ἱερεῖς - ἰατροί: ὁ Λῖνος, ἀνατείλας περὶ τὸ 1.400 π.Χ. καὶ θεωρούμενος πατηρ τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως, ἐφευρέτης τῆς μελῳδίας, συγγραφεὺς τοῦ «περὶ γενέσεως τῶν ζώων», διδάσκαλος τοῦ Ὀρφέως καὶ Ἡρακλέους· ὁ Ὀρφευς, μαθητὴς του Λίνου καὶ Μελάμποδος μέγας μουσικός, θαυματοποιός, εἰσηγητὴς τοῦ ἀσκητικοῦ βίου συγγραφεὺς τοῦ «περὶ φύσεως» ὁ Μουσαῖος, υἱὸς τοῦ Ὀρφέως ,μέγας μουσικὸς καὶ ποιητής, θρησκευτικὸς θεραπευτής ,συγ-

19. Littre, E.: Oeuvres Completes d'Hippocrate, vol. 4, p. 628. Ed. Ballière, Paris, 1844

20) Jayne, W.: Ibid., p. 306-310.

21) Δάμπασης Ι. Ν.: Μελαμπους, ὁ Μάντις καὶ Θεραπευτής. «Παρνασσος». (Δημοσιεύεται προσεχῶς).

22) Δάμπασης Ι. Ν.: Ἀρισταῖος, ὁ Κυρηναῖος Μάντις — Ἰατρὸς καὶ ὁ Λοιμὸς τῶν Κυκλάδων. «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν», τόμ. Ε´, σελ. 139 - 150. Ἀθῆναι, 1965.

23) Δάμπασης Ι. Ν.: Πολύειδος, ὁ Μάντις καὶ Ἰατρος. «Ἰατρικὰ Χρονικα», 6:6, 1966.

γραφεὺς τοῦ «περὶ θεραπείας τῶν νόσων», πρῶτος ἀρχιερεὺς τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων· ὁ Βάκις, χρησμολόγος, τελετουργὸς τῶν μυστηριακῶν ἰάσεων. Εἰς αὐτοὺς ἕπονται οἱ ἑξῆς. Ὑπὸ τὸ ὄνομα Μόψος φέρονται δύο ἥρωες μάντεις—οἰωνοσκόποι, ὧν ὁ μὲν ἔλαβε μέρος εἰς την θήραν τοῦ Καλυδωνίου κάπρου καὶ τὴν Ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν, ὁ δέ, υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Μαντοῦς, θυγατρὸς τοῦ Τειρεσίου, ἔκτισεν ἐν Κιλικίᾳ τὴν πόλιν Μαλλόν, ὅπου καὶ τὸ περίφημον μαντεῖόν του. Ὁ Τειρεσίας, περίφημος μάντις τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς, προεῖπε περὶ τῆς μελλούσης ὑπεροχῆς καὶ ἀνδρείας τοῦ Ἡρακλέους, μετεμορφώθη εἰς γυναῖκα ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη καὶ μετὰ ἐπανέκτησε τὴν ἀνδρικὴν φύσιν του, ἀλλ᾽ ἰδὼν τὴν Ἀθηνᾶ γυμνήν, ἐτυφλώθη ὑπ᾽ αὐτῆς· ἐν Ὀρχομενῷ τῆς Βοιωτίας εὑρίσκετο τὸ περιβόητον μαντεῖόν του. Ὁ Ἀμφιάραος, ἀπόγονος τοῦ Μελάμποδος, συγκαταριθμεῖται μεταξὺ τῶν κυνηγῶν τοῦ Καλυδωνίου κάπρου καὶ τῶν Ἀργοναυτῶν, συνεξεστράτευσε μετὰ τῶν λοιπῶν ἡρώων κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ ἐφονεύθη, ὡς προεῖδε τοῦτο ἐκ τῆς μαντικῆς τέχνης του· ναός του ὑπῆρχε πλησίον τοῦ Ὀρχομενοῦ ἐν Βοιωτίᾳ, ὅπου ἐδίδοντο χρησμοὶ αὐτοῦ δι᾽ ὀνείρων. Ὑπὸ τ᾽ ὄνομα Ἀμφίλοχος φέρονται δύο μάντεις, ὧν ὁ εἷς, υἱὸς τοῦ Ἀμφιάρεω, ἐξεστράτευσε μετὰ τῶν ἐπιγόνων ἐναντίον τῶν Θηβῶν καὶ εἶτα ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τροίας, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κτητόρων τοῦ Μαλλοῦ τῆς Κιλικίας, ὅπου ἐπώνυμον μαντεῖον, ὡς καὶ ἐν Ὠρωπῷ· ὁ ἕτερος, ἔκγονος τοῦ Ἀμφιάρεω, ἔκτισε μαντεῖον ἐν Ἀμφιλοχιακῷ Ἄργει τῆς Ἀρκαδίας. Ὁ Τροφώνιος, περίφημος ἀρχιτέκτων, κτίσας μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀγαμήδους τὸν ἐν Δελφοῖς ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, καί, κατά τινα παράδοσιν, διωχθεὶς ἐπὶ ἀποπείρᾳ κλοπῆς τῶν ἐν αὐτῷ θησαυρῶν· πάντως, ἐτιμήθη μετὰ θάνατον ὡς ἥρως, ἔχων ἴδιον μαντεῖον εἰς ἓν ὑπόγειον σπήλαιον παρὰ τὴν Λεβάδειαν ἐν Βοιωτίᾳ ,ὅπου ἐδίδοντο χρησμοὶ μετὰ πολλῶν τελετῶν καὶ καθαρμῶν ἀπὸ μέρους τῶν μαντευομένων (24).

Ὁ Ἀσκληπιός, υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς ὡραίας πριγκιπίσσης Κορωνίδος, καταλέγεται μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ σοφοῦ κενταύρου Χείρωνος καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου μνημονεύεται ὡς ἔμπειρος ἰατρὸς ἐκ Τρίκκης τῆς Θεσσαλίας καὶ πατὴρ τῶν ἐπιτηδείων περὶ τὴν χειρουργικὴν Μαχάονος καὶ Ποδαλειρίου, τοῦ πρώτου ἡγεμόνος τῆς Τρίκκης καὶ τοῦ δευτέρου τῆς Ἰθώμης, λαβόντων μέρος εἰς τὴν κατὰ τῆς Τροίας ἐκστρατείαν. Ἥρως-ἰατρὸς παρ᾽ Ὁμήρῳ, ὄχι μόνον τοὺς πάσχοντας ἐθεράπευεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς νεκροὺς ἔδιδε ζωὴν (25). Ἐθεοποιήθη μετὰ τὸν ἐκ κεραυνοῦ θάνατόν του, κατὰ τὰς παλαιοτάτας Αἰγαίας δοξασίας τῆς θεοποιήσεως τῶν κεραυνωθέντων, καὶ ἐτάφη ἐν Δελφοῖς παρὰ τὸν «ὀμφαλόν», ὅπου καὶ ὁ τάφος τοῦ

24) Λάμπασης Ι. Ν.: Ἱστορικαὶ Ἰατρικαὶ Μελέται, τόμ. Α΄, σ. 28 - 29.
25) Λάμπασης Ι. Ν.: Ἔνθ᾽ ἀνωτ., σελ. 29.

πρὸ Ἀπολλωνίου δράκοντος-μάντεως Πύθωνος, καίτοι, κατ' ἄλλην ἐκδοχήν, ὁ τάφος αὐτοῦ εὑρίσκετο ἐν Κυνοσούρα τῆς Λακωνίας ἢ τῆς Ἀρκαδίας. Βραδύτερον μετηνάστευσεν ὡς πνεῦμα εἰς Ἐπίδαυρον καὶ κατόπιν ἐμυήθη εἰς τὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια (26). Κατὰ τὸν Δελφικὸν χρησμόν, ὁ Ἀσκληπιὸς ἐγεννήθη, ἵνα ἀποβῇ ὁ μέγας σωτὴρ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πασχόντων (27), ἐκ πατρικῆς χάριτος, καί, ὄντως, ἐδοξάσθη καὶ ἐλατρεύετο ἐν τοῖς ἐπωνύμοις ναοῖς, τ' Ἀσκληπιεῖα, ἀπὸ Στ' π. Χ. μέχρι Δ' μ. Χ. αἰώνων, ὅτε ἐπεκράτησεν η θρησκεία τοῦ Χριστοῦ, σωτῆρος καὶ προστάτου ἀπὸ παντὸς κακοῦ, σωματικοῦ καὶ ἠθικοῦ, καὶ μεγάλου ἰατροῦ τῶν ψυχῶν (καὶ τῶν σωμάτων διὰ τοὺς πιστεύσαντας (28). Διὰ τῶν διασήμων δ' υἱῶν του καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν ἐδημιουργήθη ἡ ἰατρικὴ παράδοσις τῶν Ἀσκληπιαδῶν. Ἐν βραχεῖ, ὁ Ἀσκληπιὸς ἐθεωρεῖτο χθονία θεότης, εἶχεν ὡς σύμβολον τὸν ὄφιν καὶ ἐν τῷ ἀδύτῳ ἐπεφαίνετο εἰς τοὺς ὕπνῳ διατελοῦντας ἀσθενεῖς, οἵτινες προηγουμένως εἶχον καταλλήλως παρασκευασθῆ ὑπὸ τῶν ἱερέων του, ἱκανῶν ἰατρῶν. Ἀσκληπιεῖα ὑπῆρχον ἐν Ἐπιδαύρῳ, Τρίκκῃ, Κνίδῳ, Κῷ καὶ ἀλλαχοῦ· ἐκ δὲ τῶν ἐν αὐτοῖς εὑρεθεισῶν πλακῶν καὶ ἀναθημάτων πληροφορούμεθα περὶ τῶν θεραπευτικῶν μεθόδων τῶν Ἀσκληπιαδῶν καὶ τῶν θαυμασίων ἰάσεων τῶν πασχόντων (29).

Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ Ποδαλείριος μετέβη, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας, εἰς Δελφοὺς καὶ ἔλαβε χρησμὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Χερσόνησον τῆς Καρίας. Μεταβὰς καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐκεῖ, ἐθεράπευσε τὸν βασιλέα τῆς χώρας ταύτης Δάμαιθον καὶ ὑπανδρεύθη τὴν θυγατέρα του Σύρναν (30)· ὑπῆρξε δ' ὁ γενάρχης τῶν ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἀσκληπιαδῶν (31). Ὁ Ἄβαρις, ἱερεὺς τοῦ Ὑπερβορείου Ἀπόλλωνος, ἐγένετο εὐφήμως γνωστός, ὅτε, κατὰ τὴν γ' ὀλυμπιάδα (768—765 π. Χ.), μέγας λοιμὸς ἀνὰ την οἰκουμένην ἐνέσκηψε καὶ ὁ Ἀπόλλων ἐχρησμοδότησεν εἰς τοὺς αἰτήσαντας τὴν βοήθειάν του Ἕλληνας καὶ βαρβάρους, ὅπως ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων, θείκῇ εὐνοίᾳ, ποιήσῃ ὑπὲρ πάντων εὐχὰς καὶ λιτανείας. Τότε, ὅλα τὰ λοιμόπληκτα ἔθνη ἔπεμψαν πρέσβεις, θεραπευτὰς-ἱερεῖς, εἰς Ἀθήνας καὶ οἱ Ὑπερβόρειοι τὸν Ἄβαριν, ὅστις ἀφίκετο, ἐποχούμενος τοῦ ἱπταμένου βέλους τοῦ θεοῦ, καί, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὑγειονομικῆς ταύτης ἀποστολῆς ,συνιστᾷ τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα καθαριότητος, τὴν ἀνάλογον δίαιταν καὶ χορηγίαν τῶν καταλλήλων φαρμάκων καὶ προ-

26) Jayne, W : Ibid., p. 252.
27) Jayne, W Ibid., p. 301
28) Λάμπαση; Ι. Ν.: Ἡ Ἰατρικὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης. «Ἰατρικὰ Χρονικά», 5:2, 1965.
28) Λάμπαση; Ι. Ν.: Ἱστορικαὶ Ἰατρικαὶ Μελέται, τόμ. Α', σελ. 30.
30) Grimal, P : Ibid p. 380-381
31) Λάμπαση; Ι. Ν.: Ἡ Ἰατρικὴ Σχολὴ τῆς Ρόδου. «Ἰατρικὰ Χρονικά», 6:12, 1966.

ἵσταται τῆς διδασκαλίας τῆς τελέσεως παρακλητικῶν λιτανειῶν, ἐξαγνιστικῶν θυσιῶν καὶ εὐχαριστηρίων πανηγύρεων· καί, τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν τοῦ ὑπὸ τὸν Ἄβαριν παγκοσμίου τούτου ἰατρικοῦ συνεδρίου ὑπῆρξαν λίαν εὐνοϊκὰ διὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ λοιμοῦ (32). Ὁ Ἐπιμενίδης, Κρὴς χρησμοδότης καὶ θεραπευτής, ὅστις, φθίνοντος τοῦ Ζ'π.Χ. αἰῶνος, ἀπεκάθηρε τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν τοῦ Κυλωνείου ἄγους, ἐλέγχων ποτὲ τὸν μῦθον τῆς συναντήσεως τῶν ἀετῶν ἀπὸ τῶν ἄκρων τῆς γῆς εἰς τὸν «ὀμφαλὸν» (33) καὶ λαβὼν χρησμὸν ἀσαφῆ εἶπεν· «οὔτε γὰρ ἦν γαίης μέσος ὀμφαλὸς οὔτε θαλάσσης· εἰδέ τις ἔστι, θεοῖς δῆλος, θνητοῖς δ' ἄφαντος». Πιθανῶς, δ' ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ἀποφθέγματος ὁ Ἀριστοτέλης ὁρμώμενος ἀναφέρει· «περὶ τῶν ἐσομένων οὐκ ἐμαντεύετο, ἀλλὰ περὶ τῶν γεγονότων ἀδήλων δὲ» (34). Ὁ Λυκοῦργος ἐκ Δελφῶν ἐνεπνεύσθη τὴν «θεσμοθεσίαν» του (35) καί, ὅτε οἱ Λακεδαιμόνιοι ὑπὸ λοιμοῦ ἐμαστίζοντο, μετεκάλεσε κατὰ πυθόχρηστον τόν, ἐπίσης Κρῆτα, Θαλήταν, ὅστις ἀπεμάκρυνε τὴν ἐπιδημίαν διὰ καθαρμῶν, μουσικῆς καὶ μαγικῶν ὕμνων καί, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, ἐδίδαξε τὸν Λυκοῦργον τὴν τέχνην τοῦ νομοθετεῖν (36). Ὁ πρῶτος φιλόσοφος ,ὁ Φερεκύδης, τιμῶν τὸν Θεόν, ἐπεσκέφθη τοὺς Δελφοὺς καί, κατά τινα ποιητικὴν ἐκδοχήν, ἐρρίφθη ἀπὸ τοῦ Κωρυκίου ὄρους, ἵνα τὸ σῶμά του ἐξαφανισθῇ· ἐν ᾧ κατ' ἄλλην, ἀπέθανεν εἰς Δῆλον καὶ ἐτάφη ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρου (37). Ἀλλὰ καὶ ἕτερος φιλόσοφος, ὁ σκοτεινὸς Ἡράκλειτος, λέγει, ὅτι ὁ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλων οὔτε διὰ λόγων ἐκφράζει τὰς σκέψεις του οὔτε τὰς ἀποκρύπτει, ἀλλὰ διὰ σημείων φανερώνει ταύτας· καὶ ἡ ἱέρεια-ἑρμηνεύτρια τῶν χρησμῶν του λαλεῖ ἀπὸ στόματος παραληροῦντος, ἄνευ χάριτος, λεπτότητος καὶ ὕφους, διὰ φωνῆς ἐξικνουμένης εἰς τὴν αἰωνιότητα, θείᾳ χάριτι (38). Ὁ μέγας

---

32) Λάμπασης Ι. Ν.: Οἱ Σκύθαι Ἰατροί. «Ἰατρικὰ Χρονικά», 3:2, 1964.

33) Ὁ «ὀμφαλὸς» ἦτο λίθος ἱερός, σχήματος κωνικοῦ, ὑπὲρ ἄνω τοῦ ὁποίου συνηντήθησαν οἱ δύο ἀετοὶ τοῦ Διός, πεμφθέντες ἐκ τῶν περάτων τῆς διαμέτρου τῆς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων νομιζομένης δισκοειδοῦς γῆς, καὶ ἐθεωρεῖτο σύμβολον τοῦ κέντρου ταύτης, ἔνθα οἱ Δελφοί. (Devambez, P. et Collaborateurs· Ibid.).

34) Λάμπασης Ι. Ν.: Ἐπιμενίδης, ὁ Ποιητής, ὁ Χρησμοδότης, ὁ Θεραπευτής. «Παρνασσός», 5:1, 1953.

35) Μελισσαρόπουλος Κ.: Ἔνθ' ἀνωτ.

36) Λάμπασης Ι. Ν.: Ἱστορικαὶ Ἰατρικαὶ Μελέται, τόμ. Α', σ. 51-52.

37) Λάμπασης Ι. Ν.: Φερεκύδης, ὁ Σύριος Κοσμολόγος Φιλόσοφος. «Ἰλισός», 7:239, 1962.

38) Λάμπασης Ι. Ν.: Ἡράκλειτος, ὁ Φιλόσοφος καὶ Βιολόγος. «Ἑλληνικὴ Ἰατρική», 36:3, 1967. Τὰ εἰς τὸν Ἡράκλειτον ἀποδιδόμενα ἀποφθέγματα ἔχουσιν οὕτως· «ὁ ἄναξ, οὗ τὸ μαντεῖόν ἐστι τὸ ἐν Δελφοῖς, οὔτε λέγει οὔτε κρύπτει, ἀλλὰ σημαίνει» καὶ «Σίβυλλα δὲ μαινομένῳ στόματι καθ' Ἡράκλειτον ἀγέλαστα καὶ ἀκαλλώπιστα καὶ ἀμύριστα φθεγγομένη χιλίων ἐτῶν ἐξικνεῖται τῇ φωνῇ διὰ τὸν θεόν». (Πλούταρχος: Περὶ Χρησμῶν τῆς

μύστης Πυθαγόρας, θεωρούμενος ἐνσάρκωσις τοῦ Ὑπερβορείου Ἀπόλλωνος (39), ὑπὸ τῆς Πυθείας Θεμιστοκλείας «τὰ πλεῖστα τῶν ἠθικῶν δογμάτων λαβεῖν» ἐνομίζετο (40) καὶ ὑπὸ τοῦ ἱερατείου τοῦ Θεοῦ ἐδιδάχθη τὴν τέχνην τῆς νομοθεσίας, δι' ὃ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι «νομοθέται πάντων ἄριστοι γεγόνασι» (41), καὶ τῆς μουσικῆς, ἥτις «μεγάλα συμβάλλεσθαι πρὸς ὑγείαν, ἄν τις αὐτῇ χρῆται κατὰ τοὺς προσήκοντας τρόπους» (42)˙ καὶ ὁ Πυθαγόρας «κάμνοντας δὲ τὰ σώματα ἐθεράπευε καὶ τὰς ψυχὰς τοὺς νοσοῦντας παρεμυθεῖτο, τοὺς μὲν ἐπῳδαῖς καὶ μαγείαις, τοὺς δὲ μουσικῇ» (43). Ὁ Πλάτων τὸν Ἀπόλλωνα τιμᾷ μετὰ τοῦ Διός, ὡς νομοθέτην, θεωρεῖ αὐτὸν ἐξέχοντα μεταξὺ τῶν μάντεων καὶ ἀναγνωρίζει, μετὰ τῶν Μουσῶν, ἡγέτην τῆς παιδείας, ἣν θέτει πρώτην καὶ ὑστερέαν (44). Προκειμένου περὶ μουσικῆς, ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἐκ Λοκρῶν τῆς κάτω Ἰταλίας ἰατροῦ Φιλιστίωνος, καθ' ἃ ἐκ τοῦ Καιλίου Αὐρηλιανοῦ πληροφορούμεθα, ἐθεράπευε τὰς ρευματικὰς νόσους διὰ μουσικῆς, ἥτις θέτει εἰς παλμικὴν κίνησιν τὰ προσβληθέντα μέλη καὶ ἀνακουφίζει ἐκ τῶν πόνων (45). Κατὰ Θεόφραστον, ἐπίσης, «νόσους ἰᾶται μουσική, ἰσχιακοὺς ἀνόσους ἐπιτελεῖν εἰ καταυλήσοι τις τοῦ τόπου τῇ φρυγιστὶ ἁρμονίᾳ. Ἰᾶται γὰρ ἡ καταύλησις καὶ ἰσχιάδα. Μία δὲ φύσις τῆς μουσικῆς, κίνησις τῆς ψυχῆς κατ' ἀπόλυσιν γιγνομένη τῶν διὰ τὰ πάθη κακῶν» (46).

Πυθίας, 404δ. 21 καὶ 397α, 6. Ed. Firmin — Didot, Parisiis, 1868). Ὑπὸ τ' ὄνομα Σίβυλλα φέρονται ἱέρειαι χρησμοδότιδες καὶ προφήτιδες, ὡς ἡ Τρωϊκή, ἡ Δελφική, ἡ Λυδική, ἡ Κυμαία, ἡ Ἐρυθραία. (Grimal, P.. Ibid., p. 420-421).

39) Δάμπασης Ι. Ν.: Πυθαγόρας, «Ἱδρυτὴς Φιλοσοφικῆς καὶ Ἰατρικῆς Σχολῆς». «Ἑλληνικὴ Ἰατρική», 32:9, 1963.

40) Διογένης Λαέρτιος: Βίων καὶ Γνωμῶν τῶν ἐν Φιλοσοφίᾳ Εὐδοκιμησάντων, Η', 8. Ed Harvard University Press, 19 0

41) Ἰάμβλιχος: Περὶ τοῦ Πυθαγορικοῦ Βίου, 163.

42) Ἰάμβλιχος: Ἔνθ' ἀνωτ., 164.

43) Πορφύριος: Πυθαγόρου Βίος, 33. Ed. Firmin-Didot, Parisiis 1829.

44) Πλάτων: Θεός, ὥς γε τὸ δικαιότατον εἰπεῖν˙ παρὰ μὲν ἡμῖν Ζεύς, παρὰ δὲ Λακεδαιμονίοις, ὅθεν ὅδ' ἐστίν, οἶμαι φάναι τούτους Ἀπόλλωνα. (Νόμων Α' 624α). Πῶς ἐν τοῖς τοῦ Διὸς λεγομένοις νόμοις τοῖς τε τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, οὓς Μίνως τε καὶ Λυκοῦργος ἐθέτην. (Αὐτόθι, 632δ). Πρὸς τούτοις δ' ἔτι καὶ πολλοῖς μάντεσι κεχρημένους εἶναι τοῖς τε ἄλλοις καὶ τῷ Δελφικῷ Ἀπόλλωνι. (Αὐτόθι, Γ' 686α). Θῶμεν παιδείαν εἶναι πρώτην διὰ Μουσῶν τε καὶ Ἀπόλλωνος. (Αὐτόθι, Γ' 654α). Ed. Teubneri Lipsiae, 1859

45) Caelius Aurelianus Loca dolentia decantasse, quae cum saltum sumerent palpitando sidcusso dolore mitescerent. (Tardarum Passionum, V 23 Drabkin Ed University of Chicago Press, 1950. Ἐπίσης, ὅρα καὶ Δάμπασην Ι. Ν.: Ἱστορικὴ Ἀνασκόπησις τῶν «Ρευματικῶν Νόσων. «Ἰατρικὰ Χρονικά». (Δημοσιεύεται προσεχῶς).

46) Θεόφραστος: Ἀποσπάσματα 87ον, 88ον, 89ον Ed. Teubneri, vol, III, Lipsiae, 1862. Ἐπίσης, ὅρα καὶ Δάμπασην Ι. Ν.: Ἔνθ' ἀνωτ.

Τὸν Ἀπόλλωνα ἐτίμων σοφοί, συνεβουλεύοντο ἡγεμόνες, ἐξ αὐτοῦ ἐνεπνέοντο ποιηταὶ καὶ καλλιτέχναι, διὰ τῆς θείας χάριτός του ἐμυοῦντο μάντεις, νομοθέται καὶ θεραπευταί. Οἱ χρόνοι διεδέχοντο ἀλλήλους μέχρι τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ Δ′ μ. Χ. αἰῶνος, ἐποχὴν ἐπώνυμον τοῦ ἰατροῦ Ὀρειβασίου, τοῦ ὁποίου τὸ μέγα συγγραφικὸν ἔργον θεωρεῖται μοναδικὸν καὶ μνημειῶδες· ἐν αὐτῷ ἀπαντῶνται ἰδέαι πολλῶν μεγάλων ἰατρῶν τῆς ἀρχαιότητος ,αἵτινες μετ' ἀκριβείας περιγράφονται· δὲν ἐκπροσωπεῖ, τοῦτο, μόνον τὴν ἰατρικὴν τοῦ Δ′ μ. Χ. αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ μεταδίδει ἀποσπάσματα τοῦ Γαληνοῦ καὶ ἄλλων διασήμων συγγραφέων, ἅτινα θὰ ἐχάνοντο, καὶ ἡ ἐκλογὴ αὐτῶν, μετὰ φροντίδος γενομένη, συνετέλεσεν εἰς τὴν διατήρησιν τῶν καλλιτέρων σελίδων τῆς ἰατρικῆς γραμματείας· ἀκόμη, χάρις εἰς αὐτό, διεδόθησαν καὶ ἐγένοντο προσφιλῆ τὰ Γαληνικὰ ἔργα. Ὁ χαλκέντερος καὶ ἀκάματος οὗτος τῆς τέχνης τοῦ Ἀσκληπιοῦ θεράπων ἔγραψεν ἑβδομήκοντα βιβλία, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἰατρικαὶ Συναγωγαί», κατὰ παραγγελίαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ, καί, βραδύτερον, περίληψιν αὐτῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Σύνοψις Ἰατρική», ἀφιερωμένη εἰς τὸν υἱόν του ἰατρὸν Εὐστάθιον, ὡς καὶ «Περὶ Εὐποριστων», χάριν τοῦ ἱστοριογράφου καὶ σοφιστοῦ Εὐναπίου (47). Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὀρειβασίου ἐμφανίζεται τὸ φωτεινὸν μετέωρον τοῦ φιλοσόφου Ἰουλιανοῦ, καίσαρος, εἰς ἡλικίαν εἴκοσι τεσσάρων ἐτῶν, ἀπὸ 355 μ. Χ. καὶ αὐτοκράτορος ἀπὸ 361 μέχρι 363 μ. Χ., οὗτινος ἡ προσωπικότης ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον σοφῶν καὶ λογοτεχνῶν καὶ ἐξακολουθεῖ γοητεύουσα μέχρι σήμερον (48). Οὗτος μεγάλως ἐτίμα τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην καὶ ἐθέσπισε νόμους προστατεύοντας τοὺς ἐντεταλμένους νὰ διδάσκωσι ταύτην ἀρχιάτρους (49) καὶ τοὺς ἐπαγγελματίας ἰατρούς, περὶ ὧν, τῶν τελευταίων «Ἰουλιανοῦ νόμος περὶ τῶν ἰατρῶν. Τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην σωτηριώδη τοῖς ἀνθρώποις τυγχάνειν τὸ ἐναργὲς τῆς χρείας μαρτυρεῖ, διὸ καὶ ταύτην ἐξ οὐρανοῦ πεφοιτηκέναι δικαίως φιλοσόφων παῖδες κηρύττουσι· τὸ γὰρ ἀσθενὲς τῆς ἡμετέρας φύσεως καὶ τὰ τῶν ἐπισυμβαινόντων ἀρρωστημάτων ἐπανορθοῦται διὰ ταύτης. Ὅθεν κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λογισμόν, συνῳδὰ τοῖς ἄνωθεν βασιλεῦσι θεσπίζοντες

---

47) Δάμπασης Ι. Ν.: Ὁ Ὀρειβάσιος καὶ ἡ Ἐποχή του. «Ἰατρικὰ Χρονικά», 6:2, 1966.

48) Vasiliev, A : Histoire de l' Empire Byzantin, vol. I, p. 86 Ed. Picard, Paris, 1932

49) Imp. Iulianus A. ad Archiatros Radio aequitatis exposcit ut veterum privilegia principum circa vos censeamus esse firmanda. Proinde nostrae mansuetudinis sanctione subnixi, securi a molestiis munerum omnium publicorum reliquum tempus eatatis iugiter agitabilis. (Ἰουλιανοῦ: Ἐπιστολαί, τομ. Α2, σ. 76, Bidet. Ed. Les Belles Lettres, Paris, 1960.

ἡμετέρα φιλανθρωπίᾳ κελεύομεν τῶν βουλευτικῶν λειτουργημάτων ἀνενοχλήτους ὑμᾶς τοὺς λοιποὺς χρόνους διάγειν» (50).

Ὁ Ἰουλιανὸς μετὰ τοῦ Ὀρειβασίου ὑπῆρξαν οἱ ὕστατοι Δελφικοὶ μύσται, τοῦ δευτέρου φερομένου ὡς ἀκούσαντος τοῦ τελευταίου Δελφικοῦ χρησμοῦ, ὅτε ἐστάλη ὡς πρέσβυς ὑπὸ τοῦ πρώτου εἰς τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος. Καὶ τὸ ἱερὸν κατάκειται εἰς ἐρείπια, ἡ λαλοῦσα πηγὴ ἐστείρευσεν, ἡ μάντις δάφνη ἐξηράνθη, τὰ ὑλικὰ σύμβολα ὑπέκυψαν εἰς τὴν φθορὰν τοῦ χρόνου. Ἡ Ἑλληνική, ὅμως, ψυχὴ ζῇ καὶ κρατεῖ τὴν δᾷδα τοῦ Ἀπολλωνίου Φωτὸς ἀνημμένην καὶ καταυγάζουσαν τὸ Πνευματικὸν Τέμενος τῆς Δελφικῆς Ἰδέας.

---

50) Ἰουλιανός: Ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 77. Ἐπίσης καὶ παρὰ Ideler, I.: Physici et Medici Graeci Minores, vol. II, p. 464. Ed. Hakkert, Amsterdam, 1963.

ΠΡΟΣΕΧΗΣ ΕΚΔΡΟΜΗ ΣΤΟ ΑΝΤΥΑΡ

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ὁμοσπονδίας τῶν ἐν Εὐρώπη ἐθνικῶν τμημάτων τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας, Τζὼν Κόατς, ἀγγέλλει ὅτι διαπραγματεύεται ναύλωσι ἀεροπλάνου γιὰ μιὰ ἐκδρομὴ στὸ Ἄντυαρ, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς προσεχοῦς διεθνοῦς συνόδου τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας. Περίπου 80 μέλη τῆς Ἑταιρίας ἀπὸ διάφορες χῶρες τῆς Εὐρώπης θὰ μπορέσουν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν παγκόσμια ἕδρα μὲ σχετικὰ οἰκονομικοὺς ὅρους. Ἡ ἐκδρομὴ θ' ἀρχίση λίγες ἡμέρες πρὸ τῶν Χριστουγέννων καὶ θὰ τερματισθῆ στὰς 10 Ἰανουαρίου. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν διαμονὴ στὸ Ἄντυαρ (ποὺ δὲν περιλαμβάνεται στὸ κόστος) ὑπολογίζεται ὅτι τὸ ταξίδι θὰ στοιχίση περὶ τὶς 175 στερλίνες

Τὸ ἀεροπλάνο θὰ περάση καὶ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ὥστε θὰ μπορέση νὰ παραλάβη ἐκδρομεῖς, ἂν ὑπάρξουν.

ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΠΡΟΕΔΡΟΣ Ο Ν. ΣΡΙ ΡΑΜ

Τὸ πρωὶ τῆς 17ης Φεβρουαρίου ἐγκατεστάθη στὰ καθήκοντά του, ἐπανεκλεγεὶς ὡς παγκόσμιος πρόεδρος τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας, ὁ Νιλακάντα Σρὶ Ράμ.

Ἐκ τῶν 26.487 δικαιούχων ἐκλογέων — μελῶν τῆς Ἑταιρίας ἐψήφισαν 16.145. Ἐξ αὐτῶν 15.627 ἐψήφισαν ὑπὲρ τοῦ προέδρου, 241 ἐναντίον, ὑπῆρξαν δὲ καὶ 277 ἄκυρα ψηφοδέλτια. Κατὰ τὴν ἐκλογὴ αὐτὴ δὲν εἶχεν ἐκτεθῆ ἄλλος ὑποψήφιος ἀπὸ τὸν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν θαυμασίως διευθύνοντα τὴν Θεοσοφικὴν Ἑταιρίαν ἔξοχον Ἰνδὸν διδάσκαλον φιλόσοφον. Τὰ ἐν Ἑλλάδι μέλη τῆς Ἑταιρίας ἐψήφισαν ἅπαντα ὑπὲρ τοῦ Ν. Σρὶ Ράμ.

Ἀποδεχόμενος τὴν ἐκλογή του, εἶπε:

«Πρὸς ὅλους ὅσοι ἐξέφρασαν πρὸς ἐμὲ τὴν φιλοφροσύνη καὶ ἐμπιστοσύνη τους, ἐπιθυμῶ νὰ ἀπευθύνω εἰλικρινεῖς εὐχαριστίας

καὶ τὰς ἀρίστας εὐχάς. Θεωρῶ ὅτι ἡ πρὸς ἐμὲ ἐμπιστοσύνη σημαίνει μόνον ἐμπιστοσύνη πρὸς ὡρισμένην ἄποψιν, πολιτικὴν καὶ κατανόησιν τῶν θεοσοφικῶν ζητημάτων. Ὡς πρὸς τὴν νομιμοφροσύνην, ἡ ὁποία ἀναφέρεται σὲ πολλὰ μηνύματα, θεωρῶ ὅτι εἶναι πάντοτε ἀμοιβαία. Σημαίνει γενικώτερα ἀμοιβαία ἐξάρτησι καὶ βοήθεια γιὰ τὴν ἐπιτέλεσι ἑνὸς μεγάλου σκοποῦ. Θὰ προσπαθήσω νὰ διατηρήσω αὐτὴ τὴν ἐμπιστοσύνη, ποὺ ἐξέφρασε ἡ ψηφοφορία. Ταυτοχρόνως, ὀφείλω νὰ ἐκφράσω τὸν σεβασμό μου πρὸς τὸ δικαίωμα κάθε μέλους, ἀλλὰ καὶ τὸ καθῆκον του συνάμα, νὰ ψηφίζη κατὰ ἀτομικὴν κρίσιν. Εἴτε ψηφίζη «ὑπέρ» ἢ «κατά», ἐνεργεῖ πάντοτε ἀπὸ τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν εὐημερία τῆς Ἑταιρίας. Ἡ διαφορὰ ἀπόψεων δὲν ἐπηρεάζει τὴν ἰδιότητά μας ὡς μελῶν μιᾶς οἰκογενείας , διότι ἡ ἀδελφότης, ἡ ἀφοσίωσις καὶ ἡ φιλικότης πηγάζουν ἀπὸ πηγὴ βαθύτερη, παρὰ οἱ διαφορὲς ἀπόψεων. Γι' αὐτό, ἀντιλαμβάνομαι καὶ ὑπογραμμίζω τὴν ἀνάγκη νὰ ὑπάρχη πάντοτε στὴν Ἑταιρία πλήρης ἐλευθερία γιὰ κάθε μέλος ν' ἀντιλαμβάνεται ὅλα τὰ ζητήματα γιὰ λογαριασμό του, νὰ κρίνη γιὰ λογαριασμό του, καὶ μέσ' ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐλευθερία γιὰ τὸν ἑαυτό του ν' ἀναγνωρίζη τὴν ἴδια ἐλευθερία καὶ γιὰ καθέναν ἄλλον.

Σ' ἕναν ἀριθμὸ τηλεγραφημάτων καὶ ἐπιστολῶν τὰ συγχαρητήρια μιλοῦν γιὰ «ἐκλογικὴ ἐπιτυχία». Ἐπιτυχία σημαίνει ἀνάληψι μιᾶς προσπαθείας, ποὺ μποροῦσε νὰ καταλήξη καὶ σὲ ἀποτυχία. Ἀλλὰ ἐγὼ δὲν ἀνέλαβα καμμία προσπάθεια συγκεντρώσεως ψήφων γιὰ τὴν θέσι τοῦ προέδρου. Ὅσα συμβαίνουν στὴν πολιτικὴ δὲν ἰσχύουν στὴ Θεοσοφικὴ Ἑταιρία. Ἡ παρουσίασίς μου στὴν ψῆφο τῶν μελῶν ἦταν ὁ μόνος τρόπος νὰ προσφέρω τὸν ἑαυτό μου, ἐπειδὴ αὐτὸ ἀποτελοῦσε τὴν ἐπιθυμία τῶν περισσοτέρων τμημάτων καὶ μελῶν. Δὲν σημαίνει ὅτι ζητοῦσα νὰ ἐκλεγῶ. Δὲν ἐζήτησα ποτὲ ἀπὸ κανέναν, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα ,νὰ μὲ ψηφίση. Ὥστε, δὲν τίθεται ζήτημα ἐκλογικῆς ἐπιτυχίας «μου».

Τέλος, ὁ Πρόεδρος Ν. Σρὶ Ράμ εἶπε:

«Ἕνας ἀπὸ τοὺς Μαχάτμας, στὰ πρῶτα χρόνια τῆς Ἑταιρίας, εἶπε: Ἔλθετε ἀπὸ τὸν κόσμο σας στὸν δικόν μας. Δὲν ἐσήμαινε νὰ φύγη κανεὶς ἀπὸ ἕνα μέρος γιὰ νὰ μεταβῆ σὲ ἄλλο, π. χ. στὰ Ἱμαλάια ἢ τὸ Θιβέτ. Ἐσήμαινε ν' ἀποκτήση μιὰ διαφορετικὴ ἐκτίμησι γιὰ ὅλα τὰ πράγματα τῆς ζωῆς, ἕνα διαφορετικὸ πνεῦμα γιὰ τὴν σκέψι καὶ δρᾶσι σὲ κάθε ζήτημα. Χωρὶς αὐτὸ τὸ πνεῦμα, ἡ Ἑταιρία μποροῦσε νὰ ἔχη ἕνα ἑκατομμύριο μέλη, νὰ ἔχη γραφεῖα μεγαλοπρεπῆ καὶ νὰ ἐντυπωσιάζη τὸν κόσμο. Ἀλλὰ πρὸς τί; Αὐτὸ δὲν θὰ προωθοῦσε τοὺς σκοπούς, γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ Ἑταιρία ἱδρύθη. Θὰ διασκεδάζαμε τοὺς ἑαυτούς μας μ' ἕνα φάντασμα, μ' ἕνα ἀπατηλὸ μέγαρο στὴν ἔρημο. Ὅσο γιὰ τὴν δύναμι τῆς Ἑταιρίας καὶ τὴν ἀξία της, θὰ ἤθελα νὰ τονίσω πὼς βασίζεται σὲ κάθε μέλος καὶ ὄχι

στοὺς ἀξιωματούχους, ὅποιοι καὶ νὰ εἶναι. Ἡ Ἑταιρία, μέσῳ ἑκάστου τῶν μελῶν της, πρέπει νὰ γίνη ἕνα κανάλι, ποὺ πρέπει νὰ μεταφέρη τὸ φῶς καὶ τὴν εἰρήνη στοὺς ἀνθρώπους, περνῶντας μέσ᾽ ἀπὸ τὸ σκοτάδι τῆς βασικῆς ἀληθείας».

Ἡ 91η Διεθνὴς Σύνοδος Θ. Ε.

Ἡ 91η διεθνὴς σύνοδος τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας συνῆλθε, κατ᾽ ἐξαίρεσιν αὐτὴ τὴ φορά, ὄχι στὴν ἕδρα τῆς Ἑταιρίας, τὸ Ἄντυαρ, ἀλλὰ στὸ Βαρανάσι (Μπενάρες), ὅπου ἡ ἕδρα τοῦ ἐθνικοῦ Ἰνδικοῦ τμήματος, γιὰ νὰ διευκολυνθοῦν στὴν παρακολούθησί της οἱ θεόσοφοι τῆς βορείου Ἰνδίας.

Παρέστησαν αὐτοπροσώπως ἀντιπρόσωποι ἀπὸ τὴν Ἀμερική, Ἀγγλία, Νέα Ζηλανδία,, Ὁλλανδία, Γερμανία, Φινλανδία, Καναδᾶ, Αὐστραλία, Ἀφρικὴ καὶ ἄλλες χῶρες. Περίπου 400 μέλη, ἀντιπρόσωποι ἐθνικῶν τμημάτων τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας ,συνεκρότησαν τὴν 91η διεθνῆ σύνοδο.

Κατὰ τὸ ἔθιμον, ἡ σύνοδος ἄρχισε μὲ προσευχὰς πιστῶν τῶν Μεγάλων Πίστεων: Ἰνδουισμοῦ, Ζωροαστρισμοῦ, Ζαϊνισμοῦ, Ἑβραϊσμοῦ, Βουδδισμοῦ, Μωαμεθανισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ. Ἐπίσης, ὅλοι μαζί, ἔκαμαν τὴν παγκόσμια προσευχὴ τῆς Ἄννι Μπέζαντ.

Κατὰ τὴν διάρκεια τῆς συνόδου ἔγιναν δυο πνευματικὰ συμπόσια. Τὸ πρῶτο εἶχε ὡς θέμα: Ποιὸ εἶναι τὸ παρὸν σύνθημα τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας. Ἡ μὶς Κάθρην Μπῆτσυ εἶπε ὅτι τὸ σύνθημα εἶναι πνευματικότης εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὑλοφροσύνην, ἀνιδιοτέλεια εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἐγωισμόν. Ἡ μὶς Τζόαν Μόρρις καθώρισε τὸ σύνθημα ὡς «Στήριγμα εἰς τὸν ἔσωθεν Θεόν». Ὁ ἄνθρωπος, εἶπε, δὲν μπορεῖ νὰ ὁδηγηθῆ πρὸς τὸν ἐντὸς αὐτοῦ Θεόν, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ στραφῆ πρὸς αὐτόν.

Τὸ δεύτερον συμπόσιον εἶχε θέμα τὸ ἐφικτὸν τῆς Εἰρήνης στὸ ἐγγὺς μέλλον. Ὁ Ραμανάθαν εἶπε ὅτι ἡ ἑτέρα ἐπιλογή, πλὴν τῆς εἰρήνης, εἶναι ἡ ἐκμηδένισις, λόγῳ τῆς ταχείας ἀναπτύξεως τῶν πυρηνικῶν ὅπλων. Διετύπωσε τὴν γνώμη ὅτι οἱ ἡγούμενοι τῆς ἀνθρωπότητος προσπαθοῦν νὰ μᾶς ἐντυπώσουν τὴν ἰδέα ὅτι ἐὰν δὲν μπορέσωμε νὰ ζήσωμε ἀδελφωμένοι, δὲν θὰ ζήσωμε διόλου. Ἀνεφέρθη στὸ προοίμιον τοῦ Συντάγματος τῆς ΟΥΝΕΣΚΟ: «Δοθέντος ὅτι ὁ πόλεμος ἀρχίζει στὸ νοῦ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἡ ἄμυνα τῆς εἰρήνης πρέπει ν᾽ ἀρχίση οἰκοδομουμένη στὸ νοῦ τῶν ἀνθρώπων». Συνέστησε νὰ ἐπεκτείνη ἡ Θεοσοφικὴ Ἑταιρία τὴν δρᾶσι της γιὰ νὰ ὁδηγήση τοὺς ἀνθρώπους νὰ μεταβληθοῦν εἰς πολίτας τοῦ κόσμου. Ὁ δόκτωρ Ἄγκαρβαλ διερωτήθηκε ἂν θέλουν εἰρήνη, ἀληθινά, οἱ ἄνθρωποι. Ἂν τὴν θέλουν ,εἶπε, θὰ τὴν ἔχουν. Ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ ξερριζώσουν τὶς αἰτίες τοῦ πολέμου, ποὺ εἶναι ἡ ὀργή, τὸ μῖσος,

ὁ φθόνος κλπ. Ὁ Ρὰμ Σάντρα Σούκλα εἶπεν ὅτι αἰτία τῶν πολέμων εἶναι ἡ ἰδέα τῆς κυριαρχίας. Τὰ ἔθνη θὰ ἔπρεπε νὰ θυσιάσουν ἕνα μέρος τῆς κυριαρχίας των χάριν τῆς παγκοσμίου εἰρήνης.

Ὁ παγκόσμιος πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας Ν. Σρὶ Ράμ, στὸν χαιρετισμό του πρὸς τὰ μέλη τῆς συνόδου, ἀνεφέρθη στὰ γεγονότα τοῦ 1966 καὶ κυρίως στὸ παγκόσμιο συνέδριο τοῦ Σάλτσμπουργκ. Μιλῶντας γενικώτερα, μεταξὺ τῶν ἄλλων, εἶπε:

«Κάθε σημαντικὸ κίνημα στὸν κόσμο εἶχε καὶ θὰ ἔχη διακυμάνσεις. Ἡ Θεοσοφικὴ Ἑταιρία δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαιρεθῆ. Ἐὰν αἱ ἰδέαι ποὺ ἐνσαρκώνει ἐκφράζουν τὴν οὐσιώδη ἀλήθεια ἐν σχέσει πρὸς τὴν Φύσι, τὴν ζωὴ καὶ τὸν ἄνθρωπο ,θὰ ἔχουν τὸ ἴδιο κῦρος, τὴν ἴδια ἀξία καὶ τὴν ἴδια ἐμπνευστικὴ δύναμι, σήμερα καὶ αὔριο, ὅπως καὶ στὰ πρῶτα ἐνθουσιώδη χρόνια. Ἀλλά, ἐὰν ἡ Θεοσοφία εἶναι αὐτὸ ποὺ ἡ λέξις ἐκφράζει, ἐὰν εἶναι ἡ Θεία Σοφία, ἡ ἐκ φύσεως ἄχρονη, τότε θὰ πρέπει νὰ ἐξελιχθῆ εἰς ἔκτασιν καὶ βάθος, ὥστε νὰ μορφοποιήση καὶ ἐνδυναμώση την ἀτομικὴ ζωὴ μας. Γιὰ νὰ γίνη αὐτό, χρειάζεται νὰ μὴ ἐκλαμβάνεται ὡς ἕνα σύνολον ἰδεῶν, ἀπομονωμένων ἀπὸ την ζωην ἐκ ἴστου, ἀποδεκτῶν ῥηματικῶς ἢ πνευματικῶς καὶ κατ᾿ αὐτὸν τὸν τρόπο μεταδιδομένων. Πᾶσα ἀντίληψις ἡ ὁποία δὲν μετατρέπεται σὲ δυναμισμὸ ζωῆς, ἀλλὰ διατηρεῖται σὲ κάποιο ῥάφι, ἠλικιώνεται καὶ χάνει βαθμηδὸν τὴν ἕλξι της. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ Θεοσοφία ὀφείλει νὰ μεταφρασθῆ σὲ ζωὴ καὶ τότε θὰ ἀνανεώνεται καὶ ἡ Ἑταιρία καὶ ἐμεῖς. Ἡ ζωὴ εἶναι μία διαδικασία ἐμπειρίας τόσο γιὰ τὸ σύνολον ὅσο καὶ γιὰ καθε ἄτομον. Ὅταν μία ἀλήθεια εἰσέρχεται σ᾿ αὐτὴ τὴν διαδικασία ,τότε παύει ν᾿ ἀποτελῆ ἕναν ἀριθμὸ ἰδεῶν καὶ γίνεται ἡ οὐσιαστικὴ ἔκφρασις τῆς ζωῆς.

Ἡ Θεοσοφία πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῆ ὡς ὁδὸς ζωῆς. Ὅταν θὰ εἶναι ἕνα διαρκὲς ρεῦμα ἐπιρροῆς στὴ ζωὴ μας, τότε θὰ μᾶς πλημμυρήση ἡ μελῳδία του. Τότε τὸ νόημα καὶ ἡ ὀμορφιὰ τῆς Σοφίας γίνεται γιὰ τὸν καθένα μας θέμα προσωπικῆς ἐμπειρίας, ὅπως καὶ κάθε ἄλλη προσωπικὴ ἐμπειρία, ποὺ δὲν ἐκφράζεται μὲ λέξεις ,ἂς ποῦμε ὅπως τὸ ἀντίκρυσμα μιᾶς ὀρεσειρᾶς ἢ τοῦ οὐρανίου ἀστροφώτιστου θόλου».

Τελειώνοντας, εἶπε:

«Τὸ μέλλον, δεδομένου ὅτι ἐμεῖς μποροῦμε νὰ τὸ σχεδιάσωμεν, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ τί καὶ πῶς σκεπτόμεθα καὶ ἐνεργοῦμε ἤδη».

★

Ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ σοφία εἶναι ὑπέρτατα πράγματα. Ἀλλ᾿ ὂν προκαλοῦν ὑπεροψία καὶ αἴσθημα χωρισμοῦ ἀπὸ τὸ ὑπόλοιποντῆς ἀνθρωπότητος, τότε δὲν εἶναι παρὰ ὄψεις τοῦ Ἐγώ, ποὺ ἐμφανίζονται ὑπὸ πλέον ἐπιτήδεια μορφή.

ΜΠΛΑΒΑΤΣΚΥ

Ἐπίδειξις πυροβασίας στὴ Χαβάη

Εἶχα τὴν τύχη νὰ παρευρεθῶ κατὰ τὸ 1954, σὲ μιὰ ἐπίδειξι πυροβασίας ἑνὸς ὁμίλου ἰθαγενῶν τῆς Ταιτῆς, στὸ ὑπαίθριο θέατρο τοῦ πανεπιστημίου τῆς Χαβάης.

Ὅταν φθάσαμε καὶ κατελάβαμε τὶς θέσεις μας, εἴδαμε στὸ κέντρον τοῦ στίβου ἕναν μεγάλο λάκκο, περίπου τέσσαρα μέτρα μήκους, ἑνάμισυ πλάτους καὶ ὀγδόντα ἑκατοστὰ ἕως ἕνα μέτρο βάθους. Ἐγέμισαν τὸν λάκκο μὲ ξῦλα καὶ πάνω τους ἐτοποθέτησαν πέτρες μεγάλες σὰν μπάλλες ποδοσφαίρου. Ἔβαλαν φωτιὰ στὰ ξῦλα καὶ ἄρχισαν χορευτικὲς ἐπιδείξεις, ὥς νὰ ἔλθη ἡ ὥρα τῆς πυροβασίας. Ὅλο τὸ ἀπόγευμα ἡ φωτιὰ ἔκαιγε.

Ἦταν πέντε ἡ ὥρα ὅταν ἕνας ὅμιλος νέων τῆς Ταϊτῆς ἐπλησίασαν τὸν λάκκο καὶ ἄρχισαν νὰ σύρουν ἔξω τὰ ξῦλα ,ποὺ ἀκόμη ἦσαν, τὰ περισσότερα, λαμπαδιαστά. Μέσα στὸν λάκκο ἔμειναν οἱ πυρακτωμένες πέτρες καὶ ἡ θράκα. Τότε ὁ ἀρχηγὸς τῶν πυροβατῶν, ξυπόλητος, ἔλαβε θέσιν στὴν ἄκρη τοῦ λάκκου, πίσω του δὲ παρετάχθησαν 15 ἄλλοι νέοι καὶ κοπέλλες, ὅλοι ξυπόλητοι ἐπίσης.

Ἔγινε ἀναγγελία πὼς θὰ ἄρχιζε ἡ τελετὴ καὶ ἐκαλοῦντο ὅσοι ἦσαν δύσπιστοι νὰ παραταχθοῦν στὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ λάκκου, ὥστε ὁ ἀρχηγὸς, ὅταν θὰ ἔκανε τὴν διαδρομή, νὰ τοὺς πάρη μαζί του κατὰ τὴν ἐπιστροφή. Ἐξήγησαν ὅτι ἡ προστασία τοῦ ἀρχηγοῦ ἐξετείνετο σ' ὅλους ὅσοι θὰ τὸν ἀκολουθοῦσαν, φθάνει νὰ συνεμορφώνοντο στὶς ὁδηγίες: νὰ βαδίζουν στὴ σειρά του ὁ καθένας καὶ μὲ ἀργὸ ρυθμό, στὸν ρυθμὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ὁμάδος, νὰ μὴ κυττάζουν πίσω, νὰ μὴ δοκιμάσουν νὰ φύγουν ἀπὸ τὰ πλάγια, ἀλλὰ νὰ ἀκολουθήσουν ἕως τὸ τέλος.

Ὁ ἀρχηγος ἐπροχώρησε στὸ χεῖλος τοῦ λάκκου, ἔκαμε κλίσι τῆς κεφαλῆς γιὰ λίγα λεπτά, ἔπειτα χτύπησε τὶς πλησιέστερες πέτρες τρεῖς φορὲς μὲ μιὰ δέσμη φύλλων «τὶ», ποὺ κρατοῦσε. Ἀμέσως ἔπειτα ξεκίνησε, βαδίζοντας ἀργὰ καὶ ἥσυχα, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ὁμάδος του. Κανένας δὲν ἔδειξε βιασύνη ἢ πόνο, οὔτε—ἐξωτερικὰ τουλάχιστον—νευρικότητα ἢ φόβο. Αὐτὸ φαίνεται νὰ εἶναι σημαντικό, ἀπὸ ὅσα ἐπηκολούθησαν.

Ὁ ἀρχηγός, ἀφοῦ διέσχισε τὸν λάκκο ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁμάδος, ποὺ εἶχαν σχηματίσει θεαταί, καὶ ἄρχισε τὴν ἀντίστροφη πορεία. Ἤμουν τελευταῖος στὴν ὁμάδα καὶ ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι εἶχα κάποια νευρικότητα ὅταν ἦλθε ἡ σειρά μου νὰ πατήσω πάνω σ' ἐκεῖνες τὶς μαυρισμένες πέτρες.

Συμμορφώθηκα πρὸς τὶς ὁδηγίες καὶ θέτοντας τὸ γυμνὸ πόδι στὴν πρώτη πέτρα ἄρχισα νὰ βαδίζω ἀργά.

Δὲν θυμᾶμαι νὰ αἰσθάνθηκα ἐξαιρετικὴ θερμότητα στὶς πατοῦσες μου. Ἔμοιαζε σὰν νὰ περπατοῦσα ξυπόλητος τὸ καλοκαῖρι πάνω σε μπετόν. Δυστυχῶς, ἔχοντας διασχίσει τὸ πλεῖστον τῆς ἀποστάσεως, θέλησα νὰ τερματίσω ταχύτερα την ἔντασί μου πηδῶντας ἀπὸ τὴν πέτρα ὅπου πατοῦσα στὸ χεῖλος τοῦ λάκκου. Ἦταν λάθος μου, γιατὶ την ἴδια ἐκείνη στιγμὴ ἡ πέτρα ἔγινε καυτὴ καὶ μολονότι βρέθηκα ἔξω ἀπὸ τὸν λάκκο σε χρόνο μικρότερον τοῦ ἑνὸς δευτερολέπτου προεκλήθη στὴν πατοῦσα τοῦ ἀριστεροῦ ποδιοῦ μου μιὰ φλύκταινα καλῶν διαστάσεων. Ἐκεῖνος που προηγεῖτο ἐμοῦ ὡμολόγησε ὅτι ἐπίσης ἐσκέφθηκε νὰ ἐπιταχύνη τὸ βάδισμά του πρὸς τὸ τέλος καὶ αἰσθάνθηκε κάψιμο, χωρὶς ὅμως φλύκταινα. Ὅλοι οἱ ἄλλοι δεν εἶχαν νιώσει διόλου κάψιμο.

Ἐνδιαφέρθηκα νὰ παρακολουθήσω ὅμοια ἐπίδειξι καὶ την ἑπομένη ἑβδομάδα, μάλιστα πῆρα καὶ ἕξη φίλους μαζί μου, οἱ ὁποῖοι δυσπιστοῦσαν ἐντελῶς. Ὁ Τζαίημς Ἔγκλ, ραδιομηχανικός, ἤθελε νὰ κάμη τὴν διαδρομή, γιὰ ν' ἀποδείξη ὅτι οἱ πέτρες δὲν ἔκαιγαν καὶ ὅτι ἡ διάβασις τοῦ λάκκου γινόταν γρήγορα, ὥστε νὰ μην εἶναι αἰσθητὴ ἡ κάποια θερμότητα.

Ἔγιναν πάλι οἱ ἴδιες προετοιμασίες, με τὴν διαφορὰ ὅτι ὁ κήρυκας ἀνήγγειλε ὅτι αὐτὴ τη φορὰ οἱ πέτρες εἶχαν φλογιστῆ ἐπὶ ἕξη καὶ πλέον ὧρες, συνεπῶς ἐζήτησε ἀπὸ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ πειραματισθοῦν, νὰ μὴν τὸ ἐπιχειρήσουν ἂν αἰσθανόνταν φόβο ἢ σκεπτικισμό, καὶ ἂν δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ὑποστοῦν τὴν δοκιμασία μὲ τὸ συναίσθημα ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἐπισήμου θρησκευτικῆς τελετῆς, γιατὶ ὑπῆρχε σοβαρὸς κίνδυνος νὰ ὑποστοῦν ἐγκαύματα.

Τέσσαρες ἀπὸ τὸν ὅμιλό μας ἀπεφάσισαν νὰ μετάσχουν. Ἐγὼ περιορίσθηκα να φωτογραφίζω. Μὲ τὸ χέρι μου δοκίμαζα τὴν θερμότητα τῶν λίθων, ἐπίσης τοὺς ἐράντιζα μὲ νερὸ καὶ ἄχνιζαν.

Καὶ οἱ τέσσαρες παρέβησαν σκόπιμα τὶς ὁδηγίες, τρέχοντας στὴν διαδρομή. Ὅλοι διεπίστωσαν πὼς οἱ πέτρες ἔκαιγαν. Τὰ πόδια τους ἔβγαλαν φουσκάλες, μάλιστα ὁ Τζαίημς Ἔγκλ ἔπαθε ἐγκαύματα δευτέρου βαθμοῦ καὶ εἰσήχθη σὲ νοσοκομεῖο.

«Ἐπερίμενα τὴν σειρά μου — μοῦ ἀφηγήθηκε— καὶ φαίνεται πως ἔδειχνα νευρικός. Μιὰ κοπέλλα πρὶν ἀπὸ ἐμένα, ἐγύρισε καὶ μοῦ συνέστησε νὰ μη λάβω μέρος, ὑν ἐξακολουθοῦσε ὁ ἐκνευρισμός μου. Τὴν διεβεβαίωσα πως θὰ τα καταφέρω. Ὅταν ἦλθε ἡ σειρά της, μπῆκε στὸν λάκκο καὶ πατοῦσε στὶς πέτρες μὲ ἠρεμία, ποὺ μοῦ ἔδωσε θάρρος. Την ἀκολούθησα καὶ ἄρχισα νὰ πατῶ ἀπὸ τὴν μιὰ πέτρα στὴν ἄλλη. Δεν θυμᾶμαι νὰ αἰσθανόμουν ζέστη καὶ προχωροῦσα κανονικά, ὅταν στὸ μέσον σχεδὸν τῆς διαδρομῆς εἶδα φλόγα κάτω ἀπὸ μιὰ πέτρα. Θέλοντας νὰ τὴν ἀποφύγω, ἐγλύστρησα. Αὐτοστιγμεὶ ἔκρινα ὅτι τὸ καλύτερο θὰ ἦταν νὰ βγῶ ἀ-

πὸ τὸν λάκκο τὸ ταχύτερον καὶ ἄρχισα νὰ πηδάω. Μὲ τὸ πρῶτο ἄγγιγμα, χάθηκε τὸ αἴσθημα τῆς ψυχρότητος ποὺ εἶχα ὡς ἐκείνη τὴν στιγμὴ κατὰ τὴν ἐπαφή μου μὲ τὶς πέτρες, τὶς ἔνιωθα νὰ καῖνε καὶ μὲ κυρίευσε ἀγωνία».

Ὅταν ὁ Τζαίημς Ἔνγκλ μπόρεσε νὰ βγῆ, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς φλύκταινες στὶς πατοῦσες του, φάνηκε ὅτι μερικὲς πέτσες τοῦ δέρματός του εἶχαν κολλήσει στὶς πέτρες. Τὸν μετέφεραν ἀμέσως στὸ Κουήν'ς Ὅσπιτολ.

D. C. Mc. Gowan
«Mystic Magazine»
Evanston U.S.A.

«Ἀνάμεσα στα ἀναρίθμητα ἀραπάκια ποὺ εἶδα στὴ Νότιο Ἀφρική, μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ἕνας Ἀϊνστάιν. Τὸ χρῶμα τῆς ἐπιδερμίδος εἶναι ἐντελῶς ἐπιφανειακὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν φυλῶν. Ὁ Θεὸς ἔκαμε ἀπὸ ἕνα αἷμα κάθε ἀνθρώπινο ἔθνος, γιὰ νὰ κατοικοῦν σ' ὅλο τὸ πρόσωπο τῆς γῆς» (Πράξ. ιζ' 26)

ΡΟΜΠΕΡΤ ΚΕΝΝΕΝΤΥ

Ἡ οὐσία τῆς εἰδωλολατρείας δὲν ἔγκειται στὸ νὰ λατρεύη κανεὶς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ εἴδωλον, ἀλλὰ σὲ μιὰ συγκεκριμένη ἀνθρώπινη συμπεριφορά: στὴν θεοποίησι καὶ τὴν πνευματικὴ ὑποδούλωσι σὲ πράγματα ἢ ἀπόψεις τμηματικὲς τοῦ κόσμου, ἀσχέτως ἂν πρόκειται γιὰ εἰκόνες ἀπὸ πέτρα καὶ ξύλο, γιὰ λόγια, μηχανὲς ἢ μορφές. Εἴδωλα μπορεῖ νὰ γίνουν ἐπίσης ἡ ἰσχύς, τὸ κράτος, ἡ ἐπιστήμη ἢ ἡ γνώμη ἑνὸς ἄλλου ἀνθρώπου.

ΕΡΙΧ ΦΡΟΜΜ

Μὴν ἀποκλείετε κανένα ἀπὸ τὴν καρδιά σας.

ΟΥΙΛΙΑΜ ΤΖΑΤΖ

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΖΗΤΕΙ ΡΕΥΜΑ ΑΓΑΠΗΣ

Οἱ πρῶτοι δέκα αἰῶνες τῆς Ἐκκλησίας ὑπῆρξαν αἰῶνες δόγματος, διοργανώσεως καὶ διαδόσεως αὐτῆς ἀνὰ τὸν κόσμον.

Οἱ ἐπακόλουθοι δέκα αἰῶνες τῶν διαιρέσεων καὶ τῶν ὀλεθρίων αὐτῶν συνεπειῶν.

Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἡμῶν αἱ Ἐκκλησίαι γενικῶς δὲν παρουσιάζουσιν εἰ μὴ ἀποκαρδιωτικὴν εἰκόνα.

Ἦλθε λοιπὸν ἡ ὥρα ὅπως ἡ ἀγάπη κηδεύσῃ τὰ νεκρὰ στοιχεῖα, θάψῃ τὰ αἰώνια μίση, ἐλευθερώσῃ τὴν σκλαβωμένην ἀλήθειαν καὶ τὰς φυλακισμένας πραγματικότητας.

Ὄντως ἡ ἐπιφανὴς ἡμέρα ἐπέστη, ὅπως ἡ Ἐκκλησία, κατ' ἐξοχὴν ἑρμηνευτὴς τῆς ἀγάπης, ἐπιδιώξῃ τόσον τὴν ἐπικράτησιν τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εὐημερίας τῶν ἀνθρώπων καὶ πρωτίστως τὴν ἀνάδειξιν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, εἰς ἄνθρωπον.

Ὁ κόσμος ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἰσχυρὸν ρεῦμα ἀγάπης, συμπαρασῦρον φραγμοὺς καὶ προκαταλήψεις καὶ ἀπιστίας.

Ἀλλὰ τὸ ρεῦμα τοῦτο τῆς ἀγάπης ἐπιπίπτει σήμερον καὶ ἐπὶ τῆς Πολιτείας.

Ἄρχοντες καὶ Κυβερνήσεις ἁπασῶν τῶν χωρῶν τῆς Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς, διαφόρων συστημάτων καὶ ἰδεολογιῶν, μετὰ τὴν βαθμιαίαν κατάπαυσιν τοῦ ψυχροῦ πολέμου, ἐπεξεργάζονται, ἐν γνώσει ἢ λεληθότως, δεδηλωμένως ἢ ἀφανῶς, τὴν δημιουργίαν ἑνὸς ὑγιοῦς μωσαϊκοῦ συνυπάρξεως καὶ κοινοπραξίας, βραδείας ἴσως, ἀλλὰ σταθερᾶς, πρὸς ἐπιτυχῆ ἀντιμετώπισιν τῶν ἄνευ προηγουμένου προβλημάτων, ἅτινα ἡ τεχνικὴ καὶ ἡ ἐπιστήμη ἐπέφεραν ἐνώπιον διλήμματος ἀδυσωπήτου.

Δεῦτε, πόμα πίωμεν καινόν».

ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ

Πασχάλιον μήνυμα

ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΓΑΠΗΣ

Ἡ προσέγγιση, κοινὸς πόθος τῶν Χριστιανῶν. Οἱ θεολόγοι ἂς λένε τὰ δικά τους. Οἱ μᾶζες ποὺ εἶναι ἐμποτισμένες ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς θρησκείας, ξένες πρὸς κάθε μισαλλοδοξία, περιμένουν ἀπὸ τὴν ἀγάπη νὰ κηδεύσῃ τὰ νεκρὰ στοιχεῖα καὶ νὰ θάψῃ τὰ αἰώνια μίση. Ὁ κόσμος ἔχει ἀνάγκη —σκέψεις τοῦ Πατριάρχη μεταφέρω— ἀπὸ ἰσχυρὸ ρεῦμα ἀγάπης ποὺ θὰ συμπαρασύρῃ φραγμούς, προκαταλήψεις καὶ ἀπιστίες.

Ἡ δὲ ἑνότητα ὄχι μόνο στὴν ἐκκλησιαστικὴ περιοχή. Ἐντείνοντας καὶ στὶς πολιτεῖες τὸ περισκόπιό του, ὁ Ἀθηναγόρας διαπιστώνει ὅτι χῶρες τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, μὲ διάφορα συστήματα καὶ ἰδεολογίες, ὕστερ' ἀπὸ τὴ βαθμιαία κατάπαυση τοῦ ψυχροῦ πολέμου, «ἐπεξεργάζονται ἐν γνώσει ἢ λεληθότως, δεδηλωμένως ἢ ἀφανῶς, τὴν δημιουργίαν ἑνὸς ὑγιοῦς μωσαϊκοῦ συνυπάρξεως καὶ κοινοπραξίας, βραδείας ἴσως, ἀλλὰ σταθερᾶς, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἄνευ προηγουμένου προβλημάτων».

Ἑνότητα Ἐκκλησιῶν, προσέγγιση χωρῶν. Αἰσιόδοξος ὁ Πατριάρχης ὁραματίζεται καλύτερες γιὰ ὅλους ἡμέρες. «Ἡ πνοὴ τῆς νέας παγκοσμίου καὶ αἰωνίας ἀνοίξεως ἁπλοῦται καταπληκτικῶς ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς Οἰκουμένης».

Μακάριες οἱ γενεὲς ποὺ θὰ δεχθοῦν τὴν θωπεία μιᾶς τέτοιας ἀνοίξεως.

Π. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

(«Βῆμα», 7 Μαΐου 1967)

ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΤΕΚΝΑ

Ἡ παρουσία τῶν παιδιῶν εἰς μίαν οἰκογένειαν ἐπιβάλλει μεγαλυτέρας ὑποχρεώσεις ἐπὶ τῶν γονέων. Θὰ πρέπει νὰ γνωρίζουν ὅτι ἡ συμπεριφορά των θὰ χρησιμεύῃ κάποτε ὡς παράδειγμα, κάποτε, ἀντιθέτως, θὰ δίδῃ εἰς τὰ παιδιὰ μίαν ζοφερὰν εἰκόνα τῆς ζωῆς, μίαν εἰκόνα ποὺ ποτὲ δὲν θὰ ξεχάσουν. Κάποτε παρουσιάζεται ἡ ἀνάγκη νὰ θυσιασθῆ κάποια ἐφήμερη εὐχαρίστησις πρὸς χάριν τῆς μελλοντικῆς εὐτυχίας τῆς οἰκογενείας.

Ἐξ ἄλλου, ἡ αὐστηρότης τῶν κρίσεων τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας μὲ τὸν καιρὸν θὰ μειοῦται. Τὸ παιδί, ποὺ ὑπέφερε, διότι ἡ ἀνεξαρτησία του εἶχε περιορισθῆ ἀπὸ τοὺς γονεῖς του καὶ ποὺ ἐξανίστατο κατὰ τῶν συμβουλῶν καὶ διαταγῶν των, θὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι χρεωστᾶ ὅλην τὴν δύναμίν του εἰς τὴν αὐστηρὰν διαπαιδαγώγησιν. Ἡ ἐχθρότης θὰ μεταβληθῆ εἰς εὐγνωμοσύνην. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς κύκλος τῆς οἰκογενείας.

ANDRE MAUROIS

(«Βῆμα», 30 Ἀπριλίου 1967)

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΑΠΛΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

«Παραδέχομαι ὅτι, ἀφοῦ εἶμαι ἄνθρωπος, θὰ κάνω λάθη, ἀλλὰ προσπαθῶ νὰ κάνω ὅσο μπορῶ λιγότερα καὶ νὰ μὴν κάνω τὰ ἴδια λάθη δυὸ φορές.

Δὲν ἐνθουσιάζομαι ὑπερβολικὰ μὲ τὴν ἐπιτυχία οὔτε γονατίζω μὲ τὴν ἀποτυχία. Καὶ τὰ δυὸ ὁπωσδήποτε θὰ περάσουν.

Σκέπτομαι τὰ αἰσθήματα τῶν ἄλλων, ὅπως θέλω καὶ γὼ νὰ σκέπτωνται οἱ ἄλλοι τὰ δικά μου αἰσθήματα.

Κάνω ὅ,τι καλύτερο μπορῶ τώρα, χωρὶς νὰ μὲ ἀπασχολῆ τί θὰ γίνῃ στὸ μέλλον, ἀφοῦ δὲν μπορῶ νὰ τὸ προβλέψω.

Βοηθῶ τοὺς ἄλλους, ὅταν μπορῶ, καὶ τοὺς ἀφήνω ἥσυχους ὅταν αὐτὸ εἶναι καλύτερο γι' αὐτούς.

Δὲν μὲ παρασύρει ἡ ρουτίνα τῆς δουλειᾶς, ἀλλὰ βρίσκω καιρὸ γιὰ νὰ πλουτίζω τὸ μυαλό μου καὶ τὴν ψυχή μου, μὲ τὸ νὰ ἔχω πίστη, νὰ διαβάζω καλὴ λογοτεχνία, νὰ κοιτάζω ὡραίους πίνακες, νὰ ἀκούω ἐμπνευσμένη μουσικὴ καὶ νὰ ἐπικοινωνῶ μὲ τὴ φύση.

Δὲν ἀναθέτω σὲ ἄλλους δουλειὰ ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν κάνω ἐγώ, δέχομαι ἐπικρίσεις ἂν τὶς ἀξίζω καὶ δὲν κλέβω ποτὲ ἕναν ἔπαινο ποὺ ἀνήκει σὲ ἄλλον.

Ξεχνῶ γρήγορα κάθε προσβολὴ ποὺ μοῦ ἔγινε ἀπὸ ἄλλους, καὶ ἐλπίζω πὼς οἱ ἄλλοι θὰ μοῦ συγχωροῦν ὁποιον ὀξὺ λόγο ξέφυγε ἀπὸ τὰ χείλη μου σὲ στιγμὴ θυμοῦ.

Μοιράζομαι τὸ θάρρος καὶ τὴν εὐτυχία μου μὲ ἄλλους, καὶ κρατῶ τοὺς φόβους, τὶς πίκρες μου καὶ τὶς ἀπογοητεύσεις μου γιὰ τὸν ἑαυτό μου.»

(Περιοδ. «Εὐημερία», Φεβρ. 1967).

ΕΙΡΗΝΗ ΥΜΙΝ...

★ Ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ εἰρηνεύσῃ μὲ τοὺς ἄλλους οὔτε καὶ μὲ τὸν ἑαυτό του, ἂν δὲν ἀνοίξῃ τὸ δρόμο πρὸς τὸν Θεό. Ὁ καθένας μας καλεῖται ν' ἀνοίξη μόνος του, τὸ δρόμο αὐτό....

★ Ἡ συγγνώμη εἶναι στοιχεῖο γιὰ νὰ ὑπάρξῃ ἀγάπη. Κι' ἡ ἀγάπη φέρνει τὴν εἰρήνη...

★ Εἰρήνη, εἶναι ἡ συμφιλίωσι τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ δημιουργό του καὶ τὸ περιβάλλον του.

★ Ποτὲ ὁ ἄνθρωπος δὲν μίσησε τόσο ἔντονα τὸν συνάνθρωπό του, ὅσο σήμερα. Καὶ ποτὲ ἄλλοτε δὲν αἰσθάνθηκε τόσο ἔντονα τὴν ἀναγκη τῆς εἰρήνης ὅσο σήμερα....

ΙΩ. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀκαδημαϊκὸς

(Ἀπὸ ὁμιλία στὴ Χ.Ε.Ν.)

ΧΡΟΝΙΚΑ

«Ὅλοι εἶναι ἀδελφοί»

Ἀνεξαρτήτως πάσης φύσεως διακρίσεων.

Διεκήρυξεν ὁ νέος ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ

Ἀπὸ τῆς Τετάρτης 17 Μαΐου ἐ. ἔ. ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του ὁ νέος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Ἱερώνυμος Κοτσώνης, πρώην Ἀρχιμανδρίτης καὶ καθηγητὴς Κανονικοῦ Δικαίου εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης.

Ἡ ἐκλογή του ἐγένετο παμψηφεὶ ἀπὸ ἀριστίνδην Ἱερὰν Σύνοδον, διορισθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως, μὲ κατὰ τὸ ἥμισυ συμμετοχὴν ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας νέων χωρῶν, τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅπερ θέλει ἰσχύσει καὶ εἰς τὸ μέλλον, ἐμπεδουμένης πλέον πλήρους ἑνότητος καὶ συνεργασίας τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας.

Ἀπομακρύνονται, οὕτως, ὁριστικῶς ἡ μισαλλοδοξία καὶ ὁ συντηρητικὸς φανατισμὸς ποὺ εἶχαν ἀπομονώσει τὴν μόνην ἐλευθέραν, εἰς Ὀρθόδοξον Κράτος, Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ εἶχαν καταστήσει αὐτὴν ἀνίκανον νὰ δώσῃ τὸ «παρών» εἰς τὴν κοσμογονίαν τῆς προόδου ἐντὸς τῆς Οἰκουμενικῆς ἐκκλησιαστικῆς κινήσεως.

Διὰ τῶν ἐνθρονιστηρίων δηλώσεών ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἱερώνυμος κατέστησε σαφές, ὅτι θὰ εἶναι εἰς τὴν παράλληλον γραμμὴν πλεύσεως μὲ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, Σύνοδος, Ἱεραρχία, Κλῆρος καὶ Λαὸς θὰ καταστοῦν οἱ πραγματικοὶ βοηθοὶ τοῦ ἱστορικοῦ πνευματικοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου Πατριάρχου Ἀθηναγόρα.

Ἐξ ἄλλου, ὁ νέος ἀρχιεπίσκοπος, εἰς τὸν ἐνθρονιστήριον λόγον του, ἐχάραξε τὸ πρόγραμμά του, ἐν συνόψει, ὡς ἀκολούθως:

Διὰ νὰ προχωρήσωμεν, πρέπει νὰ ἐπικρατήσῃ πνεῦμα ἀγάπης, ἀφοσιώσεως καὶ θυσίας. Ζῆλος πατερικός, ἁπλότης καὶ λιτότης ἀποστολική. Ἑνότης καὶ ὁμοφροσύνη. Ἂν ἀλλάξουν μόνον τὰ πρόσωπα, συνεχισθῇ δὲ νὰ κυριαρχῇ τὸ ἴδιον πνεῦμα, οὐδὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατορθωθῇ. Εἶναι δυνατὸν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ βλέπῃ νὰ κυριαρχῇ ἀντὶ τῆς ἀγάπης τὸ μῖσος, ἀντὶ τῆς ἀφοσιώσεως καὶ τῆς θυσίας ἡ ἰδιοτέλεια καὶ ὁ ἐγωϊσμός, ἀντὶ τῆς λιτότητος καὶ τῆς ἁπλότητος ἡ χλιδή, ἀντὶ τῆς ἑνότητος καὶ ὁμοφροσύνης ἡ διάσπασις;

Συντήρησις τοῦ κλήρου ὑπὸ τοῦ Κράτους προσωρινῶς, μέχρις ἐπιτεύξεως αὐταρκείας τῆς Ἐκκλησίας, δι' ἀξιοποιήσεως τῆς ἀπομεινάσης περιουσίας της.

Δωρεὰν θρησκεία. Δύσκολον, ἀλλὰ θὰ ρυθμισθῇ. Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐδήλωσεν ὅτι θὰ εἰσπράττῃ μόνον τὸν μηνιαῖον μισθόν του, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ ἔσοδα διαθέτει, μέχρι μὲν τέλους Αὐγούστου ὑπὲρ τῶν σεισμοπαθῶν, ἐπέκεινα δὲ ὑπὲρ νοσοκομείου τῶν κληρικῶν.

Θὰ βελτιωθῇ τὸ κήρυγμα, χρησιμοποιουμένης καὶ τῆς τηλεοράσεως.

Διὰ τὰς θρησκευτικὰς ὀργανώσεις, θὰ πρέπει νὰ ἐνταχθοῦν εἰς τὸ ὅλον πρόγραμμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι θεωροῦν ἑαυτὰς ὡς «ἐκλεκτὴν μερίδα» καὶ ἀποχωρίζονται ἀπὸ τὸ λοιπὸν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, θὰ πρέπει νὰ ἐννοήσουν τὸ σφάλμα των καὶ παύσουν νὰ ἀποχωρίζουν ἑαυτοὺς ἀπὸ τὸ λοιπὸν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καί, ὅπως οἱ ὑπόλοιποι Χριστιανοί, ζητοῦν καὶ αὐτοὶ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου διὰ τὴν σωτηρίαν των. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ὑποτεθῇ, ὅτι καὶ οἱ μετέχοντες τῶν Ὀργανώσεων καὶ οἱ πάντες εἴχαμεν ἐκτελέσει «πάντα τὰ διαταχθέντα» ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἀνθρωπίνως εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον, θὰ ἔπρεπε καὶ πάλιν νὰ ὁμολογῶμεν ὅτι «δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν, ὅτι ὃ ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν» (Λουκ. ιζ' 10).

Θ' ἀναπτυχθῇ ἡ συνεργασία μὲ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, χάριν τῆς ἑνότητος τῆς Ὀρθοδοξίας.

Ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς συνεργασίας μὲ τὰς λοιπὰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας, ὁ ἀρχιεπίσκοπος εἶπε τὰ κάτωθι:

Ἡ Χριστιανωσύνη, ὁμονοοῦσα ἐν προκειμένῳ, παρὰ τὰς ὑπαρχούσας δογματικὰς διαφοράς, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐξακολουθήσουν διαδοχικῶς, ἴσως, ἐπὶ πολὺ μακρὸν διάστημα ὑφιστάμεναι, θὰ πρέπει νὰ διακηρύξῃ τὰς βασικὰς ἀρχὰς τοῦ μηνύματος τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὅλαι αἱ μεγάλαι χριστιανικαὶ Ὁμολογίαι εἶναι σύμφωνοι, καὶ νὰ καταβάλῃ ἐντατικὴν καὶ συστηματικὴν προσπάθειαν πρὸς ἐφαρμογήν των, ἤτοι νὰ διακηρύξῃ τὰ ἑξῆς:

1. Ἡ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη μας πρέπει νὰ καταλάβῃ εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀτόμων, τῶν κοινωνιῶν, τῶν ἐθνῶν καὶ τῆς Ἀνθρωπότητος ὁλοκλήρου, τὴν πρώτην καὶ κυρίαν της θέσιν, ὅπως τὴν καθώρισεν αὐτὸς οὗτος ὁ Κύριος.

2. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἀνεξαρτήτως φύλου, φυλῆς, ἔθνους, κοινωνικῆς θέσεως, θρησκευτικῶν, φιλοσοφικῶν, πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν πεποιθήσεων, εἶναι ἀδελφοί μας καὶ πρέπει νὰ θεωρῶνται μεταξύ των ὡς ἀδελφοί, ὡς τέκνα τοῦ αὐτοῦ οὐρανίου Πατρός, τοῦ ὁποίου, κατὰ τὸν μακάριον Ἀπόστολον «καὶ γένος ἐσμέν» (Πράξ. ιζ', 28).

3. Ἡ δικαιοσύνη καὶ τὸ γενικὸν πάντων τῶν ἀνθρώπων συμφέρον εἶναι τὸ μέτρον, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου θὰ πρέπει νὰ κρίνωνται αἱ σχέσεις τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων μεταξύ των, καὶ ὡς ἀτόμων, καὶ ὡς κοινωνιῶν, καὶ ὡς ἐθνῶν.

4. Ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀπαραβίαστος.

5. Ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως, ὡς καὶ ἡ ἀτομικὴ ἐν γένει, ἡ πολιτική, ἡ ἐθνικὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ ἐλευθερία εἶναι πρωταρχικὰ στοιχεῖα τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου.

6. Ἡ μόρφωσις, ὅσον τὸ δυνατὸν ἀρτιωτέρα καὶ πλουσιωτέρα, πρέπει νὰ γίνῃ προσιτὴ εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους.

7. Ἡ ὑλικὴ εὐημερία εἶναι κοινὸν δικαίωμα πάντων τῶν ἀνθρώπων.

8. Ἡ τελειοποίησις τῆς προσωπικότητος ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς συστηματικῆς θρησκευτικῆς, πνευματικῆς καὶ ὑλικῆς καλλιεργείας. Ἐντεῦθεν ἡ δυνατότης τῆς καλλιεργείας ταύτης πρέπει νὰ ἐξασφαλισθῇ εἰς τοὺς πάντας.

9. Διερχόμεθα τὴν παροῦσαν παγκόσμιον κρίσιν, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀξιοποιήσουν, ἐπ' ἀγαθῷ, ὅμως, τῆς Ἀνθρωπότητος, τὰ μεγάλα ἐπιτεύγματα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Καὶ

10. Ἡ ὅλη, ἑπομένως, προσπάθεια τῆς Χριστιανωσύνης πρέπει νὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δημιουργίαν τῶν καταλλήλων ἐκείνων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀξιοποιήσουν ὑπὲρ τοῦ συ-

νοῦν «πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθεν καταβαῖνον» καὶ ὡς ἀληθῆ ἀντίτυπα τοῦ μονογενοῦς θα γίνωνται ἀφορμὴ δοξολογίας καὶ αἴνου τοῦ Πατρὸς ἡμῶν, τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Ὅπως ταῦτα καταστῶσιν ἐφικτά, πρέπει ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω δέκα σημείων νὰ ἐπιτευχθῇ πρῶτον μὲν ἡ στενὴ καὶ ἄμεσος συνεργασία πασῶν τῶν χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν πρὸς μελέτην διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀνωτέρω ἀρχῶν, δεύτερον δὲ ἡ ἐνίσχυσις καὶ ὑποβοήθησις παντὸς ἀτόμου καὶ πάσης προσπαθείας, ὁθενδήποτε προερχομένης, βοηθούσης εἰς τὴν ἐκπέδωσιν καὶ ἐφαρμογὴν τῶν ὡς ἄνω ἀρχῶν.

ΝΕΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ

Ὁ ἀμερικανικὸς τεχνητὸς δορυφόρος τῆς Σελήνης «Λούναρ Ὀρμπίτερ 4» ἐσημείωσε καταπληκτικὴ ἐπιτυχία στὴν ἀποστολή του. Ὁ ὑποδιευθυντὴς τοῦ εἰδικοῦ τμήματος τῆς Ν.Α.Σ.Α. κ. Σῆρεϋ ἐδήλωσε ὅτι «αἱ γνώσεις μας ἑκατονταπλασιάσθηκαν». Αἱ φωτογραφίαι, τῶν ὁποίων ἡ πρώτη μετεδόθη τὴν 11ην Μαΐου, διεκρίνοντο γιὰ τὴν καθαρότητά των, ἂν καὶ ἐλήφθησαν ἀπὸ ὕψος τριῶν χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν σεληνιακὴ ἐπιφάνεια. Οἱ ἐπιστήμονες πιστεύουν ὅτι εἶναι οἱ καλύτερες ποὺ ἔχουν μεταδοθῆ ἀπὸ διαστημόπλοιο.

Ὁ Λούναρ Ὀρμπίτερ 4 θὰ φωτογραφήσῃ τὰ 90-97% τῆς Σελήνης. Θὰ εἶναι ἕνα σπουδαῖο βῆμα γιὰ τὴν πραγματοποίησι τοῦ προγράμματος «Ἀπόλλων», ποὺ προβλέπει ἐπηνδρωμένην πτῆσιν πρὸς τὴν Σελήνη.

Κατὰ τὸν φον Μπράουν, ἡ πρώτη ἐπηνδρωμένη πτῆσις δὲν σημαίνει καὶ ἀποβίβασιν. Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ποὺ θὰ φθάσῃ στὴν Σελήνη, θὰ τὴν γυρίσῃ καὶ θὰ κάμῃ παρατηρήσεις. Ὁ ἑπόμενος θ' ἀποβιβασθῇ.

Ο ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Οἱ ἀμερικανοὶ πιστεύουν ὅτι θὰ εἶναι συμπατριώτης των ἐκεῖνος, ποὺ πρῶτος θὰ πατήσῃ πόδι στὴν Σελήνη. Διότι προηγοῦνται στὸν τομέα τῶν ἐπηνδρωμένων πτήσεων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, προχωροῦν μὲ πείσμα στὴν ἅμιλλα τοῦ Διαστήματος.

Τελευταίως, ἡ Ρωσία ἐκήδευσε ἐπισήμως τὸν ἀστροναύτη Βλάντιμιρ Κομαρόφ, ὁ ὁποῖος, περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου, σκοτώθηκε μὲ τὸ διαστημόπλοιό του. Ἀλλὰ κατὰ τὸν δόκτορα Ζούλιους Ἐπστάιν, ὁ ὁποῖος διδάσκει στὸ πανεπιστήμιο Στάνφορδ τῆς Καλιφορνίας, τοὐλάχιστον 12 Ρῶσοι ἀστροναῦται ἀπωλέσθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν πτήσεων, χωρὶς νὰ ἀνακοινωθοῦν αὐτὰ τὰ ἀτυχήματα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ θύματα, πολλὰ δισεκατομμύρια δολλαρίων δαπανῶνται στὴν ἐξερεύνησι τοῦ Διαστήματος, χωριστὰ ἀπὸ τὶς δύο μεγάλες δυνάμεις, ἐνῷ θὰ μποροῦσε καὶ ζωὲς καὶ χρῆμα νὰ μὴ θυσιασθοῦν, ἂν ἐγίνετο σύμπραξις. Ἀλλά, δὲν γίνεται.

Ὑπάρχουν ὡρισμέναι σμικρόταται προσπάθειαι συνεργασίας. Πληροφορίαι περὶ τῶν πτήσεων ἀνταλλάσσονται διὰ μέσου τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν. Ἐπιστήμονες τῶν δύο χωρῶν συναντῶνται εἰς διεθνῆ συνέδρια καὶ ἀναφέρουν πορίσματα τῶν ἐρευνῶν των. Γίνεται καὶ ἀνταλλαγὴ μετεωρολογικῶν φωτογραφιῶν. Ἕνας ἐκ τῶν ἀμερικανικῶν τεχνητῶν δορυφόρων ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν ἀναμετάδοσιν ῥαδιοσημάτων μεταξὺ τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως καὶ τῆς Βρεταννίας. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι καὶ ἡ Σοβιετικὴ Ἕνωσις σχεδιάζουν νὰ συνεργασθοῦν εἰς τὴν δημοσίευσιν ἑνὸς βιβλίου περὶ διαστημικῆς ἰατρικῆς. Εἰς μίαν περίπτωσιν ἡ Σοβιετικὴ Ἕνωσις ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ βρεταννικοῦ ῥαδιοτηλεσκοπίου Τζόντρελ Μπάνκ, διὰ τὴν ἀνεύρεσιν ἑνὸς σοβιετικοῦ διαστημοπλοίου, ποὺ παρεξέκλινε καὶ ἀπωλέσθη κατὰ τὴν πορείαν του πρὸς τὴν Ἀφροδίτην.

Ὅλαι ὅμως αἱ προσπάθειαι αὐταὶ ἔχουν ἐλαχίστην σημασίαν.

Σχετικῶς, ὁ Ρόϋντυ Ἀμπραμσον ἔγραψε στοὺς «Λὸς Ἄντζελες Τάιμς»:

Ἱστορικοί, ἐνδιαφερόμενοι ὀλιγώτερον διὰ τὸν ἐθνικισμὸν καὶ περισσότερον διὰ τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπό-

τητος, βλέπουν ἴσως τὸν ἀνταγωνισμὸν αὐτὸν ὡς παραφροσύνην. Ἐξεταζόμενος ὑπὸ τὸ πρίσμα τῶν συμφερόντων τῆς ἀνθρωπίνης εὐημερίας, ὁ ἀνταγωνισμὸς αὐτὸς φαίνεται ἤδη περιττός, ὅσον καὶ ἂν αἱ τεχνολογικαὶ πρόοδοι, αἱ προκύπτουσαι ἀπὸ τὰ διαστημικὰ προγράμματα, ἐφαρμόζονται εἰς ἀνθρωπίνας ἀνάγκας ταχύτερον ἀπὸ ὅσον φαντάζονται πολλοὶ ἄνθρωποι. Ἐφ' ὅσον συνεχίζεται ὁ ψυχρὸς πόλεμος, ὁ ἀνταγωνισμος τοῦ διαστήματος θὰ ἀποτελῆ ἕνα σπουδαῖο τμῆμα του. Ἂν ὁ ψυχρὸς πόλεμος τερματισθῆ, ἡ διαστημικὴ συνεργασία θα ἀποτελέση ἕνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα βήματα πρὸς τὴν εἰρήνην. Ἀλλὰ δὲν ἔφθασεν ἀκομη ἡ ὥρα. Καὶ πρὶν ἔλθη ἡ ποθητὴ ὥρα, θὰ ἔχωμεν πιθανῶς ἕναν ἀγῶνα δρόμου πρὸς τοὺς πλανητας μὲ κόστος πολλαπλάσιον τοῦ ἀγῶνος δρόμου πρὸς τὴν Σελήνην.

ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΗΛΙΑΚΕΣ ΑΚΤΙΝΕΣ

Ἡ παραγωγὴ ἠλεκτρισμοῦ ἀπὸ τὶς ἡλιακὲς ἀκτῖνες καὶ ἀπὸ χημικὰ στοιχεῖα φαίνεται ὅτι θὰ γίνη σπουδαία βιομηχανία τὴν ἑπομένη δεκαετία. Δὲν θὰ συναγωνισθῆ τὴν ἠλεκτροπαραγωγὴ τῶν θερμικῶν καὶ ὑδροηλεκτρικῶν σταθμῶν, ἀλλὰ θὰ ἐξυπηρετήση διάφορες ἀνάγκες σὲ ὅλον τὸν κόσμο.

Ἕως τώρα, ὁ μοναδικὸς καταναλωτὴς εἶναι ὁ Ὀργανισμὸς Ἀεροναυτικῆς καὶ Διαστήματος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Χρησιμοποιεῖ μικρότατες φωτοηλεκτρικὲς κυψέλες που μετατρέπουν τὸ ἡλιακὸ φῶς κατ' εὐθεῖαν σὲ ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια, γιὰ τὴν τροφοδότηση τῶν τηλεπικοινωνιακῶν ὀργάνων ποὺ βρίσκονται μέσα στὰ διαστημόπλοια. Κάθε τέτοια κυψέλη εἶναι ἕνα φύλλο διαμέτρου ὀκτὼ ἑκατοστομέτρων, καμωμένο ἀπὸ χρυσὸ ἢ χάλκινο σύρμα πλεγμένο μὲ ὡρισμένες ἄλλες χημικὲς οὐσίες. Ἀποδίδει μικρότατη ἠλεκτρικὴ δύναμη, μόλις ἕνα τρίτο τοῦ βάτ.

Τώρα, μιὰ μεγάλη ἀμερικανικὴ βιομηχανία ἑτοιμάζει μεγάλη παραγωγὴ τῶν φωτοηλεκτρικῶν αὐτῶν στοιχείων. Τὸ σημερινό του κόστος εἶναι γύρω στὶς 450 δραχμές, ἀλλα θὰ ὑποβιβασθῆ στὶς 70 ἕως 80 δραχμὲς μὲ τὴν μαζικὴ παραγωγή. Συνδεόμενα σὲ ἀντιστοιχίες, τα φύλλα αὐτὰ μποροῦν να χρησιμοποιηθοῦν γιὰ κίνηση μηχανῶν, ἀντὶ τῶν συνηθισμένων συσσωρευτῶν. Ἤδη ὁ ἀμερικανικος στρατὸς κατεσκεύασε ἕνα μικρὸ φορτηγὸ αὐτοκίνητο, ἱκανότητος τριῶν τετάρτων τοῦ τόννου, μὲ ἠλεκτροκινητήρα ποὺ τροφοδοτεῖται ἀπὸ τέτοια στοιχεῖα. Τὸ αὐτοκίνητο αὐτὸ εἶναι πειραματικὸ καὶ γι' αὐτὸ κοστίζει μιὰ ὁλόκληρη περιουσία. Πιστεύεται ὅμως, ὅτι τὸ κόστος θὰ μειωθῆ πολὺ μὲ τὴν πληθοπαραγωγὴ καὶ ὅτι σὲ λίγα χρονια οἱ συσσωρευταὶ θὰ παίζουν σπουδαῖο ρόλο.

Οἱ ἐπιστημονες καὶ οἱ τεχνικοὶ ἀποβλέπουν τώρα στον ἥλιο σὰν πηγὴ ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, διότι οἱ ἀκτῖνες του παρέχονται δωρεάν. Κάθε μέρα, ὁ ἥλιος ἐκπέμπτει στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς 170 τρισεκατομμύρια κιλοβάτ ἐνεργείας. Ἕνα μικρὸ ποσοστὸν τῆς ἐνεργείας αὐτῆς, ἂν δεσμευθῆ μὲ οἰκονομικὸν τρόπο, ἀρκεῖ γιὰ νὰ ἀφαλατώσωμε το θαλάσσιο νερο, νὰ ἀρδεύσωμε ὅλες τὶς ἐρήμους τοῦ κόσμου καὶ νὰ λύσωμε διὰ παντὸς τὸ πρόβλημα διατροφῆς.

Ο ΥΠΝΟΣ

Ὁμὰς εἰδικευμένων ἐπιστημόνων διεξάγει ἀπὸ καιροῦ ἔρευναν διὰ τὴν ἀϋπνίαν, ἀπο τὴν ὁποίαν πάσχουν ὡρισμέναι κατηγορίαι ἀσθενῶν καὶ νευρωτικῶν ἀτομων. Οἱ ἐρευνηταὶ ἤρχισαν το ἔργο των μὲ τὴν παρατήρησιν τῶν ἀτόμων αὐτῶν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ὕπνου των δι' εἰδικῶν συσκευῶν.

Αἱ μέχρι τοῦδε ἐνδείξεις ἀναφέρονται εἰς τὸ εἶδος τοῦ ὕπνου καὶ ὄχι εἰς τὴν διάρκειάν του. Ἡ «ποιότης» τοῦ ὕπνου εἶναι, λοιπον, ὁ κρίσιμος παράγων εἰς τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν καλὴν διάθεσιν τοῦ ἀτομου.

Πέραν αὐτοῦ, φαίνεται ὅτι καὶ ἡ ἄσκησις παίζει σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν εὐκολίαν με τὴν ὁποίαν δύναται ἕνα ἄτομον νὰ κοιμηθῆ. Πράγματι, κατὰ τὰς σχετικὰς παρατηρήσεις ἀ-

πεδείχθη ὅτι διὰ τῆς ἀσκήσεως ἐπιτυγχάνεται ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον ἡ παραγωγὴ ἐκείνων τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὸν ὕπνον.

Κατὰ τὴν πρόοδον τῆς ἐρεύνης των, οἱ ἐπιστήμονες διεπίστωσαν ὅτι ἡ λαϊκὴ σοφία περὶ ὕπνου εἶναι ὀρθοτάτη. Πράγματι, ἀπεδείχθη, ὅτι αὐτὸ που λέγουν οἱ ἁπλοὶ ἄνθρωποι («ἥσυχη συνείδησις, ἥσυχος ὕπνος») δὲν εἶναι λόγοι κενοί.

Ο ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ ΤΟ ΜΕΓΑ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ

Ὁ ἐγκέφαλος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἕδρα τῆς ἀφίξεως καὶ τῆς ἀναχωρήσεως ἑκατομμυρίων μηνυμάτων. Αἱ ἠλεκτρικῆς φύσεως ὤσεις, ταξιδεύουν μὲ τὴν ταχύτητα τὴν περιλαμβανομένην μεταξὺ τῶν 3.200 καὶ 32.000 μέτρων τὴν ὥραν. Αἱ ὤσεις αὐταὶ ἐξασφαλίζουν τὴν κανονικὴν λειτουργίαν δισεκατομμυρίων κυττάρων, διαφόρων ὀργάνων καὶ πολυαρίθμων ὀστῶν· τὴν δραστηριότητα τῆς καρδίας, τὴν ἀναπνοήν, τὴν ἀφομοίωσιν, τὴν ἔκκρισιν κ.λ.π.

Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κρανίου ὑπάρχουν 10 δισεκατομμύρια νευρικῶν κυττάρων, συμπυκνωμένων εἰς μίαν μᾶζαν ὕλης, λευκῆς καὶ φαιᾶς. Ὁ φλοιός, πυκνὸς καὶ περίπλοκος, προεξάρχει εἰς τὰς περιπλοκωτέρας λειτουργίας τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ. Κάθε τμῆμα του ἔχει καθορισθῆ ἢ νὰ δέχεται μόνον τὰ μηνύματα ἀπὸ τὴν περιφέρειαν ἢ νὰ τὰ ἐξαποστέλλῃ εἰς αὐτὴν ἢ νὰ ἐπιτελῇ καὶ τὰς δύο λειτουργίας. Λαμβάνει γνῶσιν τῶν αἰσθήσεων καὶ καθορίζει ἀπαντήσεις: κινητικὴν δραστηριότητα, λειτουργίαν τῶν ὀργάνων κ.λ.π.

Τελευταίως ἀνεκοινώθησαν τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν ὁμάδος ἐπιστημόνων τοῦ Πανεπιστημίου Καράκας ὑπὸ τὸν καθηγητὴν Γκουνὰρ καὶ τοῦ Πανεπιστημίου Καλιφορνίας ὑπὸ τὸν Μπένερμαν.

Ὑποστηρίζουν ὅτι εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἔχουν τὴν ἕδραν των ὁ φόβος, ἡ ἠθικὴ ὀδύνη, τὸ μῖσος, ἡ ὀργή, ἡ μανία, ἀλλὰ καὶ τὸ αἴσθημα τῆς ἕλξεως πρὸς ἓν ἄλλο πλάσμα κ.λ.π.

Ἡ ἐγκεφαλικὴ μᾶζα εἶναι ἀκίνητος, δὲν αὐξάνεται, καταναλίσκει τὸ 25% τοῦ χορηγουμένου ὑπὸ τοῦ αἵματος ὀξυγόνου, εὑρίσκεται συνεχῶς εἰς ἕνα λουτρὸν αἵματος —μολονότι ἀντιπροσωπεύει τὸ 2% τοῦ βάρους τοῦ σώματος— εἰς σημεῖον, ὥστε φθάνει καὶ μόνον ἡ διακοπὴ τῆς ροῆς τοῦ αἵματος διὰ νὰ ἔχωμε ἀπώλειαν τῆς συνειδήσεως.

Ἡ ἱκανότης τῆς μνήμης εἶναι ἁπλῆ δραστηριότης ἐναποθηκεύσεως τῆς μηχανῆς, ἐνῷ ἡ νευρικὴ ἀνθρωπίνη δραστηριότης εἶναι ἐνεργὸς ἐξεργασία. Μόνον ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἠμπορεῖ νὰ λησμονήσῃ, κρατώντας ἀπὸ τὰς ἀναμνήσεις τὸ οὐσιῶδες καὶ ἀπορρίπτον τὸ περιττόν. Ἡ ἠλεκτρονικὴ μηχανὴ ἐξακολουθεῖ νὰ ἐναποθηκεύῃ μέχρι κορεσμοῦ.

Ἡ ἱκανότης νὰ λησμονοῦμε εἶναι ἐκείνη ποὺ καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ἀνώτερον ἀπὸ κάθε ἠλεκτρονικὸν κύκλωμα. Μαζὶ μὲ τὴν ἀνάμνησιν τῆς αἰσθήσεως, ἀκόμη καὶ τῆς πλέον ἀπωτάτης, ὁ νοῦς ζῇ καὶ εἰς μίαν ἄλλην διάστασιν —τετάρτην ἢ πέμπτην — ποὺ παραμένει ἀνεξάρτητος ἔναντι τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου. Καὶ εἰς αὐτὴν εἰσέρχεται ὁ τόνος, δηλαδὴ ὁ περίπλοκος κόσμος τῶν αἰσθημάτων. Τώρα πῶς ἡ ψυχὴ περιφέρεται μέσα εἰς αὐτὴν τὴν μᾶζαν τῆς νευρικῆς λειτουργικότητος, αὐτὸ παραμένει ἀκόμη μυστήριον.

ΤΑ ΧΡΩΜΟΣΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

Ἡ Ἀγγλίδα ἰατρὸς Πατρίτσια Τζάκομπς διετύπωσε τὴν θεωρία, ὅτι πολὺ λίγο ἡ καθόλου δὲν φταίει ἡ κοινωνία γιὰ τὰ ἐγκλήματα, οὔτε ὁ ἴδιος ὁ ἐγκληματίας, ἀλλὰ τὰ χρωμοσώματα, διότι αὐτὰ δημιουργοῦν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου.

Σύμφωνα μὲ τὴ νέα θεωρία τῆς Ἀγγλίδας ἐπιστήμονος, οἱ ἐγκληματίες δὲν εἶναι θύματα τῆς κοινωνίας, δὲν δημιουργοῦνται, ἀλλὰ γεννιῶνται καὶ μόνο ἡ ἰατρικὴ μπορεῖ νὰ τοὺς κάνει καλά.

«Ὑπάρχει μιὰ γενικὴ ἀνωμαλία, εἶπε ἡ κυρία Τζάκομπς, καὶ τὸ διαπίστωσα αὐτὸ ὅταν ἐξέτασα 197

κακοποιοὺς στὴ Βρεταννία. Διαπίστωσα τότε ὅτι τα χρωμοσώματα εἶναι ἐκεῖνα ποὺ διαμορφώνουν τὸν χαρακτῆρα τῶν ἀνθρώπων καὶ καθορίζουν τὴ συμπεριφορά τους ἀπέναντι στ' ἄλλα ἄτομα.

Εἶναι δύσκολο νὰ διαπιστώση κανεὶς κατὰ πόσο ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἀλήθεια ἡ θεωρία αὐτὴ τῆς Πατρίτσια Τζάκομπς. Ἡ ἐπιστήμη ἀκόμη δὲν μπορεσε να λύση ὅλα τα μυστήρια τοῦ μυστικοῦ μηχανισμοῦ τῶν χρωμοσωμάτων.

Εἶναι δυνατον ὅμως ἡ ἐπιστήμη νὰ παρέμβη ἀποτελεσματικα καὶ να ἐπιφέρη την ἰσορροπία στὰ χρωμοσώματα καὶ νὰ προλάβη τὸν ἐγκληματία; Ὁ καθηγητὴς Ζοσινὰ Λεντεμπέργκ ὑποστηρίζει ὅτι κάποτε ἡ ἐπιστήμη θα λύση αὐτὸ τὸ πρόβλημα.

ΣΕ ΧΡΥΣΑΦΙ ΤΟ ΒΑΡΟΣ... ΤΗΣ ΓΑΤΑΣ

Κατὰ τὸ σύστημα μιᾶς ἑταιρίας ἀπορρυπαντικῶν (ἢ καὶ ἀντιστρόφως) μιὰ ἑταιρία τροφῶν γιὰ ζῶα στὴ Γαλλία ἔκαμε διαγωνισμό, τοῦ ὁποίου οἱ νικηταὶ θὰ ἔπαιρναν σὲ χρυσάφι τὸ βάρος, ὄχι τὸ δικό τους, ἀλλὰ τῆς.... γάτας τους. Ὁ πρῶτος νικητὴς ἔλαβε χρυσάφι ἀξίας 150.000 δραχμῶν καὶ οἱ ἄλλοι μικρότερα ποσά.

Σκοπὸς τοῦ διαγωνισμοῦ ἦταν νὰ διαφημισθοῦν αἱ εἰδικαὶ τροφαὶ γιὰ τὰ ζῶα. Στὴν Γαλλία ὑπάρχουν 6.210.000 σκύλοι, 7.050.000 γάτες καὶ 2.915.000 καναρίνια, δηλαδὴ κάθε σπίτι ἔχει γάτα ἢ σκύλο καὶ σὲ ἐννιὰ σπίτια τὸ ἕνα ἔχει καναρίνι. Γιὰ τὴν διατροφή των δαπανῶνται ἐτησίως 420 ἑκατομμύρια δραχμῶν γιὰ τοὺς σκύλους, 480 γιὰ τὶς γάτες καὶ 18 γιὰ τὰ καναρίνια.

Ἀλλὰ εἶναι ἀνεκτίμητη ἡ ψυχικὴ προσφορὰ τῶν ζώων αὐτῶν στὸν ἄνθρωπο.

Ο ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΣ

ΑΓΓΕΛΟΣ ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ

Στὶς 13 Μαΐου 1967 ὁ Ἄγγελος Προκοπίου ἐγκατέλειψε τὸν κόσμο τῶν θνητῶν.

Γεννήθηκε στὴν Ἀλεξάνδρεια στὶς 5 Αὐγούστου 1909, ἀπὸ οἰκογένεια μὲ παράδοση στὶς Καλὲς Τέχνες καὶ στὰ Γράμματα.

Ἐσπούδασε νομικὰ στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ζωγραφικὴ στὴν Α. Σ. Κ. Τ., ἀρχαιολογία, αἰσθητικὴ καὶ ἱστορία τῆς Τέχνης στὸ Πανεπιστήμιο Παρισίων. Τὸ 1940 ἐξελέγη καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου στὴν ἕδρα Γενικῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης. Ἐπεσκέφθη τὴν Ἀγγλία, Γαλλία, Ἰταλία, Σουηδία, Ὁλλανδία, Ἰσραήλ, Η. Π. Α.

Ἀνάμεσα στὰ πολλὰ ἔργα του σημειοῦμεν: «Τὸ 21 στὴ Λαϊκὴ ζωγραφική», «Αἰσθητικὴ καὶ Τέχνη στὴν Εὐρώπη», «Ὁ λαὸς τῆς Βίβλου».

Ἡ προσωπικότης του ὑπῆρξε πολυσύνθετη καὶ ἐπιβλητική. Τον διέκρινεν ἀγάπη καὶ ἐλεύθερος στοχασμός. Ἡ ὑπομονή, μὲ τὴν ὁποία ἀντιμετώπισε τὸ πεπρωμένο του τῆς ἐπάρατης νοσου, τοῦ ἐχάρισε τον διὰ τοῦ πόνου ἐξαγνισμὸν ἐπὶ τῆς γῆς. Οἱ ψυχὲς τῶν φωτισμένων ἐκείνων, ποὺ εἶχε συγγενεῖς καὶ διδασκαλους στὴ ζωή, τὸν ὑποδέχονται τώρα στὴ χώρα τῶν μακάρων.

ΜΕΤΑΞΥ ΜΑΣ

Τὰ Γραφεῖα τοῦ «Ἰλισοῦ», Δραγατσανίου 6, (Τ. 122), Πλ. Κλαυθμῶνος, εἶναι ἀνοικτὰ κατὰ Ἰούνιον — Σεπτέμβριον μόνον κάθε Δευτέρα καὶ Παρασκευὴ 11—1.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ μὲ ταχ. ἐπιταγὴν εἰς τὴν διεύθυνσιν: «Κωστὴν Μελισσαροπούλου, Δραγατσανίου 6, Ἀθήνας, 122». Ἀποστολαὶ μὲ τραπεζιτικὰς ἐπιταγὰς ἢ ἐντολάς, μᾶς δυσκολεύουν. Νὰ ἀναγράφεται καθαρὰ τὸ ὀνοματεπώνυμον καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀποστολέως.

ΤΙΜΗ τόμων παρελθόντων ἐτῶν εἶναι 50 δρχ. Τιμὴ τεύχους δρχ. 10. Δὲν ὑπάρχουν μεμονωμένα τεύχη Νο 1, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 15, 16, 18, 23, 25, 28, 29, 33, 44 οὔτε τόμοι 1957, 1958, 1962.

ΚΥΠΡΟΣ: Ἀντιπρόσωπος τοῦ «Ἰλισοῦ» δι' ὁλόκληρον τὴν Κύπρον: «Βιβλιοπωλεῖον Ἀντων. Στυλιανοῦ, Λεμεσὸς - Κύπρος».

ΧΩΡΙΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ. Τεύχη τὰ ὁποῖα ἀπεστάλησαν στοὺς κατωτέρω συνδρομητάς μας, ἐπεστράφησαν ἀπὸ τὸ Ταχυδρομεῖον μὲ τὴν σημείωσιν: «μετώκησε» ἢ «ἄγνωστος». Παρακαλοῦνται ὅσοι τοὺς γνωρίζουν νὰ τοὺς εἰδοποιήσουν ἢ νὰ μᾶς δώσουν τὰς διευθύνσεις των.

ΑΘΗΝΩΝ:

Γεώργ. Ζαμπόγλου, Μ. Νομικοῦ 28. Χαριλ. Ζαχαριάδης, Κηφισίας 81. Δ. Καραντινὸς — Φιλιππάκης, Ἀθ. Διάκου 36. Ροδ. Κράους, Δεινοκράτους 26. Μαίρη Παπαγιαννοπούλου, Ἠπείρου 27. Ἀντ. Πρίνος, Σολωμοῦ 57. Ἀναστ. Στεργιοπούλου, Μηθύμνης 53—55. Ἰω. Χορομέτσης, Λυκαβηττοῦ 1.

ΕΠΑΡΧΙΩΝ:

Ἰωάνν. Θεοδόσης, Πολυκλινική, Ἡράκλειον. Β. Κουγιουμτζῆς, Βορ. Ἠπείρου 17, Δράμα. Θεοδ. Λιάτσης, Συγγροῦ 2, Θεσ)νίκη. Ἰωάν. Ματσούκας, ἰατρός, Πολυκλινική, Ἡράκλειον. Ἰωάν. Ταβλαρίδης, Κομνηνῶν 47, Καβάλα.

ΣΕ ΚΟΣΜΟΥΣ ΦΩΤΕΙΝΟΤΕΡΟΥΣ

Εὐρ. Ἀναγνωστοπούλου, Ἀθῆναι.
Χαρ. Βερνάρδος, Ἀθῆναι.
Σαμ Κοέν, Ἀθῆναι.
Μιχ. Μαρκογιαννάκης, Ἀθῆναι.
Σταῦρος Νικολαΐδης, Ἀθῆναι.
Ἄγγελος Προκοπίου, Ἀθῆναι.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ναυσικᾶ Γεωργιάδη — Μουσούρη: Ζωὲς τυραννισμένες. (Διηγήματα). Ἀθῆναι 1966.

Ἰωσὴφ Σηφαλάκης: Θέσεις καὶ προσπάθειες. Ἀθῆναι 1966.

Ἀντιγόνη Γαλανάκη — Βουρλέκη: Εὐθεῖες καὶ Καμπύλες (ποιήματα). Ἀθῆναι 1965.

Γεώργιος Καψωμένος: Χανιώτικοι Ψαλμοί. (Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Ἀγγ. Καλοκαιρινοῦ). Χανιά 1967.

Διον. Κ. Μαγκλιβέρας: Τουριστικὴ Ἀνάπτυξις καὶ Δημόσιες Σχέσεις. Λάρισα 1967.

Εἰσαγωγὴ στὴν ποίηση τοῦ Κρίτωνα Ἀθανασούλη. Ἀνάτυπο «Δωδέκατη Ὥρα», 1967.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ:

Ὁ Κόσμος τῆς Ψυχῆς (194, Ἀπρίλ. 1967 καὶ 195, Μάιος 1967).

Κρίκος Λονδίνου (195, Μάρτ. 1967).

Ἐκκλησιαστικὰ Προβλήματα (12, Μάρτιος 1967).

Δωδέκατη Ὥρα (17 - 18, Νοέμ. 1966 — Γενάρης 1967).

Ὁ Φυσιολάτρης (224, Ἰούν. 1967)

Ἠπειρωτικὴ Ἑστία (172-3-4, Αὔγ.— Ὀκτ. 1966).

Θρακικὰ Χρονικὰ (26, Ἀπρ. 1967).

ΑΠΟΣΤΕΙΛΑΤΕ ΣΤΟΝ «ΙΛΙΣΟ»

τὴν συνδρομή σας τοῦ ἔτους 1967

Ἐσωτερικοῦ καὶ Κύπρου Δρχ. 50

Ἐξωτερικοῦ $ 2

ΕΓΓΡΑΨΑΤΕ ΝΕΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ

ΔΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1967

ΕΝΑ ΚΑΛΟ ΒΙΒΛΙΟ

Μορφώνει—Ψυχαγωγεῖ—Ξεκουράζει

(Βλέπε Τιμοκατάλογον εἰς σελ. 2 τοῦ ἐξωφύλλου)